

GAMLE HUS DA OG NÅ

Status for SEFRAK-registrerte bygninger
Eidskog kommune
Hedmark fylke 2012
3. omdrev

Åse Dammann

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo

Telefon: 23 35 50 00

www.niku.no

Tittel Gamle hus da og nå Status for SEFRAK-registrerte bygninger Eidskog kommune Hedmark fylke 2012 3. omdrev	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 62	Publiseringsdato 06.05.2013
	Prosjektnummer 15620638	Sider
	Avdeling Bygning	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Åse Dammann	ISSN 1503-4895 ISBN 978-82-8101-136-6	Periode gjennomført 2012-2013
	Forsidebilde 04200011023: Fra Gaustad krets i Eidskog kommune. Foto: Å. Dammann, NIKU 2012.	

Prosjektleder Åse Dammann
Prosjektmedarbeider(e) Flavio Carniel, Knut Fageraas, Regin Meyer, Leidulf Mydland, Anneli Nesbakken, Troels Pettersen, Mari Solheim Sandsund, Johanne Sognnæs, Ola Storsletten og Grete Swensen
Kvalitetssikrer Grete Swensen

Finansiert av Riksantikvaren

<p>Sammendrag</p> <p>I denne rapporten beskrives tap, endringer og tilstand for SEFRAK-registrerte bygninger eldre enn 1900 i Eidskog kommune i Hedmark fylke i perioden 2007-2012, samt samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk, som er de fire kommunene som ble kontrollregistrert i 2012. Resultatene analyseres i forhold til samfunnssektor, sosial miljøsammenheng, bygningstyper og geografiske variasjoner. Undersøkelsen er del av Riksantikvarens overvåkningsprogram Gamle hus da og nå, som gjennomføres ved kontrollregistrering i felt hvert femte år i 18 utvalgte kommuner. 3. omdrev av feltregistreringen startet i 2010. Bygningene som inngår i undersøkelsen ble SEFRAK-registrert i perioden 1975-1995. Det opprinnelige undersøkelsesgrunnlaget i overvåkningsprogrammet for Eidskog kommune var 1027 bygninger. Ved første gangs kontrollregistrering i 2002 var 204 av bygningene gått tapt og i 2007 ytterligere 32. I 2012 ble det registrert 30 nye tap, slik at antall gjenstående bygninger i 2012 er 761. 26 % av bygningene i det opprinnelige undersøkelsesgrunnlaget i Eidskog er tapt. Det årlige tapet i perioden 2007 til 2012 er på 0,8 %.</p> <p>Abstract</p> <p>This report describes losses, alterations and current condition of SEFRAK-listed buildings older than 1900 in Eidskog municipality, Hedmark County during the period 2007-2012, and a compilation of survey results covering the same period for the municipalities of Eidskog, Saltdal, Sandnes and Skjåk. These results have been analysed in relation to numerous factors, such as socio-economic sector, physical and social geography, demographics, and building types. Control surveys are carried out every fifth year in 18 selected municipalities. The third cycle of such surveys started in 2010. All the buildings were registered in SEFRAK between 1975 and 1995. The baseline figure for the control surveys in Eidskog was 1027 buildings. By 2002, 204 buildings had been lost, with a further 32 by 2007. 30 new losses were discovered in 2012, bringing the total of remaining buildings down to 761. 26 % of the baseline figure for the control surveys in Eidskog municipality has been lost. Looking at the period 2007-2012 on its own, we find that the annual rate of loss is 0,8 %.</p>

Emneord Kulturminne, bygning, miljøovervåkning, kontrollregistrering, tap, endring, tilstand, Eidskog, Hedmark
Keywords Cultural heritage, buildings, monitoring, control survey, loss, alteration, condition, Eidskog, Hedmark

Avdelingsleder

Leidulf Mydland

Forord

Gamle hus da og nå er Riksantikvarens miljøovervåkningsprogram for SEFRAK-registrerte bygninger eldre enn 1900. Målet med overvåkningsprogrammet er å få oversikt over utviklingen av tap, endringer og fysisk tilstand for SEFRAK-registrerte bygninger, gjennom kontrollregistrering i felt i utvalgte kommuner. Programmet ble opprettet i år 2000 og har et langsiktig perspektiv. Overvåkingsresultatene vil gi grunnlag for målrettede tiltak i fremtidig kulturminneforvaltning.

I alt 18 kommuner er med i dette miljøovervåkningsprogrammet, og kontrollregistrering foretas hvert femte år i hver av kommunene. I 2012 ble det foretatt kontrollregistrering i Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk kommune.

1. og 2. omdrev av overvåkningsprogrammet, som ble avsluttet i henholdsvis 2004 og 2009, ble gjennomført av Kulturminnekompaniet. 3. omdrev, som pågår fra 2010 til og med 2014, gjennomføres av Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), på oppdrag fra Riksantikvaren.

Feltarbeidet i 2012 foregikk i mai, juni, august og september og ble gjennomført av Flavio Carniel, Knut Fageraas, Regin Meyer, Leidulf Mydland, Mari Solheim Sandsund, Johanne Sognnæs, Ola Storsletten og Åse Dammann. Anneli Nesbakken og Troels Pettersen har bidratt med metodeutvikling og presentasjon av kartverk og tabeller til registreringen, og kart og planstatus til rapportene. Grete Swensen har ansvar for kvalitetssikring. Resultater og rapporter er utarbeidet av Åse Dammann. Alle er ansatt ved NIKU.

Rapportene fra 3. omdrev er i stor grad utformet med samme systematikk som rapportene fra tidligere omdrev. Rapporter fra kontrollregistreringene er tilgjengelige som PDF-fil på www.ra.no og www.niku.no, og kan fås i papirformat hos Riksantikvaren.

Oslo, mars 2013

Åse Dammann, NIKU

Innholdsfortegnelse

0	Sammendrag	7
0.1	Kvantitative forandringer	7
0.2	Kvalitative forandringer.....	10
0.3	Årsak til tap og endring	12
0.4	Bruk av SEFRAK-registeret, planforhold m.m.....	13
1	Om prosjektet.....	14
1.1	Riksantikvaren og miljøovervåking (MOV)	14
1.1.1	Nasjonale mål	14
1.1.2	SEFRAK.....	14
1.1.3	Miljøovervåkingens gjennomføring.....	15
1.1.4	18 kommuner	16
1.1.5	Undersøkte SEFRAK-data.....	18
1.1.6	Parametere for MOV-undersøkelsen	20
1.1.7	Metode	21
1.1.8	Lagring av rådata og fotomateriale	22
2	Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen 2012.....	23
2.1	De utvalgte kommunene i MOV-undersøkelsen 2012	23
2.1.1	Undersøkte bygninger 2012	24
2.2	Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen i Eidskog 2012.....	25
3	Resultat.....	26
3.1	Tap	26
3.1.1	Tap – samlet	26
3.1.2	Tap – samfunnssektor	28
3.1.3	Tap – sosial miljøsammenheng	29
3.1.4	Tap – bygningstyper	30
3.1.5	Tapsårsaker.....	31
3.2	Endringer av gjenstående bygninger.....	32
3.2.1	Endringer – samlet.....	32
3.2.2	Endring – bygningstyper	33
3.3	Tilstand	36
3.3.1	Tilstand – samlet.....	36
3.3.2	Tilstand – sosial miljøsammenheng.....	37
3.3.3	Tilstand – bygningstyper	39

4	Geografiske variasjoner	40
4.1	Tap og geografiske variasjoner.....	42
4.1.1	Tap – områder: Sentrumsbygder og Utkant.....	42
4.1.2	Tap – tettbygd/spredtbygd.....	43
4.2	Endringer og geografiske variasjoner	44
4.2.1	Endring – områder: Sentrumsbygder og Utkant	44
4.2.2	Endring – tettbygd/spredtbygd	45
4.3	Tilstand og geografiske variasjoner	46
4.3.1	Tilstand – områder: Sentrumsbygder og Utkant.....	46
4.3.2	Tilstand – tettbygd/spredtbygd.....	47
5	Utvikling og tendenser	48
5.1	Utviklingen i kommunen	48
5.2	Tendenser i trusselbildet.....	51
6	Samlet resultatoversikt MOV 2012	52
6.1	Kvantitative forandringer	52
6.2	Kvalitative forandringer.....	58
6.2.1	Bestandsutviklingen i forhold til sosial miljøsammenheng	58
6.2.2	Bestandsutviklingen i forhold til bygningstyper	59
6.2.3	Tapsårsaker.....	60
	Figurliste	61
	Kilder.....	62
	Vedlegg.....	63
	Vedlegg 1: Tap, endring og tilstand i Eidskog fordelt på bygningstyper	63
	Vedlegg 2: Tap, endring og tilstand i Eidskog fordelt på registreringskretser	64
	Vedlegg 3: Kommune- og fylkeskart.....	65
	Vedlegg 4: Kart over tapte bygninger i Eidskog 3. omdrev	66
	Vedlegg 5: Kart over endrete bygninger i Eidskog 3. omdrev	67
	Vedlegg 6: Kart over trueete bygninger i Eidskog 3. omdrev.....	68

0 Sammendrag

0.1 Kvantitative forandringer

Undersøkellesgrunnlaget for Eidskog i 3. omdrev besto av 791 bygninger. Mellom 2007 og 2012 har 30 bygninger gått tapt, dvs. 4 % av bygningene i undersøkelsesgrunnlaget. Dette tilsvarer et årlig tap på 0,8 % fra 2007 til 2012.

Til sammen er 374 bygninger i Eidskog registrert som endret (alle endringstyper). Dette tilsvarer 47 % av de gjenstående bygningene i 3. omdrev. Det betyr at det i 2012 er 99 flere endrete bygninger enn i 2007 og 143 flere enn i 2002.

23 bygninger i Eidskog er sterkt endret (endringstype A), det vil si 3 % av de gjenstående bygningene i 3. omdrev. Dette er 9 flere sterkt endrete bygninger enn i 2007. 17 % av de gjenstående bygningene har middels endringer (endringstype B) og 29 % har mindre endringer (endringstype C).

27 bygninger i Eidskog er sterkt truet. Dette tilsvarer 4 % av de gjenstående bygningene. I tillegg er 85 bygninger registrert som truet, en andel på 11 %. I 2007 var 8 % av de gjenstående bygningene i Eidskog sterkt truet.

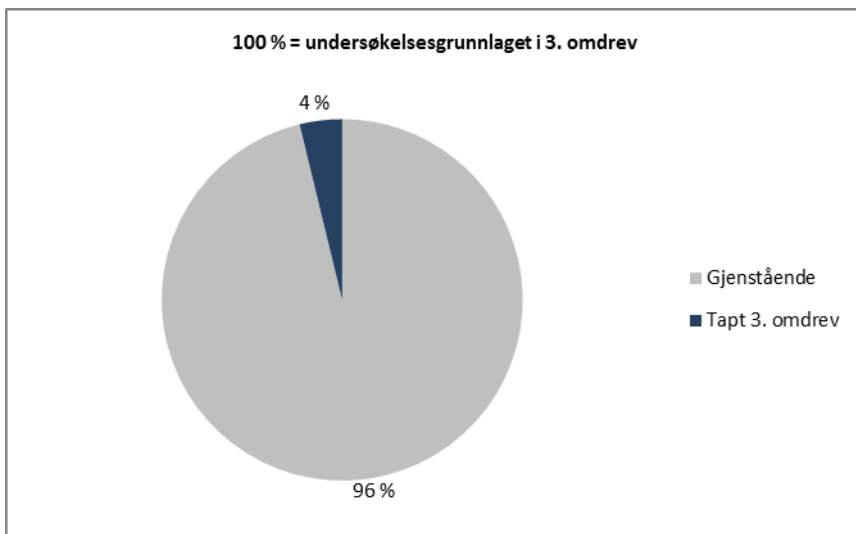
Til sammen er 80 av bygningene i Eidskog tapt, sterkt endret (endringstype A) eller sterkt truet. (ingen av bygningene er både sterkt endret og sterkt truet). Dette tilsvarer 10 % av bygningene i undersøkelsesgrunnlaget for 2012.

Til sammen er 299 bygninger i Eidskog i tilnærmet samme form som ved den opprinnelige SEFRAK-registreringen, fratrukket bygninger som er tapt, truet, sterkt truet eller endret (alle endringstyper). Dette tilsvarer 38 % av undersøkelsesgrunnlaget for Eidskog i 3. omdrev. I 2007 var denne andelen på 48 %.

10 bygninger i Eidskog er registrert med står/status ukjent. Det betyr at man vet at bygningen står, men ikke om den er endret. For Eidskog utgjør dette litt over 1 % av de gjenstående bygningene i 2012.

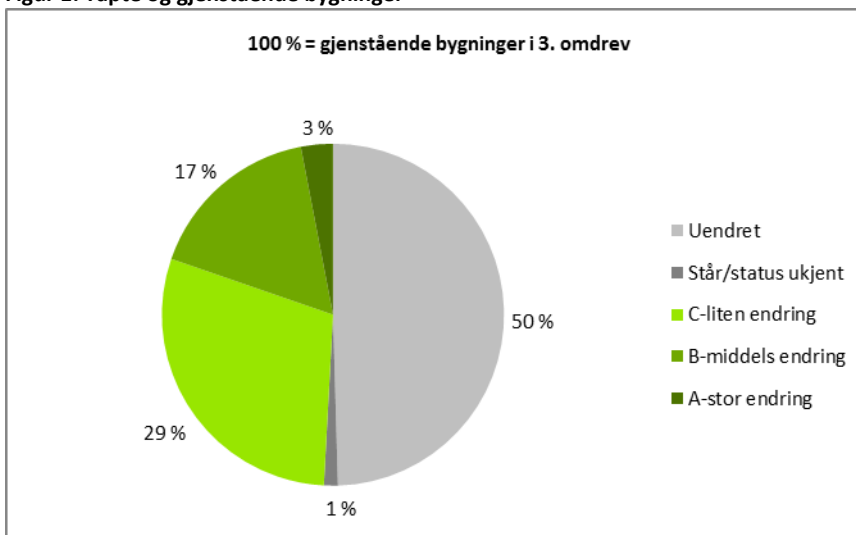

04200015030: 47 % av de gjenstående SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune er endret, men kun 3 % har store volumendringer, slik som dette påbygde våningshuset i Vestre Matrand krets. Foto: FC, NIKU 2012.

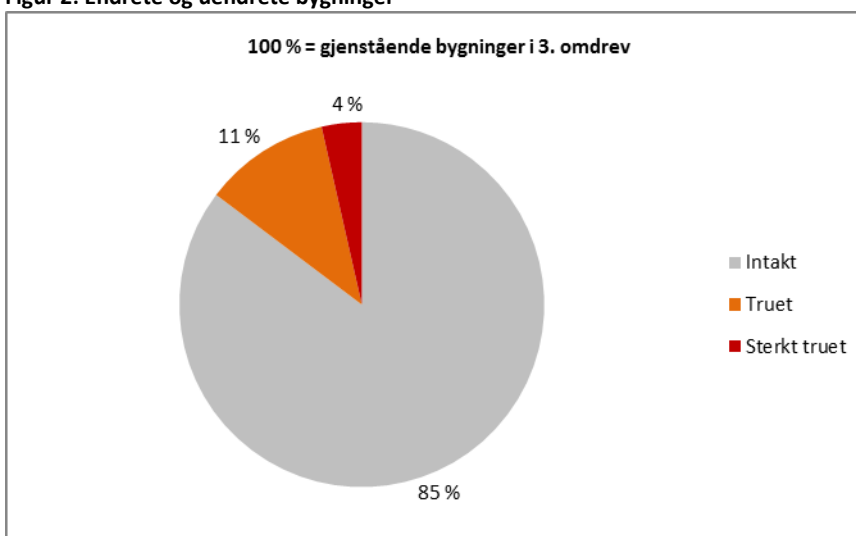
Undersøkelsesgrunnlag 3. omdrev	791
Tapt 3. omdrev	30
Gjenstående	761

Figur 1: Tapte og gjenstående bygninger

Uendret	377
Står/status ukjent	10
C-liten endring	224
B-middels endring	127
A-stor endring	23
Gjenstående 3. omdrev	761

Figur 2: Endrete og uendrete bygninger

Intakt	649
Truet	85
Sterkt truet	27
Gjenstående 3. omdrev	761

Figur 3: Bygningstilstand

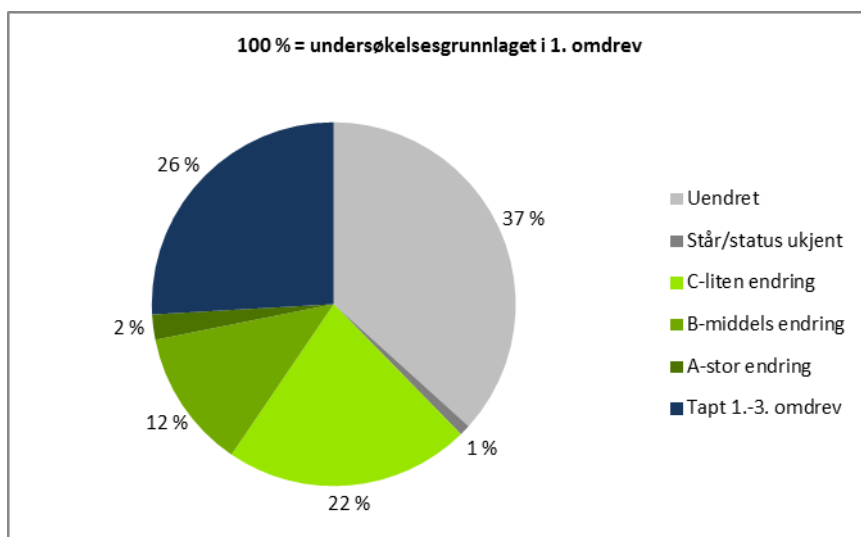
Akkumulert tap, endring og tilstand

Det akkumulerte tapet etter 3. omdrev i Eidskog er på 26 % av undersøkelsesgrunnlaget på 1027 bygninger fra 1. omdrev. I 2. omdrev var det akkumulerte tapet på 23 %, og i 1. omdrev var det på 20 %.

Det akkumulerte antall endrete bygninger (alle endringstyper) etter 3. omdrev i Eidskog utgjør 36 % av undersøkelsesgrunnlaget for 1. omdrev. Til sammenligning var den akkumulerte andelen endrete bygninger 27 % i 2. omdrev og 23 % i 1. omdrev.

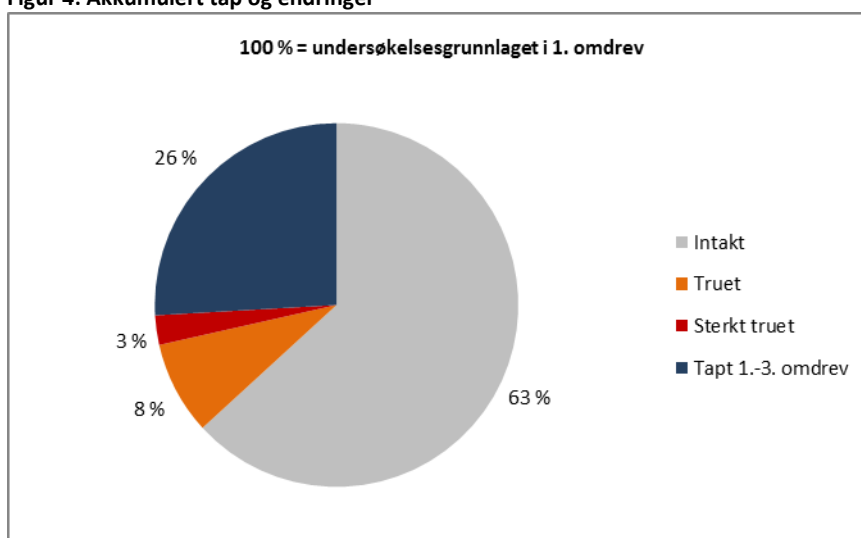
Den akkumulerte andelen bygninger som er sterkt truet etter 3. omdrev er på 3 % av undersøkelsesgrunnlaget for 1. omdrev. I tillegg er andelen som er registrert som truet på 8 %.

Den akkumulerte andelen bygninger som er tapt, sterkt truet og/eller sterkt endret (endringstype A) etter 3. omdrev i Eidskog utgjør 31 % av undersøkelsesgrunnlaget i 1. omdrev. Til sammenligning var den akkumulerte andelen tapte, sterkt truete og/eller sterkt endrete bygninger 30 % i 2. omdrev og 27 % i 1. omdrev.

Uendret	377
Står/status ukjent	10
C-liten endring	224
B-middels endring	127
A-stor endring	23
Tapt 1.-3. omdrev	266
Undersøkelsesgrunnlag 1. omdrev	1027

Figur 4: Akkumulert tap og endringer

Intakt	649
Truet	85
Sterkt truet	27
Tapt 1.-3. omdrev	266
Undersøkelsesgrunnlag 1. omdrev	1027

Figur 5: Akkumulert tap og bygningstilstand

0.2 Kvalitative forandringer

Samfunnssektor

Et overveiende flertall av SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune er i landbrukssektoren (91 %), og tapsandelen i denne kategorien tilsvarer derfor det gjennomsnittlige tapet i kommunen (4 %). Tapsandelen for bygninger i landbruket var noe lavere i 2. omdrev (3 %), men en stor andel av bygningene i landbrukssektoren var gått tapt mellom SEFRAK-registreringene på 1970- og 80-tallet og den første kontrollregistreringen i 2002 (20 %). For bygninger tilknyttet industri og handel har utviklingen vært positiv, med null tap i 3. omdrev mot 14 % og 17 % i 1. og 2. omdrev, men det er bare 15 gjenstående bygninger i denne kategorien. Høyest tapsprosent i 3. omdrev er det i kategorien fast bosetting uten næringstilknytning, med 4 av 27 bygninger tapt (15 %), alle på Magnor.

Sosial miljøsammenheng

Når det gjelder sosial miljøsammenheng utgjør bondens bygninger 72 % av de undersøkte SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune i 3. omdrev, og tapsandelen i denne kategorien er uendret siden 2. omdrev og følger gjennomsnittet for kommunen (4 %). 15 % av bygningene tilhører kategorien arbeider, husmann, tjenestemann, og av disse er 3 % tapt, som i 2. omdrev. Både for bygninger knyttet til andre næringsdrivende og bygninger med ukjent tilknytning har tapsandelen sunket siden 2. omdrev (henholdsvis fra 9 % til 5 % og fra 5 % til 3 %).

Bygningstyper

Mindre uthus i og nær tunet utgjør den største bygningsgruppen i Eidskog, med 45 % av undersøkelsesgrunnlaget i 3. omdrev. Som i 2. omdrev er tapsandelen for disse bygningene på 4 %, som tilsvarer gjennomsnittlig tap i kommunen i 3. omdrev. Bolighus/våningshus utgjør 36 % av undersøkelsesgrunnlaget, og også for disse bygningene er tapsprosenten på 4 %, en økning fra 3 % i 2. omdrev. 1 % av SEFRAK-bygningene i 3. omdrev er seter- og utmarksbygninger, og alle 10 er i behold, noe som er positivt, ettersom til sammen 10 utmarksbygninger gikk tapt i 1. og 2. omdrev i Eidskog. Det er imidlertid utmarkshusene som er mest utsatt for forfall i 3. omdrev. 3 av de 10 er truet (30 %), og 2 er sterkt truet (20 %). Også for driftsbygninger og mindre uthus er den bygningstekniske tilstanden dårligere enn gjennomsnittet for kommunen. For våningshus og bolighus er tilstanden bedre enn gjennomsnittet. Som i 1. og 2. omdrev er ingen av de 7 bygårdene i undersøkelsen verken truet eller sterkt truet. Disse bygningene er fordelt på Magnor, Matrand og i Åbogen.

Våningshus/bolighus topper endringsstatistikken i Eidskog. Av disse er nå 69 % endret, en økning på 20 % siden 2. omdrev. Også for driftsbygninger i tunet har andelen endrete økt med ca 20 %, slik at 54 % av de gjenstående driftsbygningene nå er endret. For den største gruppen av SEFRAK-bygninger i Eidskog kommune, de mindre uthusene på tunet, er andelen endrete lavere (33 %). Flesteparten av bygningsendringene er av minste grad, det vil si overflate-endringer av fasade og tak, som tilsvarer mye av det vanlige bygningsvedlikeholdet. Det er imidlertid verdt å merke seg at når det gjelder driftsbygningene er det endringsgrad B (liten volumendring) som dominerer (37 %, mot 16 % med minste endringsgrad).

Geografiske variasjoner

Både i 1., 2. og 3. omdrev har tapsprosenten vært høyere i tettbygde enn i spredtbygde strøk i Eidskog kommune. 94 % av de undersøkte SEFRAK-bygningene i Eidskog ligger i spredtbygde områder, hvor gjennomsnittstapet er på 4 %. For de 6 % av bygningene som ligger i tettbygde områder, er tapsandelen på 9 %. Av de to tettstedene Magnor og Skotterud, er det i 3. omdrev Magnor som har høyest tapsandel, med 12 %, mens Skotterud, som hadde høyest tapsandel i 1. og 2. omdrev, har null tap i 3. omdrev. Imidlertid er den bygningstekniske tilstanden for de gjenstående SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune bedre i tettbygde enn i spredtbygde områder, med henholdsvis 2 % truete og 4 % sterkt truete bygninger i tettbygde områder, mot 12 % truete og 4 % sterkt truete bygninger i spredtbygde områder. Som i 1. og 2. omdrev er andelen av endrete SEFRAK-bygninger høyere i tettbygde områder (60 %) enn i spredtbygde områder (48 %). Tettstedet Magnor har den høyeste andelen endrete bygninger (67 %).

Når det gjelder fordelingen av bygningstap mellom sentrumsbygdene i de sentrale områdene i kommunen og utkantbygdene lengst vest, syd og øst i kommunen, er tapsandelen lavere i utkanten (2 %) enn i sentrumsbygdene (4 %). I sentrumsbygdene er tapsprosenten uendret siden 2. omdrev, men i utkantbygdene har tapsandelen sunket (fra 3 % til 2 %). 69 % av SEFRAK-bygningene i 3. omdrev ligger i sentrumsbygdene.

04200009002: 91 % av SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune tilhører landbrukssektoren, som dette gårdsbruket i Gransbråten krets. Bygningstapet i denne sektoren har økt fra 3 % i 2. omdrev til 4 % i 3. omdrev, som tilsvarer tapsgjennomsnittet for Eidskog samlet. I 1. omdrev var tapsandelen for SEFRAK-bygninger høyest i landbrukssektoren (20 %). Foto: ÅD, NIKU 2012.

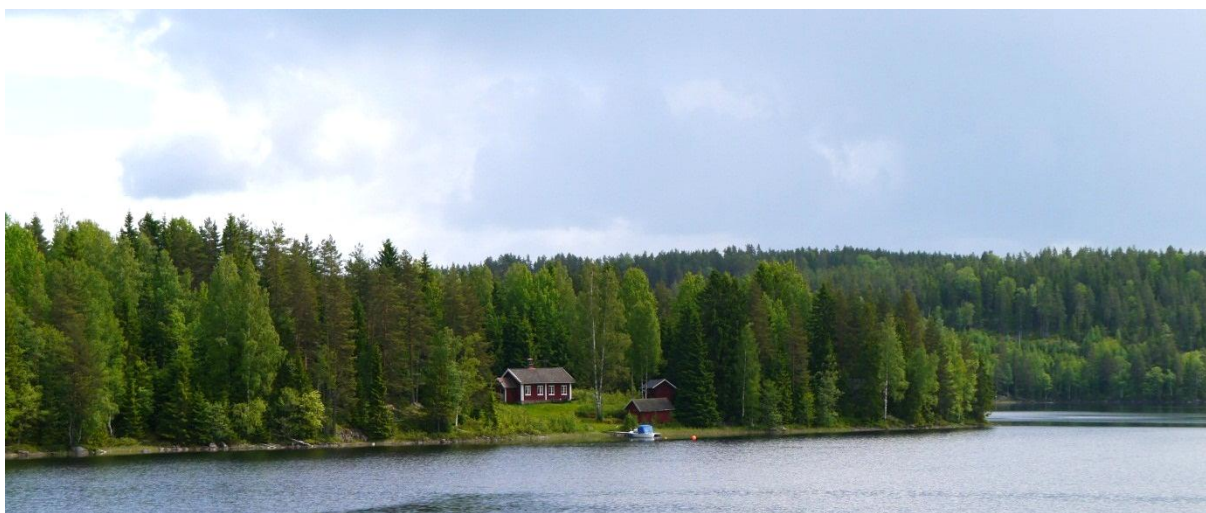
0.3 Årsak til tap og endring

30 SEFRAK-bygninger er tapt i Eidskog kommune i 3. omdrev. Av disse var det 9 som ble registrert som truet i 2. omdrev, og i disse tilfellene er bygningsforfall den direkte årsaken til tap. I 3. omdrev er 17 av de tapte bygningene registrert med ukjent tapsårsak (57 %), 3 er registrert som revet (10 %), 7 er falt i ruin (23 %) og 3 er brent (10 %).

Antallet endrete SEFRAK-bygninger i Eidskog har økt markant siden 2. omdrev (fra 35 % til 49 %), men andelen sterkt endrete bygninger (3 %) er fremdeles lav i forhold til andelen av bygninger med små endringer. De fleste endringene er av laveste endringsgrad (29 %), en endringstype som omfatter mye av det vanlige bygningsvedlikeholdet.

91 % av SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune er opprinnelig registrert med tilknytning til landbrukssektoren, og tapsandelen for denne sektoren tilsvarer den gjennomsnittlige tapsprosenten i kommunen (4 %). Ettersom færre driver aktivt landbruk i kommunen nå enn tidligere, er det overraskende at bygningstapet i landbruket ikke er høyere. En av årsakene kan være muligheten for dagpendling til arbeidsplasser i nærliggende tettsteder og byer, som Kongsvinger, og at mange av gårdsbrukene derfor fremdeles er bebodd, selv om jordveien er utleid eller nedlagt. Driftsbygningene og utmarkshusene er i dårligere stand og har færre endringer enn våningshusene og bolighusene, noe som kan tyde på at mange av driftsbygningene er ute av bruk, selv om våningshusene er bebodd. Flere plasser er også tatt i bruk som fritidsboliger. En medvirkende årsak til at tapskurven for landbruksbygninger har flatet ut, er at en stor andel av driftsbygningene og utmarkshusene var gått tapt allerede ved første kontrollregistrering (39 % og 38 %, mot 20 % i Eidskog samlet).

Både i 1., 2. og 3. omdrev har tapsprosenten vært høyere i tettbygde enn i spredtbygde strøk i Eidskog. Denne tendensen må sees i sammenheng med tilflyttingen til tettstedene. Det endrete bosettingsmønsteret, med bevegelse fra periferi til sentrum, fører til økt utbyggingstakt i tettstedene, med nye byggeprosjekter som truer den eldre bebyggelsen. I kjølevannet av moderniseringen av skogbruket etter 1960, var det i 1. omdrev høy tapsandel for SEFRAK-bygninger i skogsområdene i utkantstrøkene, men denne tendensen har snudd, slik at det nå er mest tap i sentrumsbygdene.

04200001022: Tapsprosenten for SEFRAK-bygninger i utkanten av kommunen var høy i 1. omdrev, som følge av fraflytting fra skogsplasser etter moderniseringen av skogbruket. Tendensen er omvendt i 2. og 3. omdrev, med lavere tapsandel i utkanten enn i sentrumsbygdene. Skogsområdene har både fast bosetting og fritidsboliger, som her ved sjøen Skjervangen syd-vest i Eidskog, men det er også plasser som er fraflyttet og forfaller. Foto: KF, NIKU 2012.

0.4 Bruk av SEFRAK-registeret, planforhold m.m.

Eidskog museum ble i 2006 konsolidert med Kvinnemuseet – museene i Glåmdal, som har hovedsete i Kongsvinger. Dette museet er utøvende instans for det kulturvern faglige arbeidet i Eidskog kommune. Kommunen har avtale med museet og gir årlige tilskudd, for å få tilgang på museets fagkompetanse.¹ SEFRAK-skjemaer for Eidskog er tilgjengelig gjennom Riksantikvarens BraArkiv.

Det overordnede plandokumentet for Eidskog kommune er kommuneplanens arealdel, sist vedtatt i 2004 for perioden 2004-2015.² Arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel ble igangsatt i 2010, og det foreligger en planstrategi med planprogram for arbeidet. I planstrategien heter det at aktuelle arealmessige problemstillinger i kommuneplanens arealdel for den gjeldende fireårsperioden bør kunne håndteres tilfredsstillende innenfor arealdelens gjeldende bestemmelser.³

En av visjonene i kommunedelplanen for kultur, som skal være retningsgivende for kommunens satsninger og prioriteringer på kulturfeltet fra 2010 til 2014, er at positive miljø- og kulturverdier skal legges til grunn for all aktivitet, og at både refleksjon til fortiden og tanke på fremtiden er viktig. Målsettingen for museets forvaltning av det kulturvern faglige arbeidet er å føre kulturarven videre til kommende generasjoner og arbeide for allment kulturvern.⁴ En hovedmålsetting i kulturplanen er identitetsbygging gjennom implementering av Cittaslow-bevegelsens kvaliteter.⁵

Eidskog kommune ble medlem av Cittaslow i 2008. Cittaslow-bevegelsen ble stiftet i Italia i 1999, for å fremme byutvikling, bevaring og bevisstgjøring omkring lokale verdier. Hovedmålet er å øke livskvaliteten og bygge stedsidentitet ved å ta vare på mangfoldet og de særtrekk hver kommune har. I denne prosessen er stedsplanlegging et viktig virkemiddel, og kriterier for medlemskap er blant annet at stedet skal ha en plan for å restaurere og tilbakeføre gamle bydeler, og at det skal foreligge en plan for å verdsette og utnytte gamle bysentrum.⁶

Kulturplanen fremhever kulturlandskapet som et viktig planområde for kommunen og peker på verdien av kulturlandskap og kulturminner i identitetsskapende arbeid. Det pekes på et behov for kartlegging av kulturlandskap og kulturminner, og at kunnskap er forutsetning for god forvaltning.⁷

Ni av bygningene som ble undersøkt i kontrollregistreringens 3. omdrev ligger i områder som i reguleringsplan etter plan- og bygningsloven er regulert til spesialområde bevaring. Åtte av dem ligger innenfor samme plan og bevaringsområde, Allmenningen. Ingen av bygningene er truet eller tapt, men tre av dem har blitt endret med minste type endring (C-endring). En av disse tre bygningene ble registrert som endret også i 2007.

Syv bygninger er fredet etter kulturminneloven, fire av dem hører til Åbøgen stasjon, tre til Matrand stasjon. Ingen av de fredete bygningene er registrert som endret eller truet.

¹ Kommunedelplan. Kulturplan 2010-2014. Eidskog kommune, s 18.

² Kommuneplanens arealdel 2004-2015, Eidskog kommune.

³ Kommuneplan for Eidskog 2011-2023. Planstrategi. Planprogram for samfunnsdelen. Høringsutkast 05.11.

⁴ Kommunedelplan. Kulturplan 2010-2014. Eidskog kommune, s 18.

⁵ Kommunedelplan. Kulturplan 2010-2014. Eidskog kommune, s 5.

⁶ www.cittaslow.com. Lest 19.03.13.

⁷ Kommunedelplan. Kulturplan 2010-2014. Eidskog kommune, s 21.

1 Om prosjektet

1.1 Riksantikvaren og miljøovervåking (MOV)

I Riksantikvarens Strategi for miljøovervåking på kulturminnefeltet 2009-2020 heter det:

Kunnskap om kulturminnernes og kulturmiljøenes tilstand, hvordan de utvikler seg og årsaker til endringer, er en grunnleggende forutsetning for en faktabasert politikkutforming og forvaltning. Miljøovervåking (MOV) produserer resultater gjennom systematisk og langsiktig innhenting av data og bidrar dermed til denne kunnskapsutviklingen.

Miljøovervåking er et viktig verktøy for kulturminneforvaltningen. Gjennom standardiserte metoder produseres data som tolkes og analyseres. Resultatene skal bidra til et forutsigbart og konfliktforebyggende vernearbeid innenfor miljøvernforvaltningen. De skal også gi indikasjoner på kulturminnernes og kulturmiljøets tålegrense i forhold til naturlig og menneskeskapt slitasje. Tidlig varsling av en utvikling som kan slå negativt ut for kulturminner og kulturmiljøer er også en viktig intensjon med miljøovervåking.

Overvåkingsresultater kan dessuten bidra til rapportering i henhold til internasjonale forpliktelser.⁸

Gamle hus da og nå er ett av Riksantikvarens miljøovervåkningsprogram. Målet med overvåkningsprogrammet er å få oversikt over utviklingen av tap, endringer og fysisk tilstand for SEFRAK-registrerte bygninger eldre enn 1900. Dette gjøres ved innsamling av data gjennom kontrollregistrering av et stort antall bygninger i felt i 18 utvalgte kommuner. Overvåkingsresultatene for denne bygningsmassen vil gi faktagrunnlag for målrettede tiltak i fremtidig forvaltning.

1.1.1 Nasjonale mål

Et overordnet miljømål er nedfelt i St.meld. nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*: Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer skal ikke overstige 0,5 % innen 2020.⁹

Bygningene som inngår i overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* er utvalgt på bakgrunn av alder, og det innsamlede materialet gir et bredt tilfang av opplysninger om bestandsutviklingen for den eldre bygningsmassen i de 18 kommunene, uavhengig av bygningenes verneverdi.

1.1.2 SEFRAK

SEFRAK er en forkortelse for Sekretariatet for registrering av faste kulturminner. Sekretariatet, som ble opprettet i 1970, ledet fra 1975 en landsomfattende feltregistrering av eldre bygninger. SEFRAK-registeret omfatter i prinsippet alle bygninger eldre enn 1900, samt rester av bygninger og andre objekter. For noen områder ble også nyere bygninger registrert, f. eks. der krigshandlinger eller bybranner har ødelagt eldre bebyggelse. Det ble i alt registrert ca. 515 000 objekter i SEFRAK. Registreringen besto av kartfesting, oppmåling og fotografering av objektene, ved bruk av standardiserte skjema. Deler av tekstinformasjonen i SEFRAK-skjemaene er digitalisert og koblet til Matrikkelen.

SEFRAK-registrering innebærer ingen formell vernestatus for objektene, men SEFRAK-registeret er et viktig verktøy i forvaltningen av kulturminner og har verdi som kulturhistorisk kildemateriale.

⁸ Riksantikvaren: Strategi for miljøovervåking på kulturminnefeltet 2009-2020.

⁹ St.meld. nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*.

I 1989 ble SEFRAK nedlagt som sekretariat, og ansvarsområdet ble overført til Riksantikvaren. SEFRAK-navnet ble beholdt som betegnelse på registeret som var bygd opp. Registreringene ble avsluttet i 1995.¹⁰

1.1.3 Miljøovervåkingens gjennomføring

I 1994 ble SEFRAK-registreringen fra 1973-74 i Nittedal kommune i Akershus kontrollregistrert, og utover 1990-tallet ble det gjennomført andre mindre overvåkingsprosjekter med kontroll av tidligere registrerte kulturminner, både bygninger og arkeologiske kulturminner.

Systematisk kontrollregistrering av SEFRAK-registrerte bygninger ble igangsatt i overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* i 2000. 18 kommuner inngår i overvåkningsprogrammet, og hver kommune blir kontrollregistrert hvert femte år. Hvert år blir det publisert kommunevise rapporter med resultater fra årets kontrollregistrering. Disse er tilgjengelige via Riksantikvarens og NIKUs hjemmesider.

Den opprinnelige SEFRAK-registreringen strakk seg over et lengre tidsrom, fra midten av 1970-tallet og frem til 1990-tallet. Dette betyr at de 18 kontrollkommunene i *Gamle hus da og nå* ble registrert i ulike år, og at tallene for tap, endring og tilstand i 1. omdrev av kontrollregistreringen refererer seg til ulike tidsspenn for de 18 kommunene. Kontrollresultatene fra 1. omdrev gir dermed et skjevt bilde med hensyn til sammenligning mellom kommunene. Tidsintervallene i den videre kontrollregistreringen er imidlertid faste og gir dermed et godt grunnlag for sammenligning kommunene imellom.

04200010057: Den landsomfattende SEFRAK-registreringen ble gjennomført i perioden 1973-1995. Bygningene ble kartfestet, oppmålt og fotografert. Kontrollregistrering i 18 utvalgte kommuner kom i gang i år 2000. I Eidskog kommune foregikk registreringene på 1970- og -80-tallet, og kontrollregistreringene startet i 2002. Dette våningshuset på Magnor ble SEFRAK-registrert i 1979. Huset var tapt i 3. omdrev. Foto: SEFRAK.

¹⁰ Riksantikvarens hjemmeside. www.ra.no. Lest 17.2.2011.

1.1.4 18 kommuner

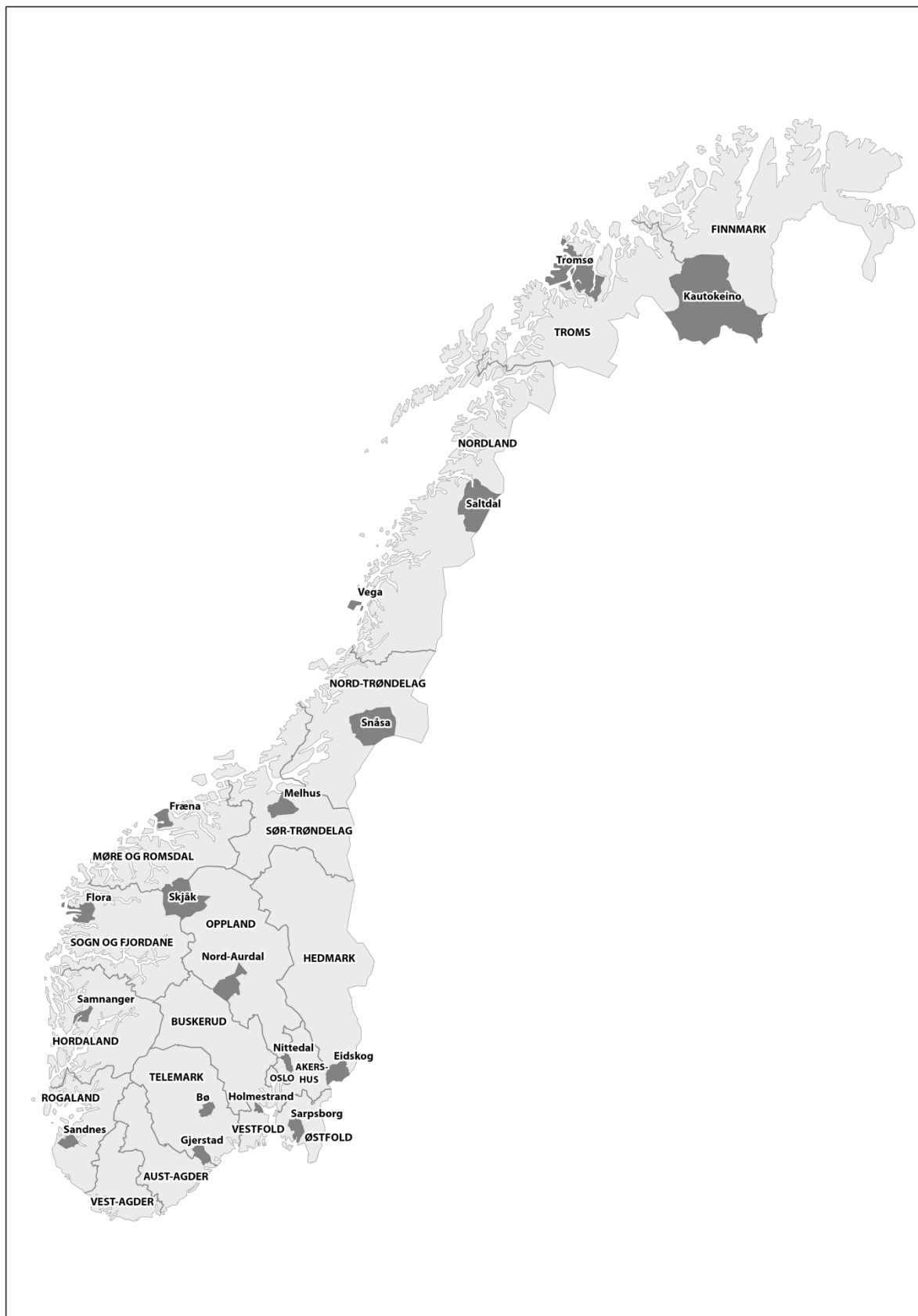
De 18 kommunene som inngår i overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* utgjør en geografisk og samfunnsmessig bredde og er fordelt på 16 av landets fylker.

1. omdrev av kontrollregistreringen startet opp i 2000 og ble avsluttet i 2004, og 2. omdrev pågikk fra 2005 til 2009. 3. omdrev, som startet i 2010, vil pågå til og med 2014.

Tidspunkt for kontrollregistrering	Kommune	Fylke	Antall bygninger i 3. omdrev
2000-2005-2010	Fræna	Møre og Romsdal	703
	Gjerstad	Aust-Agder	544
	Kautokeino	Finnmark	20
	Nord-Aurdal	Oppland	1115
	Samlet 2010		2382
2001 (1994) -2006-2011 (Første kontrollregistrering i Nittedal ble gjennomført i 1994)	Nittedal	Akershus	260
	Tromsø	Troms	894
	Samlet 2011		1154
2002-2007-2012	Eidskog	Hedmark	791
	Saltdal	Nordland	373
	Sandnes	Rogaland	513
	Skjåk	Oppland	716
	Samlet 2012		2393
2003-2008-2013	Flora	Sogn og Fjordane	603
	Melhus	Sør-Trøndelag	1104
	Snåsa	Nord-Trøndelag	440
	Vega	Nordland	398
	Samlet 2013		2545
2004-2009-2014	Bø	Telemark	663
	Holmestrand	Vestfold	415
	Samnanger	Hordaland	345
	Sarpsborg	Østfold	1347
	Samlet 2014		2 770
	Samlet 2010-2014		11 244

04200013012-14: I Eidskog kommune har kontrollregistrering av SERFAK-bygninger blitt gjennomført i 2002, 2007 og 2012. På Trandem er bygningene registrert som intakt gjennom alle tre omdrev, våningshus og stabbur med små endringer og fjøset med liten volumendring. Foto: FC, NIKU 2012.

I Riksantikvarens miljøovervåkingsprogram *Gamle hus da og nå* blir SEFRAK-registrerte bygninger eldre enn 1900 kontrollregistrert hvert femte år. Kontrollregistreringen foregår i 18 kommuner i til sammen 16 fylker.

1.1.5 Undersøkte SEFRAK-data

Utgangspunktet for overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* har vært å undersøke hvor mange av de opprinnelige SEFRAK-registrerte bygningene som går tapt, og i hvilken grad de gjenstående bygningene er endret eller truet. I tillegg til å undersøke de kvantitative endringene i kulturminnebestanden, det vil si antall tapte, endrete og truede bygninger, har man også ønsket å belyse enkelte kvalitative aspekter i endringsprosessene.

Med utgangspunkt i strukturen i SEFRAK-registeret, har man valgt ut fire kvalitative kategorier som er undersøkt nærmere. Disse kategoriene er samfunnssektor, sosial miljøsammenheng, bygningstyper og geografiske variasjoner. Hver av disse kategoriene har flere underkategorier – se oversikt over alle underkategorier på neste side.

Samfunnssektor

Kategorien samfunnssektor tilsvarer bygningens opprinnelig funksjon og formål, som er klassifisert i SEFRAK-kodelisten for registrering av hus, rubrikk 12.

Sosial miljøsammenheng

Kategorien sosial miljøsammenheng tilsvarer opprinnelig sosial miljøsammenheng, som er klassifisert i SEFRAK-kodelisten for registrering av hus, rubrikk 14.

Bygningstyper

De syv hovedkategoriene av bygningstyper som blir brukt i rapportene skal fange opp typiske trekk ved eldre byggeskikk, med egne hus for ulike funksjoner og ressursutnytting. Betegnelse som brukes er standardiserte for alle de 18 kommunene og fanger ikke opp lokale variasjoner av bygningsbenevning. For oversikt over resultatene fra kontrollregistreringen fordelt på flere ulike bygningstyper, viser vi til tabell i vedlegg 1 i rapporten.

Geografiske variasjoner

Et siktemål med overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* er å undersøke om geografiske variasjoner i beliggenhet påvirker kulturminnebestanden, og om visse strøk i en kommune er mer utsatt enn andre. For hver kommune er det derfor laget individuelt definerte, hensiktsmessige geografiske kategorier, for å analysere slike variasjoner. Hver geografisk kategori består av en eller flere av registreringskretsene i SEFRAK. Se kapittel 4.

SEFRAK-registreringen ble organisert i felt etter de samme registreringskretser som Statistisk sentralbyrå (SSB) har brukt i folketellingene fra 1970 og 1980. Kretsinnndelingen for Eidskog, Skjåk og Sandnes er organisert etter grensene som gjaldt ved folketellingen i 1970, mens Saltdal er organisert etter kretsinnndelingen som ble innført ved folketellingen i 1980. Kretsinnndelingen som SSB benyttet i 1980 inneholder flere kretser enn i 1970, fordi tettstedene var skilt ut som egne kretser i 1970, men ikke i 1980.¹¹

For oversikt over resultatene fra kontrollregistreringen fordelt på alle registreringskretser, viser vi til tabell i vedlegg 2 i rapporten.

¹¹ Broe, Unni og Solrun Skogstad 2009: *Gamle hus da og nå 2002-2007. Status for SEFRAK-registrerte bygninger, Eidskog kommune, Hedmark fylke 2007*, s. 11. Riksantikvaren 2009.

Kvalitative kategorier i kontrollregistreringen

Samfunnssektor

Fast bosetting uten næringstilknytning
 Industri/merkantil virksomhet
 Landbruk, fiske, fangst
 Andre sektorer

Sosial miljøsammenheng

Arbeider, husmann, tjenestemann
 Bonde
 Embetsverk, institusjon
 Fisker
 Annen næringsdrivende
 Ukjent

Bygningstyper

Bolighus/våningshus
 Bolig
 Våningshus
 Mindre uthus i/nær tunet
 Sidebygning
 Stabbur, loft
 Uthus knyttet til bolig/bygård
 Andre mindre uthus i/nær tunet
 Driftsbygninger i tunet
 Driftsbygning
 Fjøs, stall, låve
 Hus i utmark/seter
 Koie
 Kvern, sag
 Seterbu/sel
 Seterfjøs
 Seterløe
 Utløe, sommerfjøs
 Andre hus i utmark
 Andre hus på setra
 Naust, sjøhus, fyr m.m.
 Fyr mm
 Naust, sjøbu
 Rorbu
 Sjøhus, brygge
 Bygård
 Andre hustyper
 Bygdemagasin, telthus, tollbu
 Forretningsbygg
 Forsamlingshus
 Hotell, gjestgiveri, skystasjon, kafé m.m.
 Hytte
 Kirke, kapell
 Kommunehus
 Kraftstasjon, transformatorstasjon
 Næringsbygg
 Skole/internat
 Stasjonsbygning
 Sykehus, pleiehjem
 Ukjent

Geografiske variasjoner

Områder basert på en eller flere registreringskretser
 Tettbygd/spredtbygd

1.1.6 Parametere for MOV-undersøkelsen

I overvåkingsprogrammet *Gamle hus da og nå* registreres ulike variabler av status, årsaker til tap, endring og bygningsteknisk tilstand. Utgangspunktet for vurdering av endringsgrad er bygningen slik den så ut ved første gangs SEFRAK-registrering, det vil si slik den fremstår på det opprinnelige SEFRAK-skjemaet. Både i vurderingen av endringsgrad og bygningens tilstand er det et element av skjønn, og likeledes kan en glidende overgang mellom forfall og tap være gjenstand for skjønnsmessig vurdering. Når er forfallet kommet så langt at bygningen må anses for tapt?

Når det gjelder endringer, vurderes det ikke om endringene er gode eller dårlige.

Parametere for kontrollregistreringen

<p>Status</p> <p><i>Tap:</i> Absolutt tap av SEFRAK-registrerte objekter siden registreringstidspunktet. Det betyr at huset fysisk sett er tapt eller flyttet til annet sted.</p> <p><i>Endret:</i> Endret i forhold til den opprinnelige SEFRAK-registreringen.</p> <p><i>Uendret:</i> Ingen eller mindre endringer i forhold til den opprinnelige SEFRAK-registreringen. Se nærmere presisering under C-liten endring.</p> <p><i>Står:</i> Ukjent endringsgrad. Brukes for enkelte bygninger hvor det er vanskelig å klassifisere endringsgrad. Årsaken kan være kvaliteten på det opprinnelige SEFRAK-skjemaet, eller huset kan være under oppussing/ombygging.</p> <p><i>Gjenoppstått:</i> Fra 2. omdrev ble gjenoppståtte hus tatt med som egen kategori. Hus som har vært midlertidig tatt ned, lagret ved tidligere kontrollregistrering, og som er satt opp igjen i tilnærmet opprinnelig materiale og fysisk sammenheng, blir registrert som gjenoppstått.</p>
<p>Årsaker til tap</p> <p><i>Brent/naturkatastrofe</i></p> <p><i>Falt i ruin</i></p> <p><i>Flytting:</i> Hus som er flyttet registreres som tapt, med unntak for flytting innen et snevert geografisk område, som for eksempel innenfor gårdstunet.</p> <p><i>Forfall/oppnydding</i></p> <p><i>Offentlig vedtak/planvedtak</i></p> <p><i>Riving</i></p> <p><i>Ukjent</i></p>
<p>Endring ABC</p> <p><i>A-stor endring:</i> Sterk grad av ombygging. Endring av bygningens grunnflate. Tilbygg/påbygg som i størrelse dominerer den opprinnelige bygningen. Bygningens opprinnelig volumkarakter er endret. Stor del av bygningen revet.</p> <p><i>B-middels endring:</i> Mindre omfattende ombygging. Utvidelse av bygningens grunnflate. Mindre påbygg/tilbygg som underordner seg det eksisterende bygningsvolum. Mindre del av bygningen revet.</p> <p><i>C-liten endring:</i> Endring av bygningens karakter gjennom generelt vedlikehold, for eksempel ved utskifting av ytre bygningselementer som panel, takbelegg og vinduer/listverk. Mindre endringer, som skifting mellom relativt moderne taktekke som bølgeblikk, eternitplater, asbestplater, aluminiumsplater, papp m.m. regnes ikke som endring. Det samme gjelder også utskifting av enkelte vinduer som har samme format, men hvor detaljene er vanskelig å kontrollere før/nå. Hvis panel, listverk, vinduer og takbelegg er helt fornyet, men er av samme typer som ved den opprinnelige registreringen, vil dette i de fleste tilfelle ikke bli registrert som endring. Undersøkelsen vil derfor ikke fange opp tap av autentisitet på detaljnivå.</p>
<p>Annen endring</p> <p><i>Deler av hus revet:</i> En typisk endring her er at deler av huset er bygd i lettere konstruksjon og er mer utsatt for forfall og derfor blir revet, mens den tømrete delen står igjen. Vanlig for driftsbygninger.</p> <p><i>Dokumentert stilhistorisk tilbakeført:</i> Tilbakeføring basert på dokumentert grunnlag.</p> <p><i>Tilbakeført til eldre uttrykk:</i> Endringer som representerer en tilbakeføring til eldre uttrykk eller stil.</p>
<p>Tilstand</p> <p><i>Intakt:</i> Huset står og er i normalt god teknisk tilstand.</p> <p><i>Truet:</i> Dårlig teknisk tilstand. Manglende vedlikehold over lengre tid.</p> <p><i>Sterkt truet:</i> Huset er i svært dårlig teknisk tilstand.</p>

1.1.7 Metode

Feltarbeid og registreringsmetode

Feltarbeidet i årets kommuner, Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk, ble gjennomført i mai, juni, august og september 2012.

I forkant av feltregistreringen ble det sendt brev til kommuner, fylkeskommuner og Sametinget med informasjon om prosjektet. For å spre informasjon til flest mulig av huseierne på forhånd, ble lokalpressen kontaktet i forkant av feltarbeidet.

Det er foretatt utvendig og visuell befaring, og bygningene er fotografert. Registrering av tap og tapsårsak, endringer og tilstand er innført i kommunevise Excel-tabeller sammen med data fra Matrikkelen og data fra tidligere omdrev av kontrollregistreringen.

For hver av kommunene har NIKU laget komplette digitale kartverk i ArcGIS med oversiktskart og detaljkart, basert på kartgrunnlag fra Statens kartverk, Geovekst. Papirkopier av kartene ble benyttet i felt. De kommunevise Excel-tabellene med alle bygningene i kontrollregistreringen ble koblet mot eksisterende digital kartfesting av SEFRAK-bygninger. Endringer og rettinger som var ført inn på papirkart i forbindelse med tidligere omdrev av kontrollregistreringen ble digitalisert. SEFRAK-data ble lagt inn sammen med detaljerte kartdata (FKB) for kommunene. På denne måten kunne vi i et samlet kartsett vise kartfesting og SEFRAK-id for alle bygningene som inngår i kontrollregistreringen.

For å identifisere bygningene og kunne sammenligne før og nå, ble papirkopier av de opprinnelige SEFRAK-skjemaene for alle bygningene tatt med i felt.

Resultatene er fremkommet ved bearbeiding i Excel av rådata fra feltregistreringen, samt data fra Matrikkelen og registreringsdata fra tidligere omdrev av kontrollregistreringen.

Noen metodiske betraktninger

NIKU har fra 2010 overtatt registreringsoppdraget i *Gamle hus da og nå* etter Kulturminnekompaniet. NIKU har tilstrebet å gjennomføre kontrollregistreringene på en slik måte at datamaterialet og rapportene fra de ulike omdrevene skal være sammenlignbare. Vi vil imidlertid peke på enkelte endringer når det gjelder metode, samt ulikhet i vurderinger, som kan gi noe avvik i resultatene i 3. omdrev, i forhold til tidligere omdrev.

Når det gjelder tapsårsaker, er det i 3. omdrev en markant større andel av de tapte bygningene som er registrert med tapsårsak ukjent, enn i tidligere omdrev. Årsaken til avviket kan være at Kulturminnekompaniet i 1. og 2. omdrev i større grad har hentet informasjon fra eiere eller andre informanter. En annen mulig årsak til avviket kan være at NIKU i 3. omdrev har praktisert et strengere krav til visshet når det gjelder å registrere konkrete tapsårsaker. Kontrollregistreringen i felt er kun utvendig og visuell og i utgangspunktet ikke basert på intervju med informanter. Det betyr at tapsårsaken i mange tilfeller ikke kan fastslås med sikkerhet. I alle disse tilfellene har vi registrert tapsårsaken som ukjent. Der hvor en konkret tapsårsak er fastslått i 3. omdrev, har enten eierne eller andre informanter vært til stede og gitt opplysninger, eller tapsårsaken har vært synlig og åpenbar.

Når det gjelder bygningstilstand, kan avvik i resultatene i 3. omdrev i forhold til tidligere omdrev skyldes at det i forkant av 3. omdrev ble innført en ny kategori for registrering av tilstand. I rapportene fra 2. omdrev er bygningstilstanden registrert som enten intakt eller sterkt truet. I 3. omdrev er det innført en ny kategori: truet, slik at de gjenstående bygningene nå blir registrert som

enten intakt, sterkt truet eller truet. Dette er en metodisk endring som kan gi noe avvik i resultatene for bygningstilstand i 3. omdrev i forhold til de to første omdrevene.

Når det gjelder endring, er det innført tre nye registreringskategorier i forkant av 3. omdrev. Alle endrete bygninger blir, som i tidligere omdrev, registrert med enten A-stor endring, B-middels endring eller C-liten endring, men i tillegg kan man fra og med 3. omdrev registrere at deler av bygningen er revet, at bygningen er tilbakeført til eldre uttrykk, eller at den er dokumentert stilhistorisk tilbakeført. For å gjøre resultatene fra 3. omdrev mest mulig sammenlignbare med resultatene fra tidligere omdrev, har vi valgt å fortsette med å registrere samtlige endrete bygninger som enten A, B eller C, og at de nye kategoriene kommer i tillegg.

1.1.8 Lagring av rådata og fotomateriale

Alle rådata fra 3. omdrev av feltregistreringen, samt planstatus for de enkelte bygningene er lagt inn i kommunevise Excel-tabeller sammen med data fra Matrikkelen og data fra tidligere omdrev av kontrollregistreringen. Alle foto fra 3. omdrev er merket med kommune-, krets- og bygningsnummer i samsvar med nummereringen på de originale SEFRAC-skjemaene. Alle rådata og alt fotomateriale fra 3. omdrev av kontrollregistreringen er lagret hos Riksantikvaren.

04200018062: I miljøovervåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* registreres tap og tapsårsak, endringer og tilstand for SEFRAC-bygninger eldre enn 1900, ved kontrollregistrering hvert femte år. Feltregistreringen er utvendig og visuell. Bygningene blir fotografert, slik som vist her, og fotomaterialet blir lagret hos Riksantikvaren. Foto: ÅD, NIKU 2012.

2 Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen 2012

2.1 De utvalgte kommunene i MOV-undersøkelsen 2012

De fire kommunene som inngår i kontrollregistreringen i 2012 er Eidskog kommune i Hedmark fylke, Saltdal kommune i Nordland fylke, Sandnes kommune i Rogaland fylke og Skjåk kommune i Oppland fylke.

I Saltdal og Sandnes bor størsteparten av befolkningen i tettstedsbebyggelse, mens flesteparten bor utenfor tettstedene i Eidskog og Skjåk. Befolkningsutviklingen i Eidskog og Skjåk har vært synkende siden oppstart av kontrollregistreringen i 2002, mens folketallet i Sandnes har steget jevnt i samme periode. I Saltdal gikk folketallet ned mellom 2002 og 2007, mens tallene for 2012 viser en svak vekst i folketallet siden 2007.

Kommune	Opprinnelig antall SEFRAK-bygninger	Folketall 2002	Folketall 2007	Folketall 2012	Framskrevet folketall 2040	Folketall i tettsted 2012	Andel folketall i tettsted 2012
Eidskog	1195	6 429	6 385	6 288	7 077	2 297	37 %
Saltdal	745	4 863	4 688	4 710	4 618	2 987	63 %
Sandnes	1231	54 929	60 507	67 814	99 491	62 886	93 %
Skjåk	1039	2 389	2 329	2 307	2 418	548	24 %

Befolkningsutvikling i Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk kommune¹²

04200011092: I Eidskog kommune bor 63 % av befolkningen utenfor tettsteder i 2012, slik som her på Svensrud, øst for Magnor. Folketallet i kommunen har sunket siden 1. omdrev av kontrollregistreringen i 2002. Foto: ÅD, NIKU 2012.

¹²<http://statbank.ssb.no/statistikkbanken>. Lest 12.10.12

2.1.1 Undersøkte bygninger 2012

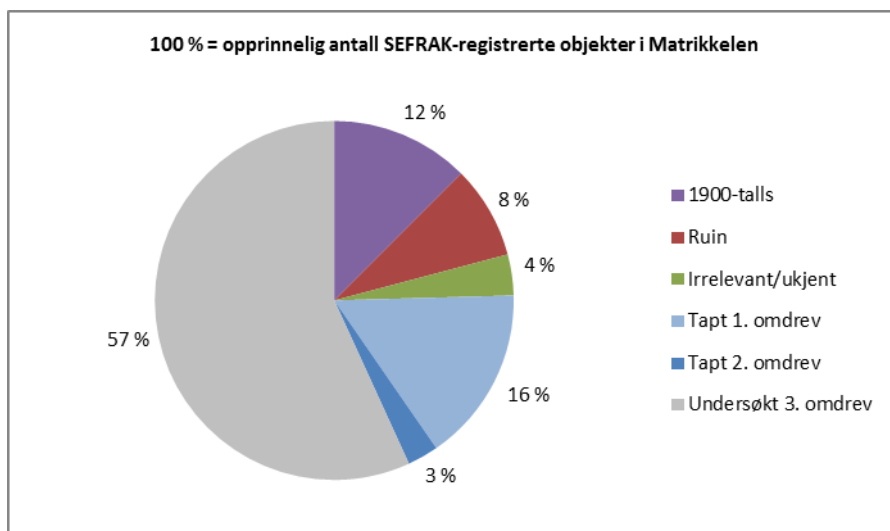
Kontrollregistreringen i overvåkningsprogrammet *Gamle hus da og nå* omfatter SEFRAK-registrerte bygninger eldre enn 1900. Grunnlagsmaterialet for kontrollregistreringen i 2012 i Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk består av til sammen 2393 bygninger. Det opprinnelige antallet registrerte SEFRAK-objekter innlagt i Matrikkelen for disse kommunene var 4210. Det vil si at 1817 objekter er trukket fra dette opprinnelige antallet.

Følgende objekter ble trukket fra undersøkelsesgrunnlaget før oppstart av kontrollregistreringen:

- Bygninger yngre enn 1900
- Objekter registrert som ruin på SEFRAK-skjemaene
- Andre typer objekter enn bygninger
- Nyere bygninger oppført på gamle murer
- Bygninger med vanskelig fremkommelighet
- Bygninger med mangelfull registrering
- Bygninger med to ulike registreringsnummer

I tillegg blir tapte bygninger trukket fra undersøkelsesgrunnlaget for hvert omdrev.

Kommune	Opprinnelig antall SEFRAK-registreringer	1900-talls	Ruin	Irrelevant /ukjent	Undersøkt 1. omdrev	Tapt 1. omdrev	Tapt 2. omdrev	Undersøkt 3. omdrev
Eidskog	1195	122	33	13	1027	204	32	791
Saltdal	745	104	147	31	464	73	18	373
Sandnes	1231	286	128	36	781	235	33	513
Skjåk	1039	14	45	75	905	154	35	716
Samlet	4210	526	353	155	3177	666	118	2393

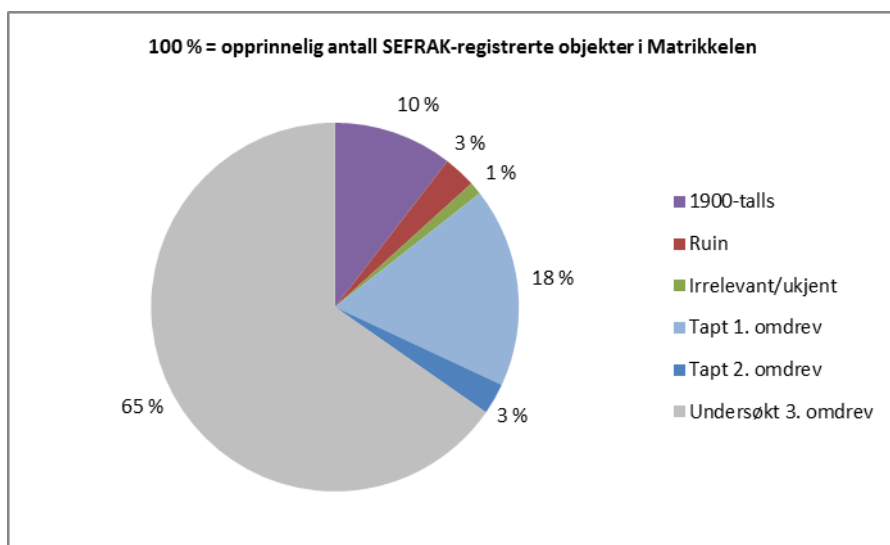

Figur 6: Undersøkelsesgrunnlaget i Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk samlet i forhold til opprinnelige SEFRAK-registreringer

2.2 Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen i Eidskog 2012

Grunnlagsmaterialet for kontrollregistreringen i 2012 i Eidskog kommune består av 791 SEFRAK-registrerte bygninger fra før 1900. Det opprinnelige antallet registrerte SEFRAK-objekter innlagt i Matrikkelen for Eidskog var 1195. Det vil si at 404 objekter er trukket fra det opprinnelige antallet.

Kommune	Opprinnelig antall SEFRAK-registreringer	1900-talls	Ruin	Irrelevant /ukjent	Undersøkt 1. omdrev	Tapt 1. omdrev	Tapt 2. omdrev	Undersøkt 3. omdrev
Eidskog	1195	122	33	13	1027	204	32	791

Figur 7: Undersøkesgrunnlaget i Eidskog i forhold til opprinnelige SEFRAK-registreringer

04200012018: Opprinnelig ble 1195 objekter SEFRAK-registrert i Eidskog kommune. I 3. omdrev var dette antallet redusert til et undersøkesgrunnlag på 791 bygninger, fratrukket 1900-tallsbygninger, ruiner, irrelevante og ukjente bygninger og bygninger tapt ved 1. og 2. omdrev av kontrollregistreringene. Stua på husmannsplassen Vangen i Skotterud krets ble registrert som tapt i 2002. Foto: SEFRAK.

3 Resultat

3.1 Tap

I dette kapittelet gjøres det rede for tapte SEFRAK-bygninger i Eidskog kommune i 3. omdrev. Se kart i vedlegg 4.

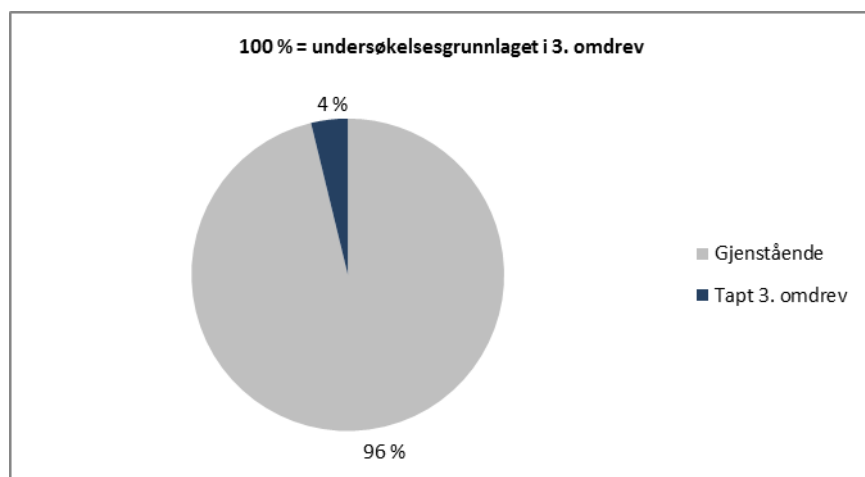
Med tap menes absolutt tap, det vil si at bygningen fysisk sett er borte eller at forfallet er kommet så langt at bygningen er tapt. Flytting til annet sted, for eksempel utenfor tunet, registreres som tap.

3.1.1 Tap – samlet

Av undersøkelsesgrunnlaget på 791 SEFRAK-bygninger i Eidskog kommune i 3. omdrev, er 30 bygninger tapt. Dette tilsvarer en tapsandel på 4 %. Det årlige tapet i Eidskog fra 2007 til 2012 er på 0,8 %. Tapsprosenten i 3. omdrev i Eidskog er dermed den samme som i 2. omdrev, men markant lavere enn i 1. omdrev, da tapsandelen i Eidskog var på 20 %.

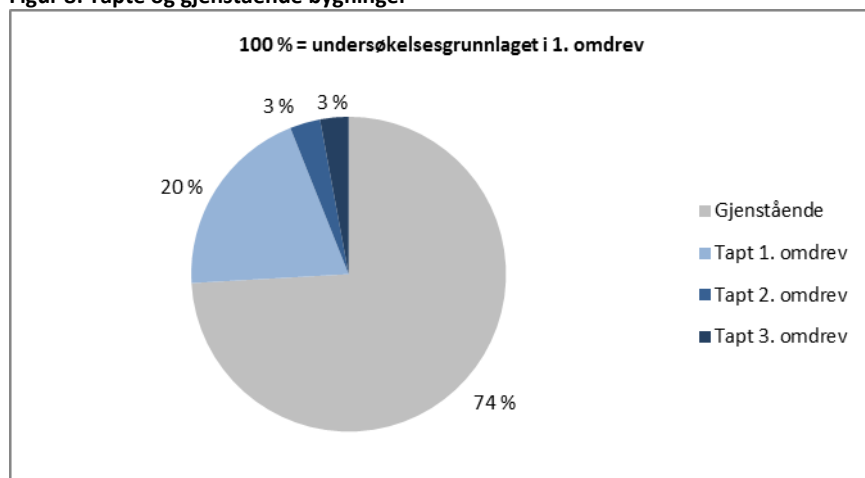
761 bygninger er gjenstående. Ingen av bygningene i Eidskog som var tapt i tidligere omdrev, er gjenoppstått i opprinnelig miljø i 3. omdrev.

Akkumulert tap etter 3. omdrev er på 26 %, med utgangspunkt i det opprinnelige undersøkelsesgrunnlaget på 1027 bygninger i 1. omdrev.

Undersøkelsesgrunnlag 3. omdrev	791
Tapt 3. omdrev	30
Gjenstående	761

Figur 8: Tapte og gjenstående bygninger

Undersøkelsesgrunnlag 1. omdrev	1027
Tapt 1. omdrev	204
Tapt 2. omdrev	32
Tapt 3. omdrev	30
Gjenstående	761

Figur 9: Akkumulert tapte og gjenstående bygninger

04200013032: Bygninger som flyttes ut av tunet registreres som tap i forbindelse med kontrollregistreringen i *Gamle hus da og nå*. Dette stabburet i Trandum krets er et slikt eksempel. I 2. omdrev var bygningen demontert for flytting, og ble registrert som tap. I 3. omdrev er flytting ikke registrert som tapsårsak for noen av de tapte bygningene i Eidskog.
Foto: SEFRAK.

04200013015: Overgangen mellom sterkt forfall og ruin er glidende, men når taket er falt inn og bygningen ligger forlatt og i gjengrodd terreng, er det grunn til å registrere bygningen som tap.
Foto: FC, NIKU 2012.

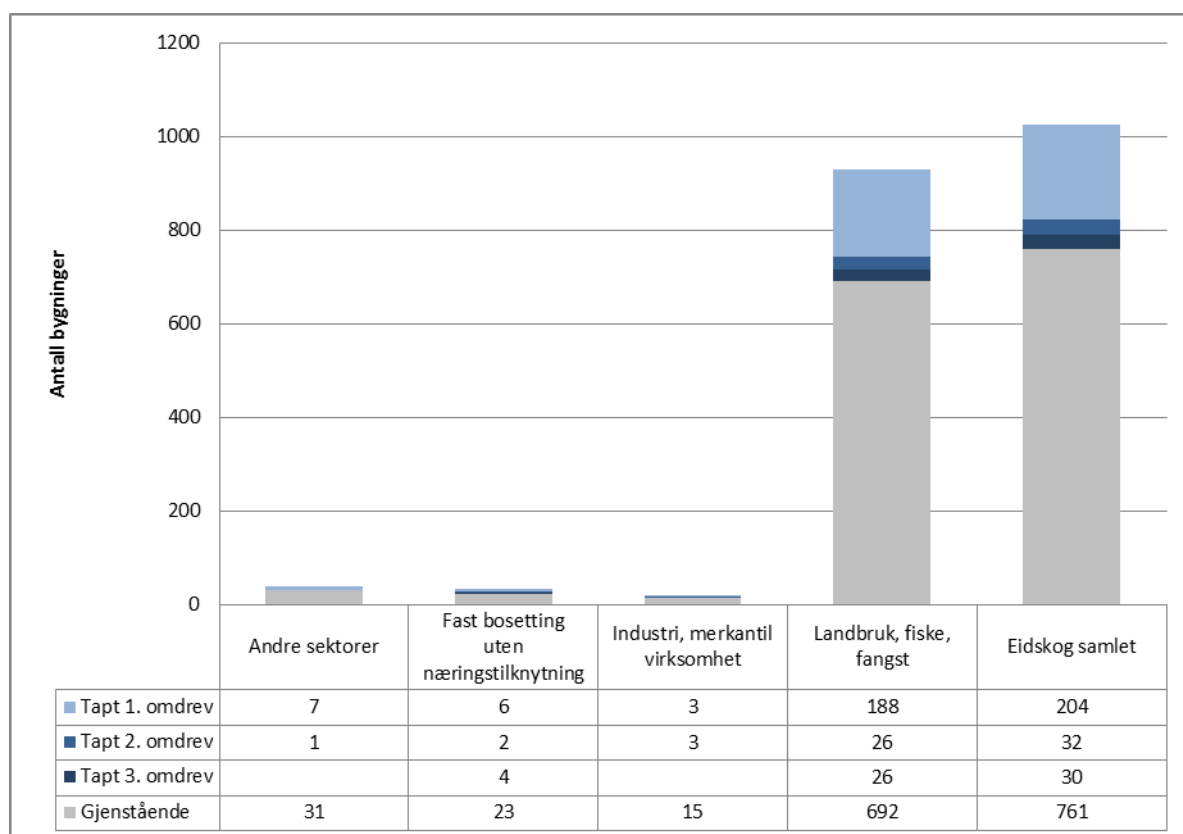
04200005008: Her er den gamle kjellerbua revet og en ny bygning er oppført på stedet.
Foto: KF, NIKU 2012.

3.1.2 Tap – samfunnssektor

Over nitti prosent av SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune er knyttet til landbruk, fiske og fangst, og tapsandelen i denne kategorien er på 4 %, som tilsvarer gjennomsnittlig tapsprosent i kommunen. Tapsandelen for bygninger i landbruket har økt med 1 % i forhold til 2. omdrev.

De øvrige 4 bygningene som er tapt i 3. omdrev er bygninger uten fast næringstilknytning. Ettersom det i 3. omdrev bare er 23 gjenstående bygninger i denne kategorien, tilsvarer dette en tapsandel på 15 %, noe som betyr at tapsprosenten er mer enn doblet i forhold til 2. omdrev.

	Andre sektorer	Fast bosetting uten næringstilknytning	Industri, merkantil virksomhet	Landbruk, fiske, fangst	Samlet
Tapt 1. omdrev	18 %	17 %	14 %	20 %	20 %
Tapt 2. omdrev	3 %	7 %	17 %	3 %	4 %
Tapt 3. omdrev	0 %	15 %	0 %	4 %	4 %
Antall bygn 3. omdrev	31	27	15	718	791
Andel av Eidskog samlet	4 %	3 %	2 %	91 %	100 %

Figur 10: Tapte bygninger fordelt på samfunnssektor

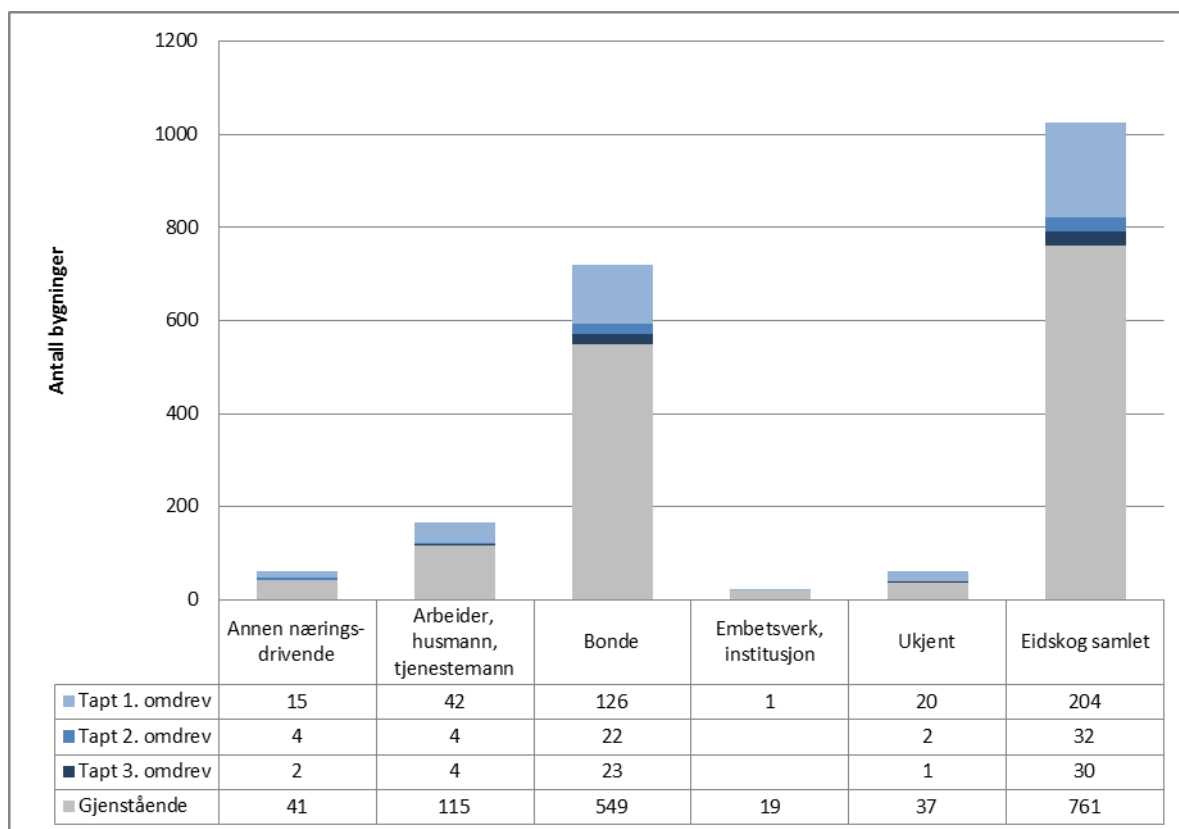
3.1.3 Tap – sosial miljøsammenheng

Når det gjelder sosial miljøsammenheng, utgjør bondens bygninger 72 % av SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune i 3. omdrev, og tapsandelen i denne kategorien er uendret siden 2. omdrev og følger gjennomsnittet for kommunen (4 %).

15 % av bygningene tilhører kategorien arbeider, husmann, tjenestemann, og av disse er 3 % tapt, som i 2. omdrev.

Både for bygninger knyttet til andre næringsdrivende og bygninger med ukjent tilknytning har tapsandelen sunket siden 2. omdrev (henholdsvis fra 9 % til 5 % og fra 5 % til 3 %).

	Annen næringsdrivende	Arbeider, husmann, tjenestemann	Bonde	Embetsverk, institusjon	Ukjent	Samlet
Tapt 1. omdrev	24 %	27 %	18 %	5 %	33 %	20 %
Tapt 2. omdrev	9 %	3 %	4 %	0 %	5 %	4 %
Tapt 3. omdrev	5 %	3 %	4 %	0 %	3 %	4 %
Antall bygn 3. omdrev	43	119	572	19	38	791
Andel av Eidskog samlet	5 %	15 %	72 %	2 %	5 %	100 %

Figur 11: Tapte bygninger fordelt på sosial miljøsammenheng

3.1.4 Tap – bygningstyper

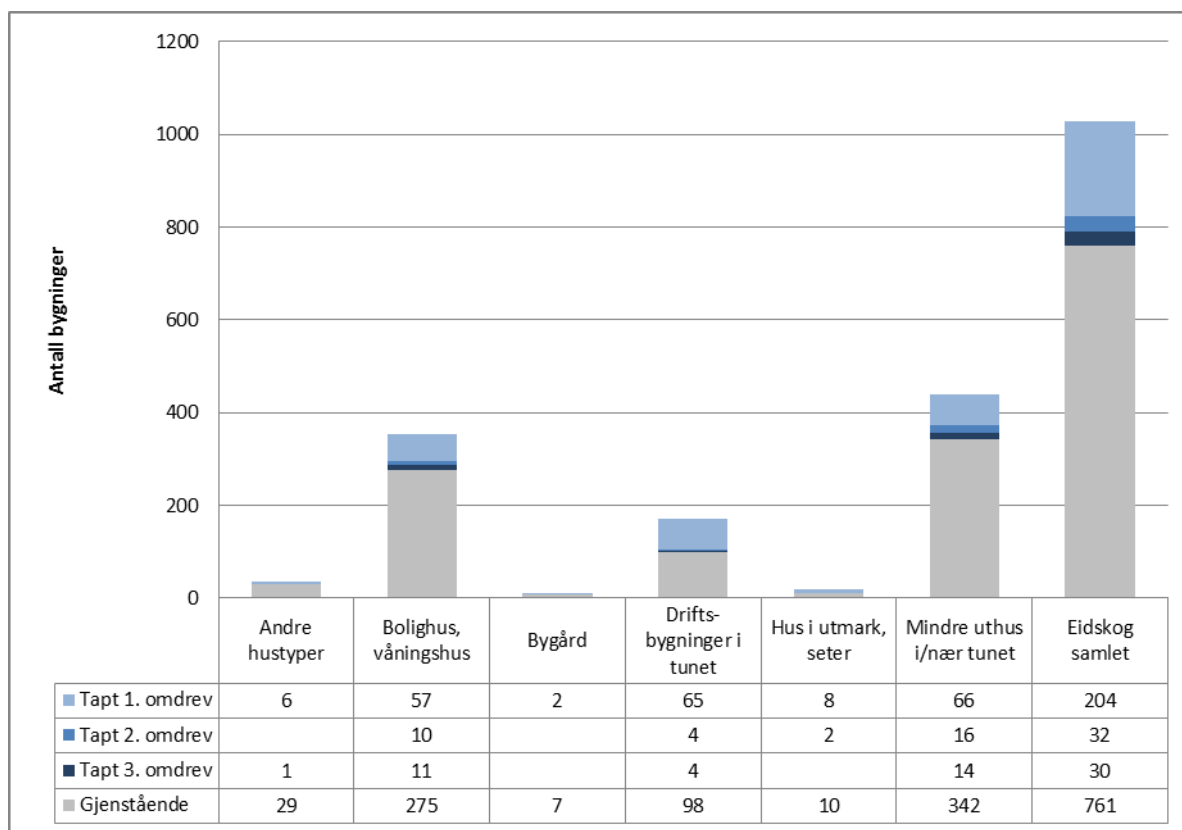
Se tabell i vedlegg 1 for detaljert resultatoversikt for alle bygningstyper.

Mindre uthus i og nær tunet er den største kategorien av SEFRAK-bygninger i Eidskog kommune, med 45 % av bygningene i undersøkelsesgrunnlaget i 3. omdrev. Som i 2. omdrev har denne bygningstypen 4 % tap, som tilsvarer gjennomsnittstapet i Eidskog i 3. omdrev.

Bolighus/våningshus utgjør 36 % av undersøkelsesgrunnlaget, og også disse bygningene har 4 % tap i 3. omdrev. Men her har tapsandelen økt noe, fra 3 % i 2. omdrev.

De 10 gjenstående seter- og utmarksbygningene utgjorde 1 % av bygningene i Eidskog i 3. omdrev, og alle var i behold. Dette er positivt, for av denne bygningstypen har til sammen halvparten av det opprinnelige undersøkelsesgrunnlaget gått tapt i 1. og 2. omdrev.

	Andre hustyper	Bolighus, våningshus	Bygård	Driftsbygninger i tunet	Hus i utmark, seter	Mindre uthus i/nær tunet	Samlet
Tapt 1. omdrev	18 %	16 %	22 %	39 %	38 %	16 %	20 %
Tapt 2. omdrev	0 %	3 %	0 %	4 %	23 %	4 %	4 %
Tapt 3. omdrev	3 %	4 %	0 %	4 %	0 %	4 %	4 %
Antall bygn 3. omdrev	30	286	7	102	10	356	791
Andel av Eidskog samlet	4 %	36 %	1 %	13 %	1 %	45 %	100 %

Figur 12: Tapte bygninger fordelt på bygningstype

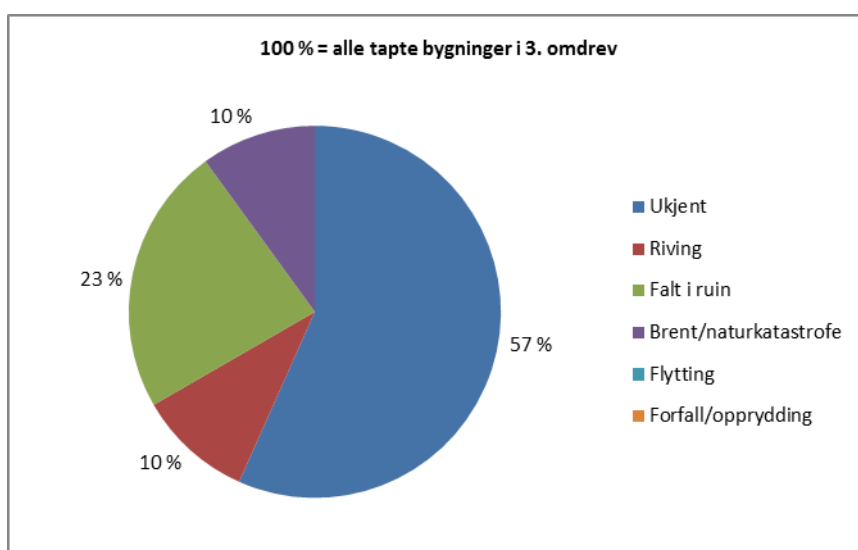
3.1.5 Tapsårsaker

Følgende tapsårsaker blir registrert i felt: forfall/opprydding, falt i ruin, riving, offentlig vedtak/planvedtak, flytting, brent/naturkatastrofe og ukjent.

30 bygninger er tapt i Eidskog kommune i 3. omdrev, og av disse var det 9 som ble registrert som truet i 2. omdrev.

I forbindelse med kontrollregistreringen i 3. omdrev er 17 av de tapte bygningene registrert med ukjent tapsårsak (57 %), 3 er registrert som revet (10 %), 7 er falt i ruin (23 %) og 3 er brent (10 %).

	Ukjent	Riving	Falt i ruin	Brent/naturkatastrofe	Flytting	Forfall/opprydding
Tapt 1. omdrev	8 %	20 %	15 %	3 %	2 %	52 %
Tapt 2. omdrev	19 %	13 %	13 %	3 %	6 %	46 %
Tapt 3. omdrev	57 %	10 %	23 %	10 %	0 %	0 %

Ukjent	17
Riving	3
Falt i ruin	7
Brent/naturkatastrofe	3
Flytting	0
Forfall/opprydding	0
Tap totalt	30

Figur 13: Tapsårsaker

04200017003: Av 30 SEFRAK-bygninger som er registrert som tapt i Eidskog kommune i 3. omdrev, er det 7 som har falt i ruin. Foto ÅD, NIKU 2012.

3.2 Endringer av gjenstående bygninger

I dette kapittelet gjøres det rede for endringer på de gjenstående SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune i 3. omdrev. Se kart i vedlegg 5.

Av undersøkelsesgrunnlaget på 791 bygninger i 3. omdrev, er 761 bygninger gjenstående, slik det er gjort rede for i kapittel 3.1.1.

3.2.1 Endringer – samlet

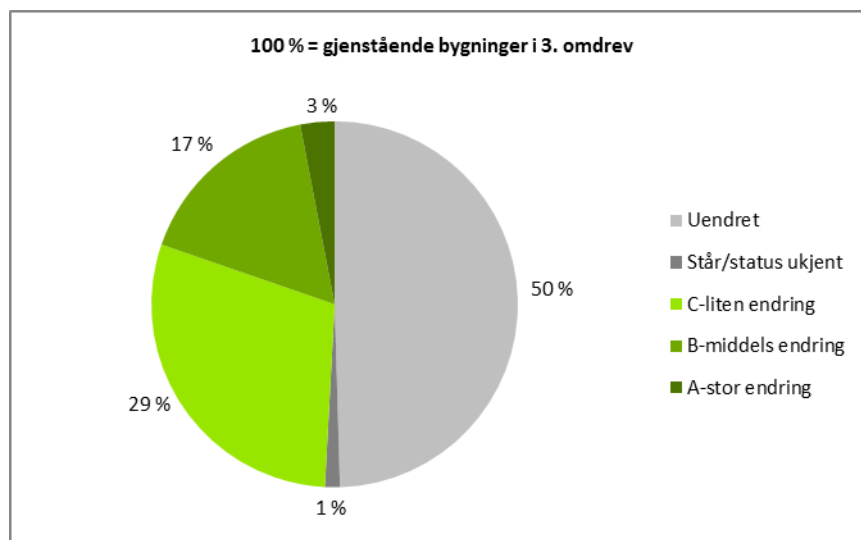
Det samlede antall endrete bygninger (alle endringstyper) i Eidskog i 3. omdrev er 374, og antallet endrete bygninger har økt med 99 siden 2. omdrev. Det vil si at 49 % av de gjenstående bygningene i 3. omdrev er endret. Andelen har økt fra 35 % i 2. omdrev og 28 % i 1. omdrev.

Flesteparten av de endrete bygningene har den svakeste endringsgraden C-liten endring. Dette er samme mønster som i 1. og 2. omdrev. Andelen av de gjenstående bygningene i 3. omdrev med endringsgrad C er 29 %. 17 % av bygningene har endringsgrad B-middels endring og 3 % er registrert med A-stor endring. Mye av det alminnelige bygningsvedlikeholdet faller inn under endringstype C.

10 av de endrete bygningene er tilbakeført til eldre uttrykk, nærmere bestemt 7 av de middels endrete og 3 av de svakt endrete bygningene. I 16 tilfeller er deler av bygningen revet. Dette gjelder 2 av de sterkt endrete bygningene og 14 av de middels endrete.

I 3. omdrev er det 10 bygninger i Eidskog som er registrert med ukjent endringsstatus.

	A-stor endring	B-middels endring	C-liten endring	Alle endringer	Står/ukjent endringsstatus	Uendret
1. omdrev	1 %	7 %	20 %	28 %	6 %	66 %
2. omdrev	2 %	9 %	24 %	35 %	6 %	59 %
3. omdrev	3 %	17 %	29 %	49 %	1 %	50 %

Uendret	377
Står/status ukjent	10
C-liten endring	224
B-middels endring	127
A-stor endring	23
Gjenstående 3. omdrev	761

Figur 14: Endringer

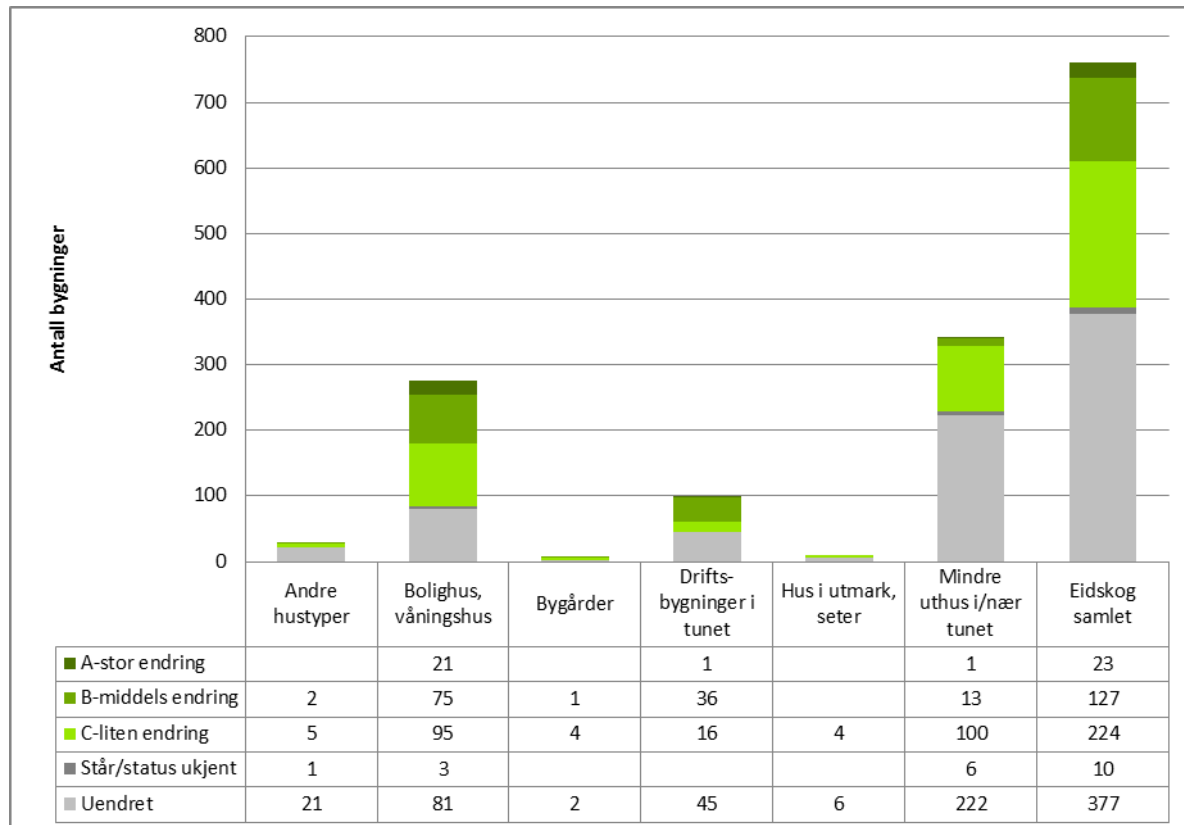
3.2.2 Endring – bygningstyper

Se tabell i vedlegg 1 for detaljert resultatoversikt for alle bygningstyper.

I Eidskog kommune er det våningshusene på gårdene og de øvrige bolighusene som topper endringsstatistikken. Av disse bygningene er nå 69 % endret, og dette er en økning på 20 % siden 2. omdrev. Også når det gjelder driftsbygninger i tunet har andelen endrete økt med ca 20 %. Av disse bygningene er det nå 54 % som er endret. Andelen endrete av de mindre uthusene i tilknytning til tunet er lavere (33 %). Dette er den største gruppen av SEFRAK-bygninger i Eidskog kommune (45 %).

Flesteparten av endringene er av minste grad, det vil si overflate-enderinger av fasade og tak, som tilsvarer mye av det vanlige bygningsvedlikeholdet. Det er imidlertid verdt å merke seg at driftsbygningene følger et atypisk mønster når det gjelder endringsgrad. I denne bygningsgruppen er endringsgrad B (liten volumendring) den dominerende endringsgraden (37 %, mot 16 % med C-endering).

	Andre hustyper	Bolighus, våningshus	Bygård	Driftsbygninger i tunet	Hus i utmark, seter	Mindre uthus i/nær tunet	Samlet
Endringer 1. omdrev	16 %	40 %	71 %	27 %	23 %	20 %	28 %
Endringer 2. omdrev	29 %	49 %	71 %	33 %	30 %	25 %	35 %
Endringer 3. omdrev	24 %	69 %	71 %	54 %	40 %	33 %	49 %
A-stor endring	0 %	8 %	0 %	1 %	0 %	0 %	3 %
B-middels endring	7 %	27 %	14 %	37 %	0 %	4 %	17 %
C-liten endring	17 %	35 %	57 %	16 %	40 %	29 %	29 %
Antall gjenstående	29	275	7	98	10	342	761
Andel av Eidskog samlet	4 %	36 %	1 %	13 %	1 %	45 %	100 %

Figur 15: Endringer fordelt på bygningstyper

04200001092: 49 % av SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune er endret. Flestparten av endringene er av minste grad, det vil si overflateendringer av fasade eller tak. Når det gjelder driftsbygninger på gårdstun, er det imidlertid flere bygninger med volumendringer enn med rene overflateendringer. På denne driftsbygningen i Bolfoss krets er tilbygget forlenget og takvinkelen hevet, sammenlignet med den opprinnelige SEFRAK-registreringen. Foto: KF, NIKU 2012.

04200006011: Også denne driftsbygningen i Fjell krets er registrert med en liten volumendring, og her er det et mindre tilbygg som er fjernet. På gavlveggen er det tydelige spor etter den tidligere utedoen. Tilsvarende endring er registrert på flere av de eldre uthusbygningene i Eidskog. Foto: ÅD, NIKU 2012.

04200001002: Vedskålen til venstre og stallen til høyre var opprinnelig motstående ender av en lang driftsbygning. Den midterste delen av bygningen, som nå er vekk, var en tømret låve. Ettersom dette opprinnelig var én sammenhengende bygning, og deler av den fortsatt står, er dette ikke registrert som tap, men som stor volumendring (A-endring).
Foto: KF, NIKU 2012.

04200001039: De fleste av de endrete bygningene i Eidskog kommune har endringer av minste grad (C-endringer). Mye av det alminnelige bygningsvedlikeholdet faller inn under denne kategorien, slik som dette våningshuset i Bolfoss krets, hvor den ene av takflatene har fått takplater i stedet for sementstein. Foto: KF, NIKU 2012.

3.3 Tilstand

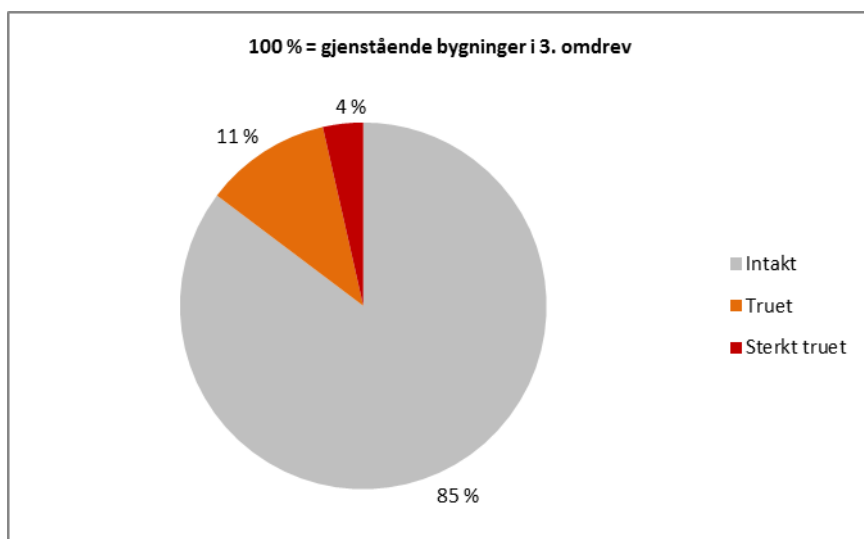
I dette kapittelet gjøres det rede for den bygningstekniske tilstanden for de gjenstående SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune i 3. omdrev. Se kart i vedlegg 6.

Av undersøkelsesgrunnlaget på 791 bygninger i 3. omdrev, er 761 bygninger gjenstående, slik det er gjort rede for i kapittel 3.1.1.

3.3.1 Tilstand – samlet

I alt er 27 bygninger sterkt truet. Dette tilsvarer 4 % av de 761 gjenstående bygningene. I tillegg er 85 bygninger registrert som truet (11 %). I 2. omdrev var 8 % av de gjenstående bygningene truet. Av de 62 bygningene som var truet i Eidskog i 2. omdrev, er det 9 som er tapt i 3. omdrev, mens 15 er registrert som sterkt truet, og 24 er registrert med den mildere formen truet. 14 bygninger som var truet i 2. omdrev, er nå registrert som intakt. Flere av disse bygningene er istandsatt, noen med nytt tak.

61 av bygningene som var intakt i 2. omdrev, er truet i 3. omdrev, og 12 er sterkt truet.

Intakt	649
Truet	85
Sterkt truet	27
Gjenstående 3. omdrev	761

Figur 16: Bygningstilstand

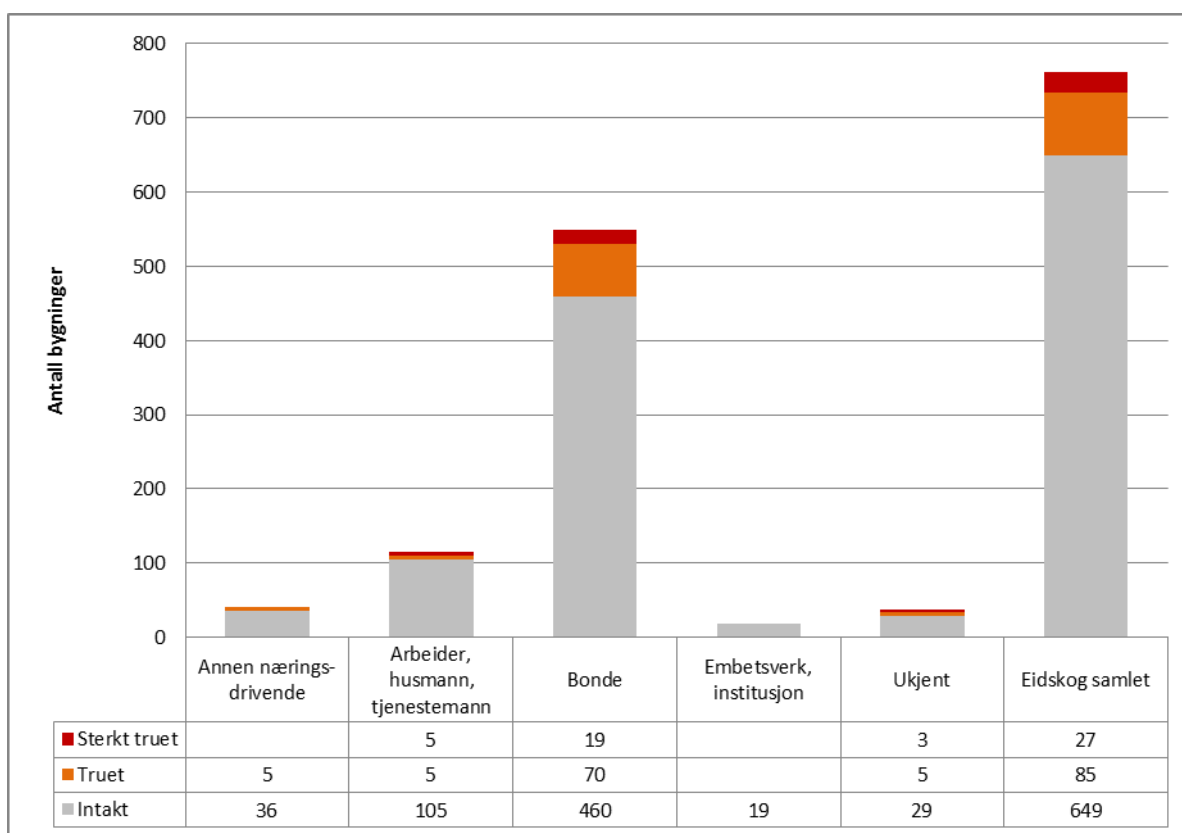

0420003050: 14 av de 62 SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune som var truet i 2. omdrev, er i 3. omdrev registrert som intakt. Dette våningshuset i Harstad krets, med istandsatt tak, er et slikt eksempel.
Foto: KF, NIKU 2012.

3.3.2 Tilstand – sosial miljøsammenheng

Når det gjelder sosial miljøsammenheng, utgjør bondens bygninger 72 % av de gjenstående SEFRAK-bygningene i Eidskog i 3. omdrev. Av disse er 3 % sterkt truet. Dette er en lavere andel enn gjennomsnittet for Eidskog samlet (4 %), og en bedring siden 2. omdrev, da andelen sterkt truede bygninger i denne kategorien var på 9 %. I tillegg til at 3 % av bondens bygninger er sterkt truet, er 13 % registrert som truet.

	Annen næringsdrivende	Arbeider, husmann, tjenestemann	Bonde	Embetsverk, institusjon	Ukjent	Samlet
Sterkt truet 2. omdrev	5 %	4 %	9 %	0 %	3 %	8 %
Sterkt truet 3. omdrev	0 %	4 %	3 %	0 %	8 %	4 %
Truet 3. omdrev	12 %	4 %	13 %	0 %	14 %	11 %
Antall gjenstående	41	115	549	19	37	761
Andel av Eidskog samlet	5 %	15 %	72 %	2 %	5 %	100 %

Figur 17: Bygningstilstand fordelt på sosial miljøsammenheng

04200013058: Ettersom vedlikehold av bygninger ofte medfører små og store endringer, ser man at de endrete bygningene som oftest har en bedre bygningsteknisk tilstand enn de uendrete. Det er gjennomsnittlig en større andel av de uendrete enn de endrete bygningene som er truet og sterkt truet. Driftsbygningen over er registrert som uendret og sterkt truet. Foto FC, NIKU 2012.

04200011006: Bondens bygninger utgjør 72 % av de gjenstående SEFRAK-bygningene i Eidskog i 3. omdrev. Andelen sterkt truete bygninger i denne kategorien er noe lavere enn det samlede gjennomsnittet for kommunen. Flere av de truete og sterkt truete bygningene er bygninger som ikke lenger er i bruk, slik som dette våningshuset som nå er omgitt av dyrket mark på alle sider. Foto: ÅD, NIKU 2012.

3.3.3 Tilstand – bygningstyper

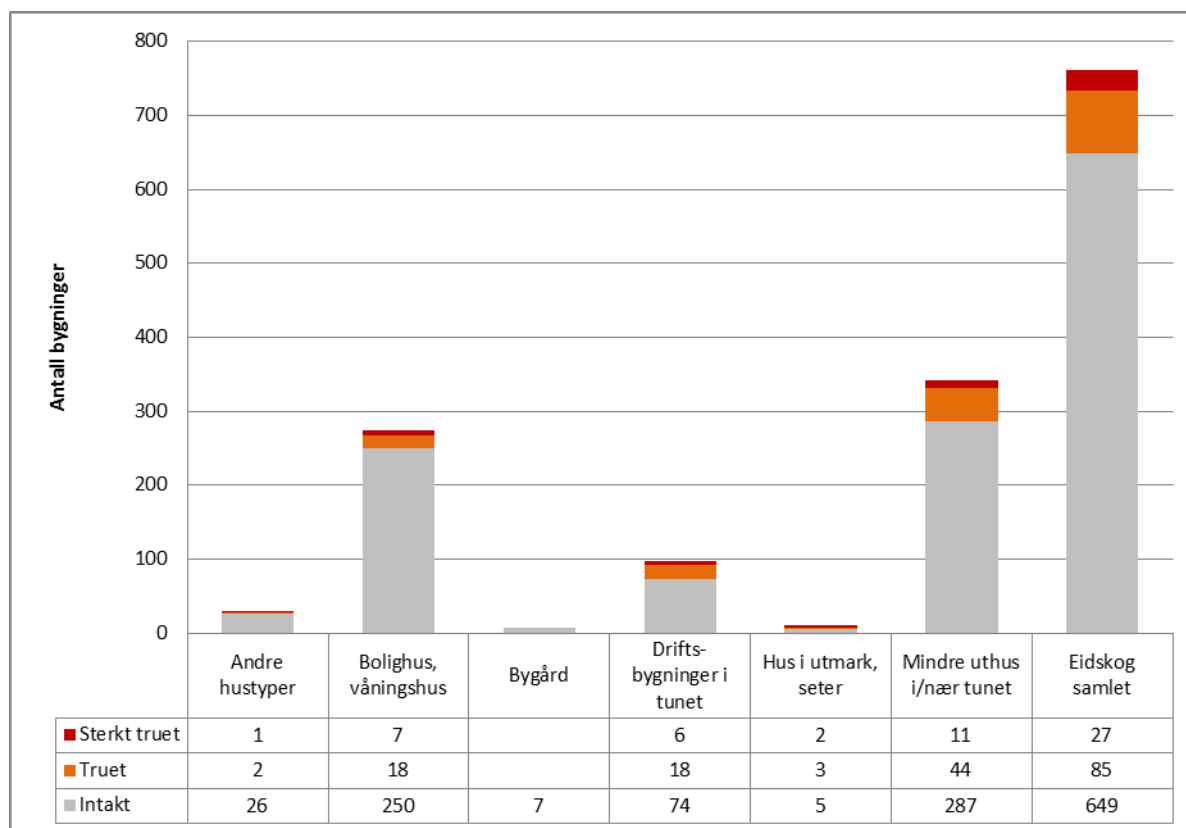
Se tabell i vedlegg 1 for detaljert resultatoversikt for alle bygningstyper.

I Eidskog kommune er det utmarkshusene som er mest utsatt for forfall i 3. omdrev. Andelen sterkt truete utmarksbygninger har steget siden 2. omdrev (fra 10 % til 20 %), og i tillegg er 30 % registrert som truet. Dette er alarmerende ettersom det av de gjenstående SEFRAK-bygningene i kommunen kun er 10 utmarksbygninger (1 %).

Bygningsteknisk tilstand for både bolighus/våningshus og de mindre uthusene i og nær tunet er noe bedre enn gjennomsnittet i Eidskog. I begge disse bygningsgruppene er det 3 % sterkt truete SEFRAK-bygninger (gjennomsnittet er 4 %). Men når det gjelder bygninger som er registrert med den mildere formen: truet, ligger de mindre uthusene dårligere an enn bolighusene, med henholdsvis 13 % og 7 % truete (gjennomsnittet er 11 %)

Som i 1. og 2. omdrev er ingen av de 7 bygårdene som inngår i kontrollregistreringen verken truet eller sterkt truet.

	Andre hustyper	Bolighus, våningshus	Bygård	Driftsbygninger i tunet	Hus i utmark, seter	Mindre uthus i/nær tunet	Samlet
Sterkt truet 1. omdrev	3 %	5 %	0 %	13 %	23 %	9 %	8 %
Sterkt truet 2. omdrev	5 %	7 %	0 %	13 %	10 %	8 %	8 %
Sterkt truet 3. omdrev	3 %	3 %	0 %	6 %	20 %	3 %	4 %
Truet 3. omdrev	7 %	7 %	0 %	18 %	30 %	13 %	11 %
Antall gjenstående	29	275	7	98	10	342	761
Andel av Eidskog samlet	4 %	36 %	1 %	13 %	1 %	45 %	100 %

Figur 18: Bygningstilstand fordelt på bygningstyper

4 Geografiske variasjoner

I dette kapittelet gjøres det rede for geografiske variasjoner av tap, endring og tilstand for SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune i 3. omdrev. De geografiske kategoriene som er analysert er Sentrumsbygder, Utkant, Magnor, Skotterud, Tettbygd og Spredtbygd. Se tabell i vedlegg 2 for detaljert resultatoversikt for alle registreringskretsene.

Sentrumsbygder	Utkant	Magnor	Skotterud	Tettbygd	Spredtbygd
002-004	001	010	012	010	001-009
007	005			012	011
008	006				013-021
010-018	009				
	019-021				

04200011036: 94 % av de gjenstående SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune i 3. omdrev ligger i spredtbygde områder. Som i 2. omdrev er bygningstilstanden gjennomsnittlig bedre i tettbygde områder enn i spredtbygde. Denne bygningen, som er registrert som truet i 2. og 3. omdrev, ligger i en av de spredtbygde kretsene syd-øst i kommunen, nær grensen til Sverige. Foto: ÅD, NIKU 2012.

04200010013: Selv om den bygningstekniske tilstanden er gjennomsnittlig bedre i tettbygde enn i spredtbygde områder, er tapsandelen høyest i de tettbygde områdene. Tettstedet Magnor har den høyeste tapsandelen (12 %), men best bygningstilstand for de gjenstående bygningene, med lavest andel truete og sterkt truete bygninger, slik som denne bygningen er et eksempel på. Foto: ÅD, NIKU 2012.

04200021020: I 1. omdrev var tapsandelen for SEFRAK-bygninger i Eidskog høyest i utkantskretsene, men i 2. og 3. omdrev har det vært omvendt, med lavere tapsandel i utkantskretsene enn i sentrumsbygdene. Denne bygningen, som ble istandsatt med nytt tak i 2007, ligger i utkantskretsen Nevjen, nord for Nessjøen. Foto: ÅD, NIKU 2012.

04200012007: Kun 12 av de kontrollregistrerte bygningene i Eidskog ligger i kommunesenteret Skotterud (2 %), blant annet dette stabburet. Ingen av bygningene i denne kretsen er tapt i 3. omdrev. Foto: FC, NIKU 2012.

04200004088: 69 % av de kontrollregistrerte bygningene i Eidskog ligger i sentrumsbygdene, og tapsprosenten i disse områdene tilsvarer snittet for Eidskog kommune (4 %). Bygningsteknisk tilstand for de gjenstående bygningene er gjennomsnittlig noe bedre her enn i utkantbygdene. Dette våningshuset ligger i Vestmarka i Grusjø krets, som er en del av sentrumsbygdene i undersøkelsen. Foto: LM, NIKU 2012.

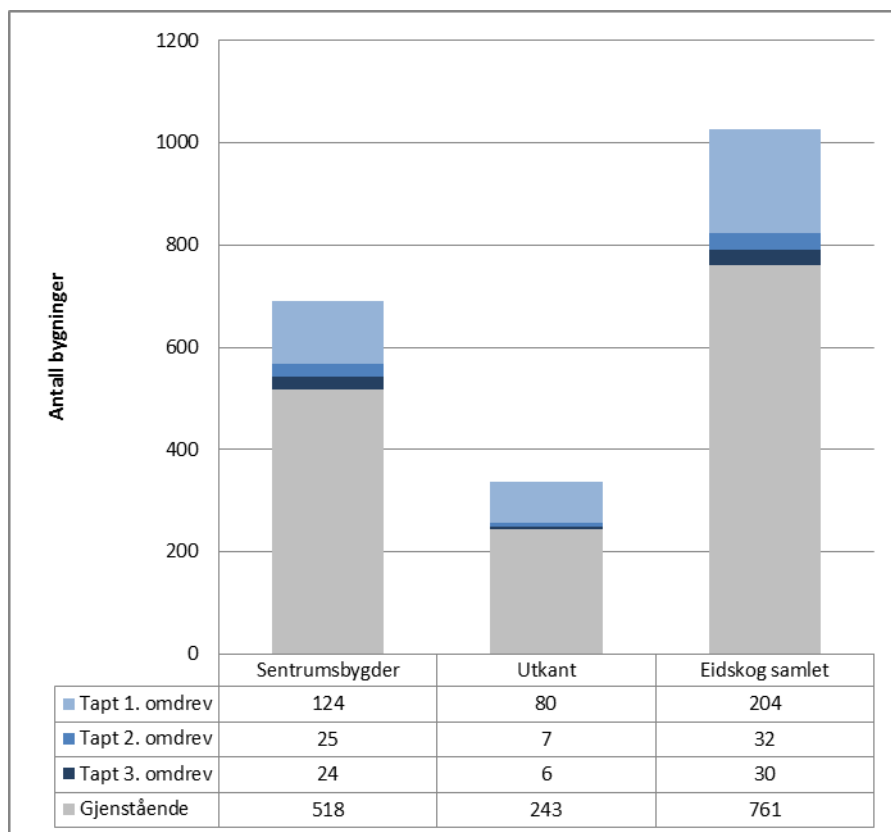
4.1 Tap og geografiske variasjoner

I dette kapittelet gjøres det rede for geografiske variasjoner for tap av SEFRAK-bygninger i Eidskog. Av undersøkelsesgrunnlaget på 791 bygninger i Eidskog kommune i 3. omdrev, er 30 bygninger tapt. Det tilsvarer en tapsandel på 4 %. Tapsprosenten i 3. omdrev i Eidskog er dermed den samme som i 2. omdrev, men er klart lavere enn i 1. omdrev, da den var på 20 %.

4.1.1 Tap – områder: Sentrumsbygder og Utkant

69 % av SEFRAK-bygningene ligger i sentrumsbygder, og tapsandelen i disse områdene følger gjennomsnittet for Eidskog samlet på 4 %, som i 2. omdrev. I utkantbygdene, vest, syd og øst i kommunen, er tapsandelen noe lavere, og den har sunket siden 2. omdrev (fra 3 % til 2 %).

	Sentrumsbygder	Utkant	Samlet
Tapt 1. omdrev	18 %	25 %	20 %
Tapt 2. omdrev	4 %	3 %	4 %
Tapt 3. omdrev	4 %	2 %	4 %
Antall bygn 3. omdrev	542	249	791
Andel av Eidskog samlet	69 %	31 %	100 %

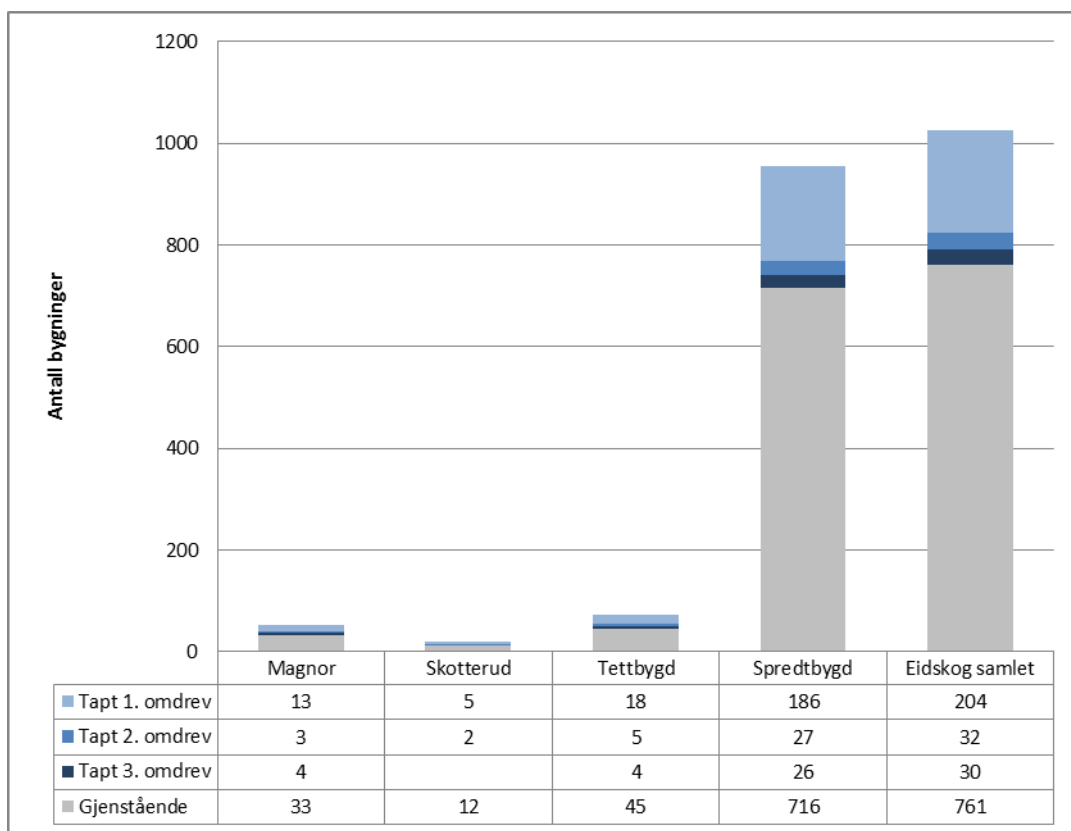
Figur 19: Tapte bygninger fordelt på områdene Sentrumsbygder og Utkant

4.1.2 Tap – tettbygd/spredtbygd

I Eidskog kommune er tapsandelen for SEFRAK-bygninger høyest i tettbygde områder i 3. omdrev, som i 1. og 2. omdrev.

Av de to tettstedene Magnor og Skotterud, er det Magnor som har prosentvis mest tap i 3. omdrev, med 12 %, mens i Skotterud, som hadde høyest tapsandel i 1. og 2. omdrev, er det ingen tap i 3. omdrev. Gjennomsnittlig tap i tettbygde områder av Eidskog er 9 %, mot 4 % i spredtbygde. 94 % av SEFRAK-bygningene i Eidskog ligger i spredtbygde områder.

	Magnor	Skotterud	Tettbygd	Spredtbygd	Samlet
Tapt 1. omdrev	25 %	26 %	25 %	20 %	20 %
Tapt 2. omdrev	8 %	14 %	9 %	4 %	4 %
Tapt 3. omdrev	12 %	0 %	9 %	4 %	4 %
Antall bygn 3. omdrev	37	12	49	742	791
Andel av Eidskog samlet	5 %	2 %	6 %	94 %	100 %

Figur 20: Tapte bygninger fordelt på tettbygde og spredtbygde strøk

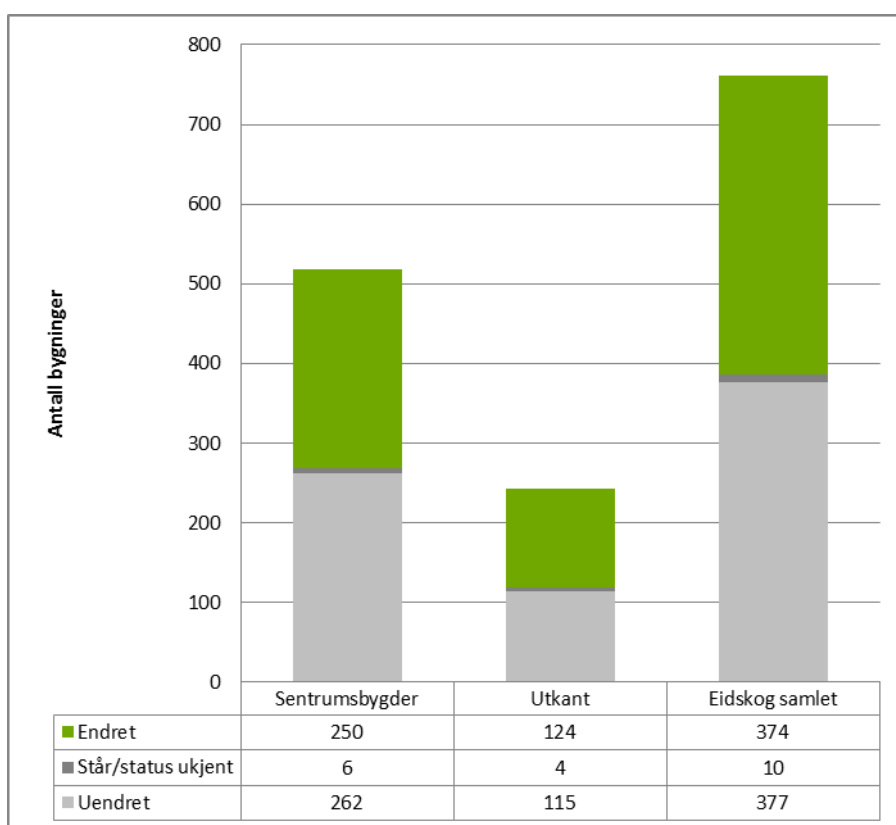
4.2 Endringer og geografiske variasjoner

I dette kapitlet gjøres det rede for geografiske variasjoner av endring for de gjenstående SEFRAK-bygningene i Eidskog. I 3. omdrev er 49 % av de gjenstående bygningene i Eidskog endret (alle endringstyper).

4.2.1 Endring – områder: Sentrumsbygder og Utkant

Som i 1. og 2. omdrev er andelen av bygningsendringer forholdsvis jevnt fordelt mellom sentrumsbygder og utkantstrøk, med en liten overvekt av endrete bygninger i utkantene (51 %) i forhold til sentrumsbygdene (48 %).

	Sentrumsbygder	Utkant	Samlet
Endringer 1. omdrev	28 %	29 %	28 %
Endringer 2. omdrev	35 %	33 %	35 %
Endringer 3. omdrev	48 %	51 %	49 %
Antall gjenstående	518	243	761
Andel av gjenstående Eidskog samlet	68 %	32 %	100 %

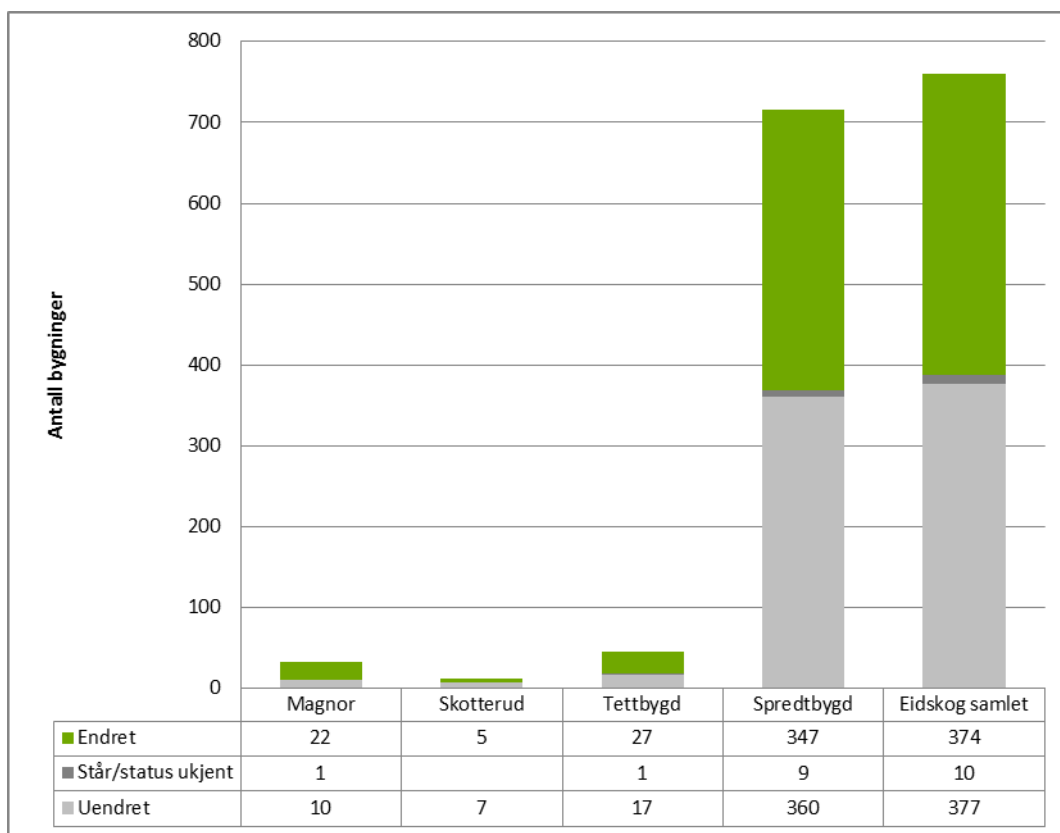
Figur 21: Endringer fordelt på områdene Sentrumsbygder og Utkant

4.2.2 Endring - tettbygd/spredtbygd

Som i 1. og 2. omdrev er andelen av endrete SEFRAK-bygninger i Eidskog kommune høyere i tettbygde områder (60 %) enn i spredtbygde områder (48 %).

94 % av SEFRAK-bygningene i Eidskog ligger i spredtbygde strøk. Tettstedet Magnor har den høyeste andelen endrete bygninger (67 %).

	Magnor	Skotterud	Tettbygd	Spredtbygd	Samlet
Endringer 1. omdrev	48 %	36 %	44 %	27 %	28 %
Endringer 2. omdrev	57 %	42 %	53 %	34 %	35 %
Endringer 3. omdrev	67 %	42 %	60 %	48 %	49 %
Antall gjenstående	33	12	45	716	761
Andel av gjenstående Eidskog samlet	4 %	2 %	6 %	94 %	100 %

Figur 22: Endringer fordelt på tettbygde og spredtbygde områder

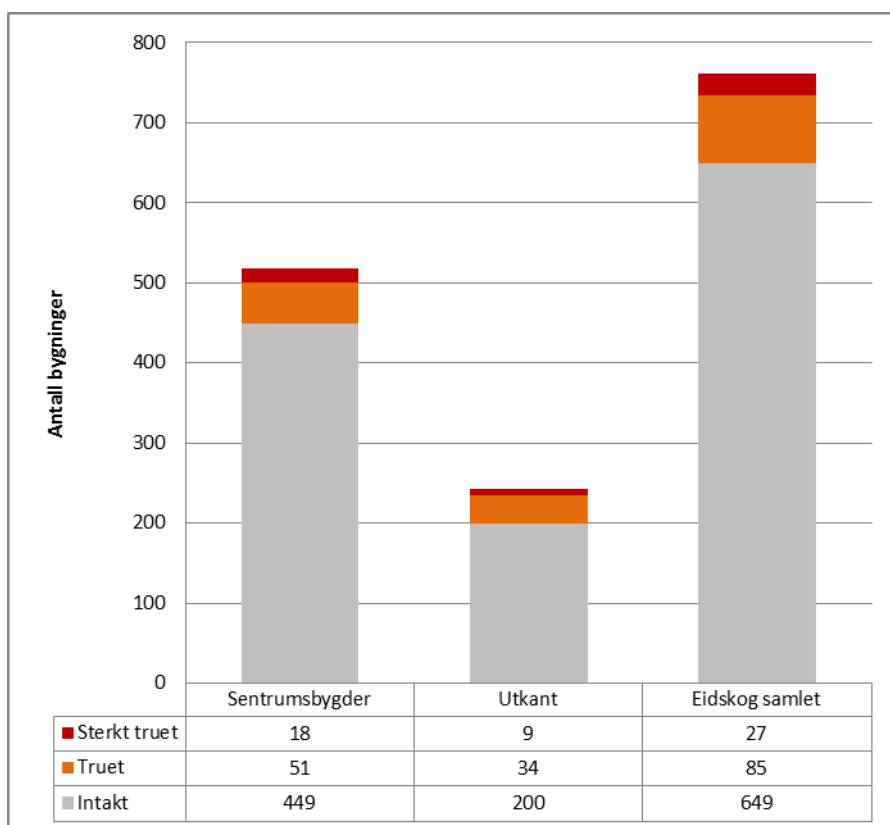
4.3 Tilstand og geografiske variasjoner

I dette kapittelet gjøres det rede for geografiske variasjoner når det gjelder tilstanden for de gjenstående SEFRAK-bygningene i Eidskog. 4 % av de gjenstående bygningene i Eidskog i 3. omdrev er sterkt truet. Dette er en lavere andel enn i 2. omdrev, da andelen sterkt truete var på 8 %. I tillegg er 11 % registrert som truet i 3. omdrev.

4.3.1 Tilstand – områder: Sentrumsbygder og Utkant

Bygningstilstanden er gjennomsnittlig bedre i sentrumsbygder enn i utkantområder, med henholdsvis 3 % sterkt truete og 10 % truete bygninger i sentrumsbygder, mot 4 % sterkt truete og 14 % truete bygninger i utkantområder. I 2. omdrev var tilstanden den samme for sentrumsbygder og utkant.

	Sentrumsbygder	Utkant	Samlet
Sterkt truet 2. omdrev	8 %	8 %	8 %
Sterkt truet 3. omdrev	3 %	4 %	4 %
Truet 3. omdrev	10 %	14 %	11 %
Antall gjenstående	518	243	761
Andel av gjenstående Eidskog samlet	68 %	32 %	100 %

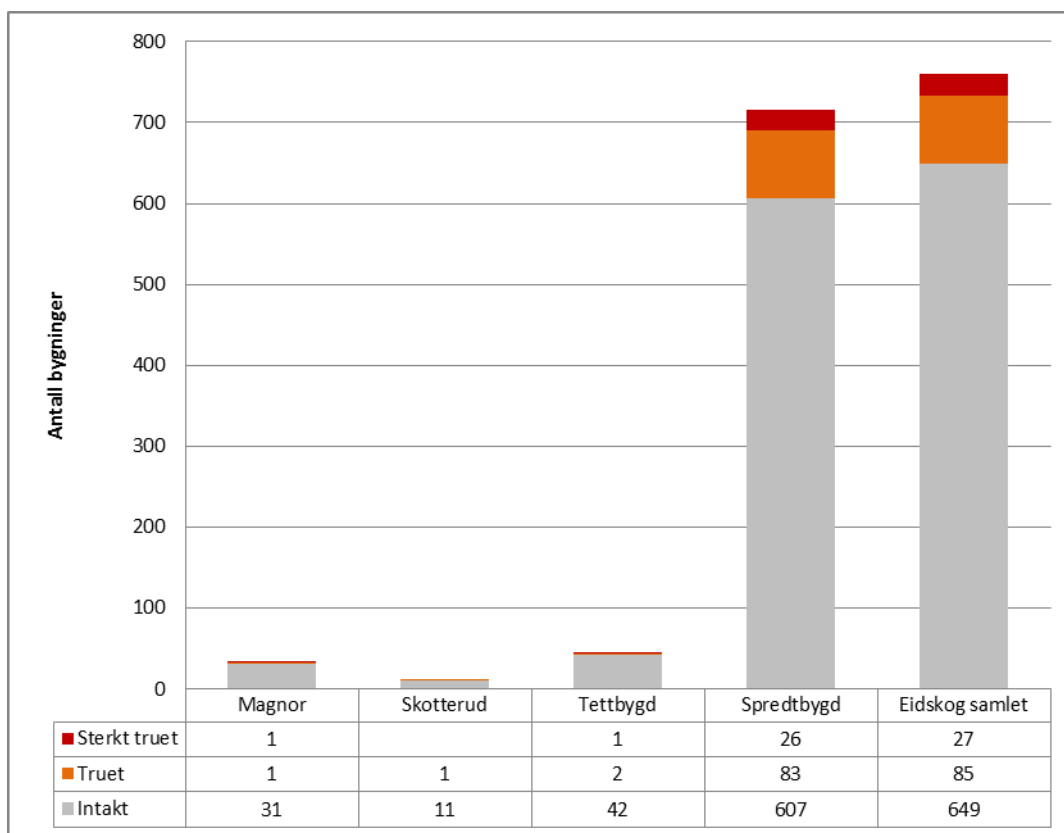

Figur 23: Bygningstilstand fordelt på områdene Sentrumsbygder og Utkant

4.3.2 Tilstand – tettbygd/spredtbygd

Bygningsteknisk tilstand for SEFRAK-bygninger i Eidskog kommune i 3. omdrev er gjennomsnittlig bedre i tettbygde enn i spredtbygde områder, med henholdsvis 2 % sterkt truete og 4 % truete bygninger i tettbygde områder, mot 4 % truete og 12 % sterkt truete bygninger i spredtbygde områder.

	Magnor	Skotterud	Tettbygd	Spredtbygd	Samlet
Sterkt truet 2. omdrev	3 %	0 %	2 %	8 %	8 %
Sterkt truet 3. omdrev	3 %	0 %	2 %	4 %	4 %
Truet 3. omdrev	3 %	8 %	4 %	12 %	11 %
Antall gjenstående	33	12	45	716	761
Andel av gjenstående Eidskog samlet	4 %	2 %	6 %	94 %	100 %

Figur 24: Bygningstilstand fordelt på tettbygde og spredtbygde områder

5 Utvikling og tendenser

5.1 Utviklingen i kommunen

Befolkning og bosetting

Folketallet i Eidskog kommune har sunket jevnt fra 1960, med en svak oppgang rundt 1998, i forbindelse med utbygging av hovedflyplass på Gardermoen.¹³ I løpet av tiårs-perioden fra første kontrollregistrering i 2002 har innbyggertallet sunket, med 44 innbyggere fra 2002 og 2007 og 97 fra 2007 og 2012. I 2012 var folketallet på 6 288. I følge SSBs tall for framskrevet folkemengde ved middels nasjonal vekst, vil folketallet i Eidskog kommune ha steget til 7 077 innbyggere i 2040.¹⁴

Eidskog er en utpreget spredtbygd kommune, med kun 37 % av befolkningen bosatt i tettsteder i 2012. Som i 2. omdrev har folketallet i tettstedene også i 3. omdrev bare vært svakt økende (1 %). Bosettingen er konsentrert til hoveddalføret og sidedalene, og Magnor og kommunesenteret Skotterud har de største sammenhengende boligområdene. De store skogområdene i utkanten av kommunen er sterkest preget av fraflyttingen etter 1960. Før moderniseringen av skogbruket var det vanlig at leilendinger og husmenn i skogstraktene var skogsarbeidere for de store skogeierne og skogselskapene. Ved oppstart av SEFRAK-registreringen i Eidskog i 1976, var mange av disse plassene allerede fraflyttet, og i 1. omdrev av kontrollregistreringen var mange av utmarkshusene tapt (38 %).¹⁵ Ingen utmarksbygninger er tapt i 3. omdrev, men det er kun 10 gjenstående i denne kategorien.

04200015057: 63 % av befolkningen i Eidskog bor i spredtbygde strøk, men bosettingen er sterkest konsentrert i hoveddalføret og sidedalene, slik som gården Sør-Kisen, vest for Matrand. Foto: FC, NIKU 2012.

¹³ Broe, Unni og Solrun Skogstad: Gamle hus da og nå 2002-2007. Status for SEFRAK-registrerte bygninger Eidskog kommune, Hedmark fylke 2007, 2. omverv. Riksantikvaren 2009.

¹⁴ <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken>. Lest 12.10.12.

¹⁵ Broe, Unni og Solrun Skogstad: Gamle hus da og nå 2002-2007. Status for SEFRAK-registrerte bygninger Eidskog kommune, Hedmark fylke 2007, 2. omverv. Riksantikvaren 2009.

Kulturminner og planforhold

Eidskog museum ble i 2006 konsolidert med Kvinnemuseet – museene i Glåmdal, som har hovedsete i Kongsvinger. Dette museet er utøvende instans for det kulturvern faglige arbeidet i Eidskog kommune. Gjennom en partnerskapsavtale med museet, og et årlig tilskudd, får kommunen tilgang på museets fagkompetanse.¹⁶ SEFRAK-skjemaer for Eidskog kommune er tilgjengelig gjennom Riksantikvarens BraArkiv.

Det overordnede plandokumentet for Eidskog kommune er kommuneplanens arealdel, sist vedtatt i 2004 for perioden 2004-2015.¹⁷ Arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel ble igangsatt i 2010, og det foreligger en planstrategi med planprogram for arbeidet. I planstrategien heter det at aktuelle arealmessige problemstillinger i kommuneplanens arealdel for den gjeldende fireårsperioden bør kunne håndteres tilfredsstillende innenfor arealdelens gjeldende bestemmelser.¹⁸

Kommunedelplan for kultur skal være retningsgivende for kommunens satsninger og prioriteringer på kulturfeltet fra 2010 til 2014. En av visjonene i planen er at positive miljø- og kulturverdier skal legges til grunn for all aktivitet, og både refleksjon til fortiden og tanke på fremtiden vektlegges. Målsettingen for museets forvaltning av det kulturvern faglige arbeidet er å føre kulturarven videre til kommende generasjoner og arbeide for allment kulturvern.¹⁹ En hovedmålsetting i kulturplanen er identitetsbygging gjennom implementering av Cittaslow-bevegelsens kvaliteter.²⁰

Eidskog kommune ble medlem av Cittaslow i 2008. Cittaslow-bevegelsen ble stiftet i Italia i 1999, for å fremme byutvikling, bevaring og bevisstgjøring omkring lokale verdier. Hovedmålet er å øke livskvaliteten og bygge stedsidentitet ved å ta vare på mangfoldet og de særtrekk hver kommune har. I denne prosessen er stedsplanlegging et viktig virkemiddel, og kriterier for medlemskap er blant annet at stedet skal ha en plan for å restaurere gamle bydeler og/eller kulturelle eller historiske verdier til slik de opprinnelig var. Det skal også foreligge en plan for å verdsette og utnytte gamle bysentrum.²¹

Kulturplanen fremhever videre at kulturlandskapet er et viktig planområde for kommunen, og verdien av kulturlandskap og kulturminner i det identitetsskapende arbeidet fremheves. Det pekes på behovet for kartlegging av kulturlandskap og kulturminner, fordi kunnskap er forutsetning for god forvaltning.²²

Ni av bygningene som ble undersøkt i kontrollregistreringens 3. omdrev ligger i områder som i reguleringsplan etter plan- og bygningsloven er regulert til spesialområde bevaring. Åtte av dem ligger innenfor samme plan og bevaringsområde, Allmenningen. Ingen av bygningene er truet eller tapt, men tre av dem har blitt endret med minste endringsgrad (C-endring). En av disse tre bygningene ble registrert som endret også ved undersøkelsene i 2007.

Syv bygninger er fredet etter kulturminneloven, fire av dem tilhører Åbogen stasjon, tre tilhører Matrand stasjon. Ingen av de fredete bygningene er registrert som endret eller truet.

¹⁶ Kommunedelplan. Kulturplan 2010-2014. Eidskog kommune, s 18.

¹⁷ Kommuneplanens arealdel 2004-2015, Eidskog kommune.

¹⁸ Kommuneplan for Eidskog 2011-2023. Planstrategi. Planprogram for samfunnsdelen. Høringsutkast 05.11.

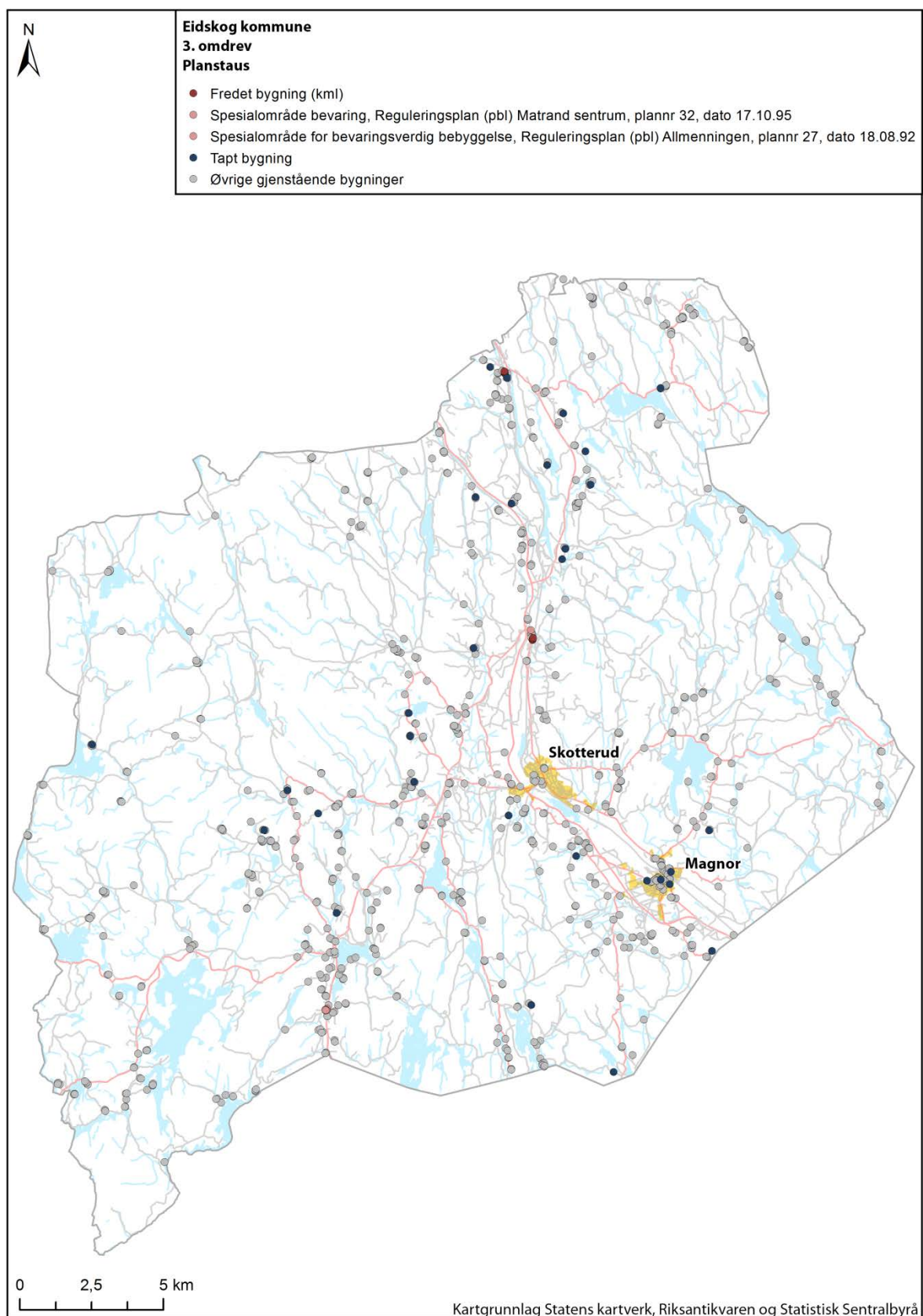
¹⁹ Kommunedelplan. Kulturplan 2010-2014. Eidskog kommune, s 18.

²⁰ Kommunedelplan. Kulturplan 2010-2014. Eidskog kommune, s 5.

²¹ www.cittaslow.com. Lest 19.03.13.

²² Kommunedelplan. Kulturplan 2010-2014. Eidskog kommune, s 21.

Planstatus for undersøkte bygninger i Eidskog kommune

5.2 Tendenser i trusselbildet

Tapsprosenten for SEFRAK-bygninger i 3. omdrev i Eidskog kommune er på 4 %, som tilsvarer et årlig tap på 0,8 %. Dette er samme tapsandel som i 2. omdrev. Av de 30 tapte bygningene i 3. omdrev var det 9 som var truet i 2. omdrev, og i disse tilfellene er bygningsforfall den direkte årsaken til tap.

Antallet endrete SEFRAK-bygninger i Eidskog har økt markant siden 2. omdrev (fra 35 % til 49 %), men andelen sterkt endrete bygninger (3 %) er fremdeles lav i forhold til andelen av bygninger med små endringer. De fleste endringene er av laveste endringsgrad (29 %), en endringstype som omfatter mye av det vanlige bygningsvedlikeholdet.

91 % av SEFRAK-bygningene i Eidskog kommune er opprinnelig registrert med tilknytning til landbrukssektoren, og tapsandelen i denne kategorien samsvarer derfor med gjennomsnittlig tap i kommunen (4 %). Ettersom det er færre som driver aktivt landbruk i Eidskog enn tidligere, kunne man forventet en høyere tapsandel for bygningene i landbruket. Muligheten for dagpendling til arbeidsplasser i nærliggende tettsteder og byer, slik som Kongsvinger, kan imidlertid medvirke til at bosettingen på gårdsbruk og plasser opprettholdes, selv om jordbruket legges ned eller slås sammen til større driftsenheter. Flere av de ødeliggende plassene i skogsområdene var velstelte og i bruk ved kontrollregistreringen i 3. omdrev.

Tapsprosenten er ganske jevnt fordelt på de ulike bygningstypene i Eidskog. At det ikke er høyere tapsprosenten for utmarksbygninger og driftsbygninger i landbruket i kommunen, må sees i sammenheng med at tapsandelen for disse bygningstypene var svært høy i 1. omdrev (henholdsvis 38 % og 39 %, mot 20 % i Eidskog samlet). Driftsbygningene og utmarkshusene gjennomsnittlig i dårligere stand og har færre endringer enn våningshusene og bolighusene, noe som tyder på mangelfullt vedlikehold, kanskje fordi flere av driftsbygningene er ute av bruk, selv om våningshusene på gårdene og plassene er bebodd.

I både 1., 2. og 3. omdrev har tapsprosenten vært høyere i tettbygde enn i spredtbygde strøk i Eidskog kommune. Denne tendensen må sees i sammenheng med økt bosetting og utbygging av tettstedene. Det endrete bosettingsmønsteret i vår tid, med bevegelse fra periferi til sentrum, gjør at utfordringene blir ulike i tettbygde og spredtbygde strøk når det gjelder presset på den eldre bygningsmassen. I tettbygde strøk vil økt utbyggingstakt og nye byggeprosjekter oftere true den eldre bebyggelsen. Både i 1. omdrev, og særlig i 2. omdrev var tapsprosenten høyest i kommunesenteret Skotterud. I 3. omdrev er det ingen tap her, mens på Magnor er 4 av 37 SEFRAK-bygninger tapt i 3. omdrev (14 %). Utkantbygdenes høye tapstall fra 1. omdrev (25 %) reflekterte fraflyttingen fra skogsområdene etter 1960, men i disse områdene har tapstakten sunket og flatet ut og er i 2. og 3. omdrev lavere enn i sentrumsbygdene.

6 Samlet resultatoversikt MOV 2012

I dette kapitlet gjøres det rede for det samlede resultatet av kontrollregistreringen i 3. omdrev for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk kommune.

Det samlede antall bygninger i undersøkelsesgrunnlaget i 3. omdrev var 2393. I 2. omdrev var det samlede antallet 2511 og i 1. omdrev 3177. Gjenstående bygninger i 3. omdrev er 2284.

6.1 Kvantitative forandringer

Til sammen er 109 bygninger tapt i Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk kommune i 3. omdrev. Dette tilsvarer en tapsandel på 5 % av undersøkelsesgrunnlaget for 3. omdrev og et årlig tap på 0,9 %. Til sammenligning var tapsandelen på 5 % i 2. omdrev og 21 % i 1. omdrev.

48 bygninger er sterkt endret (A-endring). Dette tilsvarer 2 % av undersøkelsesgrunnlaget for 3. omdrev. 345 bygninger er middels endret (B-endring). Dette tilsvarer 15 %. Flesteparten av de endrete bygningene, nærmere bestemt 667, er registrert med minste endringsgrad (C-endring), noe som tilsvarer 29 % av de gjenstående. Av de sterkt endrete bygningene (A-endring), er det 7 hvor deler av huset er revet. Av de middels endrete bygningene (B-endring), er det 37 hvor deler av huset er revet og 16 som er tilbakeført til eldre uttrykk. I tillegg er 31 av bygningene med endringsgrad C tilbakeført til eldre uttrykk.

96 bygninger er sterkt truet. Dette tilsvarer 4 % av de gjenstående bygningene i 3. omdrev. I tillegg er 273 bygninger registrert som truet. Dette tilsvarer 12 %. Til sammenligning var det 9 % sterkt truede bygninger i 2. omdrev.

Til sammen er 252 bygninger tapt, sterkt truet og sterkt endret (A-endring) i 3. omdrev (en av bygningene er både sterkt endret og sterkt truet). Dette utgjør 10 % av undersøkelsesgrunnlaget for 3. omdrev.

898 bygninger er uendret og ikke truet. Dette tilsvarer 39 % av de gjenstående bygningene i 3. omdrev.

Kommunevise variasjoner

Sandnes kommune har høyest tapsandel i 3. omdrev (6 %). Deretter kommer Saltdal kommune med 5 % tap, mens Eidskog og Skjåk kommune ligger best an med 4 % tap. Tapsprosenten er den samme som i 2. omdrev både i Eidskog, Saltdal og Sandnes, men har sunket fra 5 % til 4 % i Skjåk.

Når det gjelder tilstanden for de gjenstående bygningene, er det størst andel sterkt truede SEFRAK-bygninger i Skjåk kommune (8 %), og lavest andel i Sandnes kommune (1 %), mens Eidskog og Saltdal har henholdsvis 4 % og 2 % sterkt truede.

Sandnes kommune har høyest andel endrete bygninger av de fire kommunene (54 %). Deretter følger Eidskog (47 %), Skjåk (45 %), mens Saltdal har lavest andel endrete (33 %).

Andelen SEFRAK-bygninger som er uendret og intakt har sunket i alle fire kommuner. I Sandnes har andelen intakte og uendrete sunket fra 42 % til 33 %, i Skjåk fra 47 % til 36 %, i Eidskog fra 48 % til 38 %, og i Saltdal fra 59 % til 52 %.

Samlet resultatoversikt MOV 2012

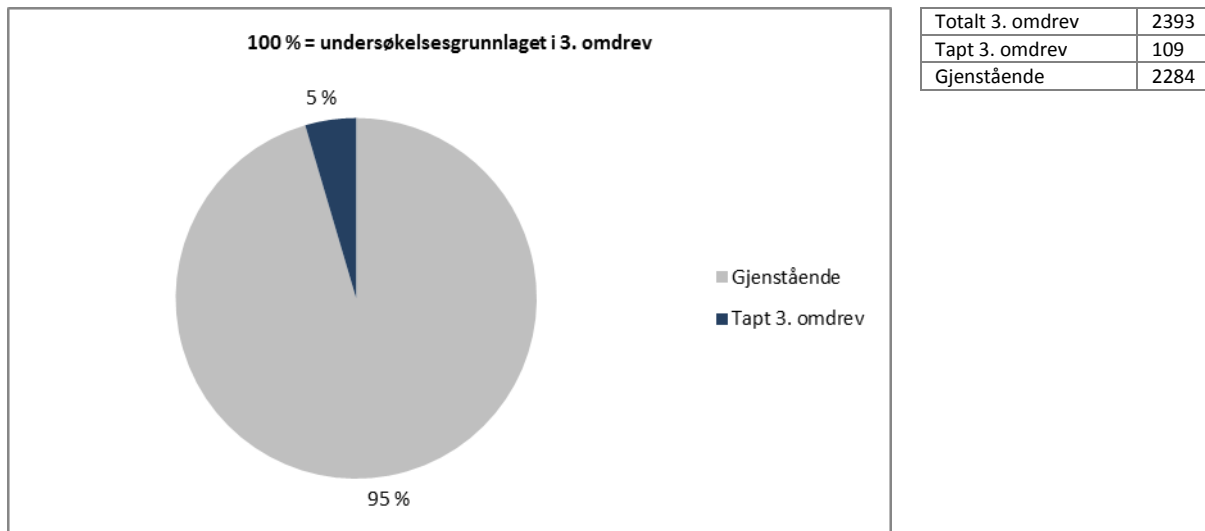
Kommune	Under-søkt 1. omd	Tapt 1. omdrev		Under-søkt 2. omd	Tapt 2. omdrev		Under-søkt 3. omd	Tapt 3. omdrev		Snitt tap pr år 3. omdrev		Gjenstående 3. omd
		Antall	%		Antall	%		Antall	%	Antall	%	
Eidskog	1027	204	20 %	823	32	4 %	791	30	4 %	6	0,8 %	761
Saltdal	464	73	16 %	391	18	5 %	373	20	5 %	3,8	1 %	353
Sandnes	781	235	30 %	546	33	6 %	513	29	6 %	5,8	1,1 %	484
Skjåk	905	154	17 %	751	35	5 %	716	30	4 %	6	0,8 %	686
Samlet 2012	3177	666	21 %	2511	118	5 %	2393	109	5 %	21,8	0,9 %	2284

Samlet resultat for tap i Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk 1., 2. og 3. omdrev

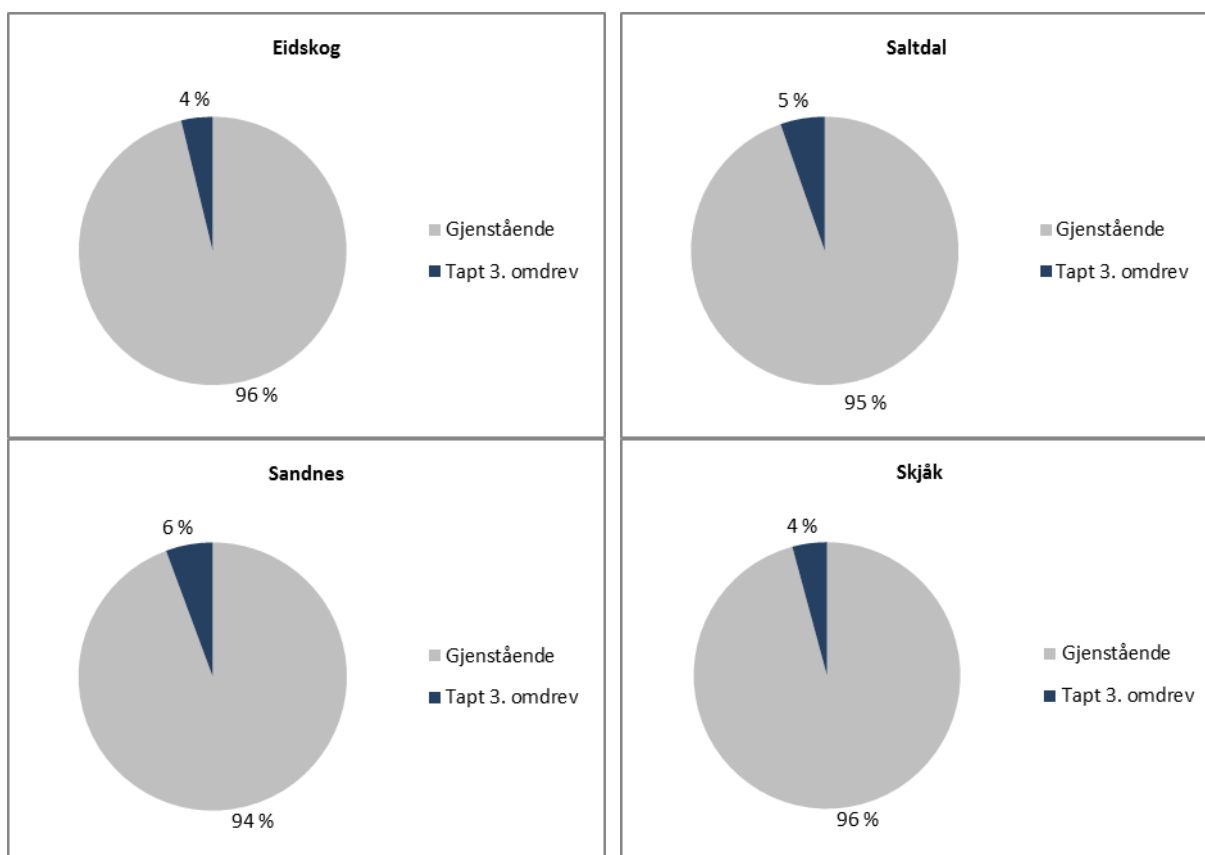
Kommune	Gjenstående 3. omdrev	A-stor endring		B-middels endring		C-liten endring		Står	Sterkt truet		Truet	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%		Antall	%	Antall	%
Eidskog	761	23	3 %	127	17 %	224	29 %	10	27	4 %	85	11 %
Saltdal	353	4	1 %	43	12 %	71	20 %	4	7	2 %	41	12 %
Sandnes	484	4	1 %	81	17 %	177	37 %	14	5	1 %	59	12 %
Skjåk	686	17	2 %	94	14 %	195	28 %	8	57	8 %	88	13 %
Samlet 2012	2284	48	2 %	345	15 %	667	29 %	36	96	4 %	273	12 %

Samlet resultat for endringer og tilstand i Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk 3. omdrev

Samlet resultat tap

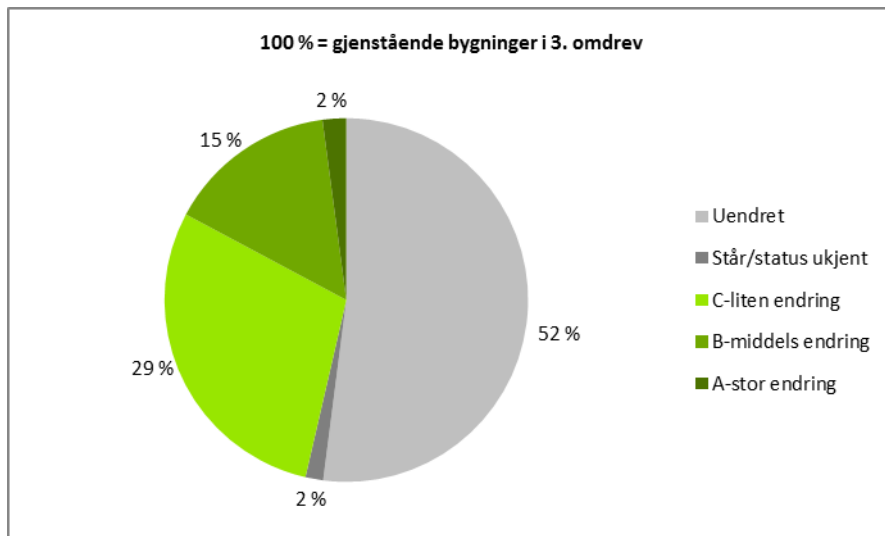

Figur 25: Tapte og gjenstående bygninger. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk

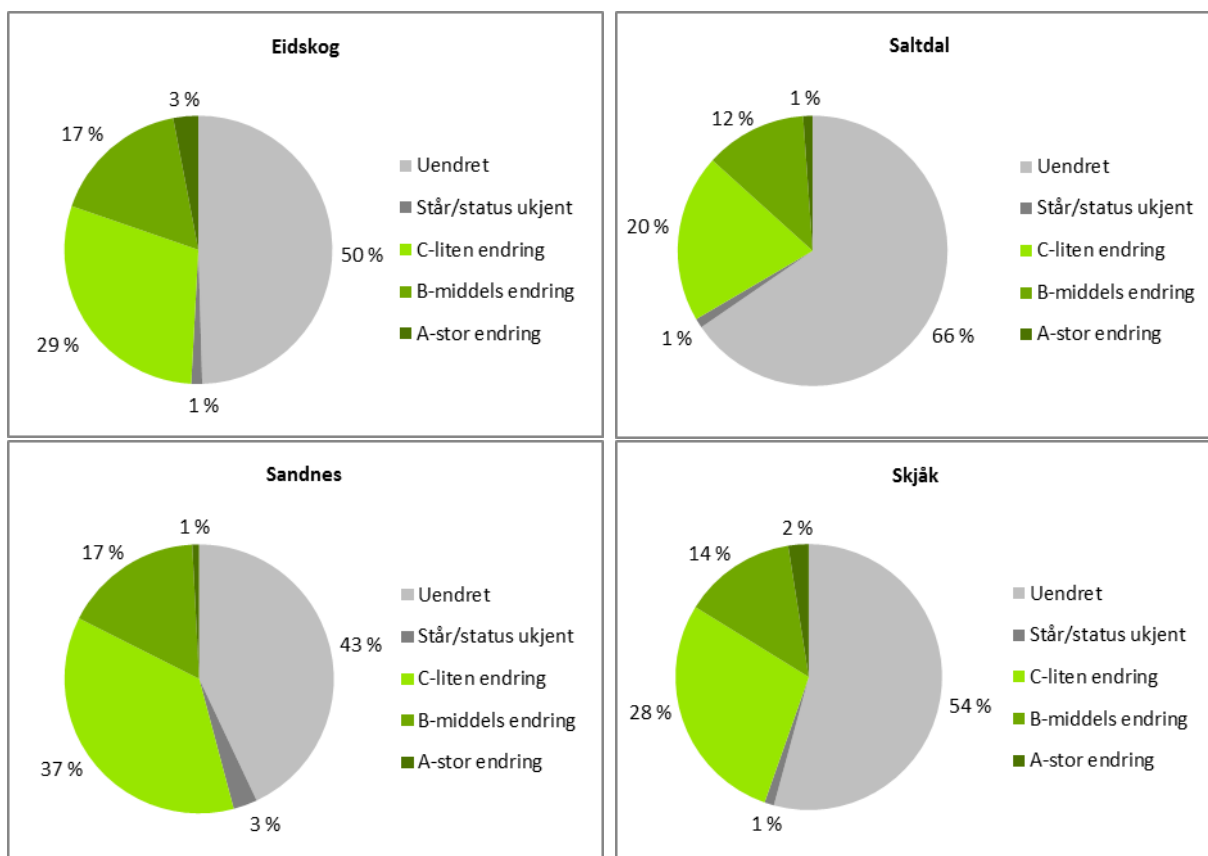
Figur 26: Tapte og gjenstående bygninger. Kommunevis resultat

Samlet resultat endring

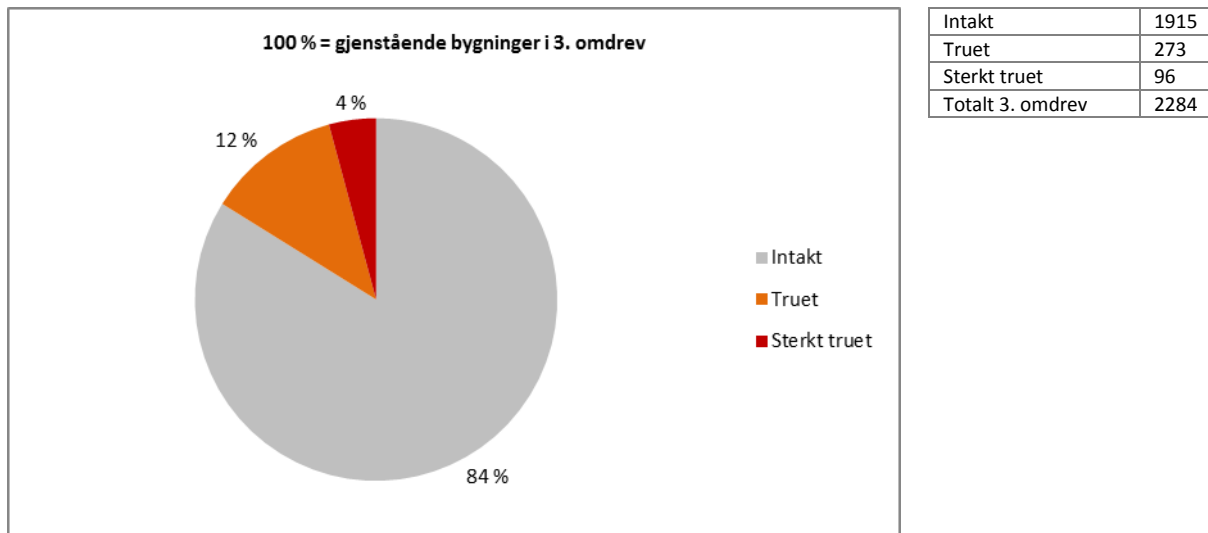
Uendret	1188
Står/status ukjent	36
C-liten endring	667
B-middels endring	345
A-stor endring	48
Totalt 3. omdrev	2284

Figur 27: Endringer. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk

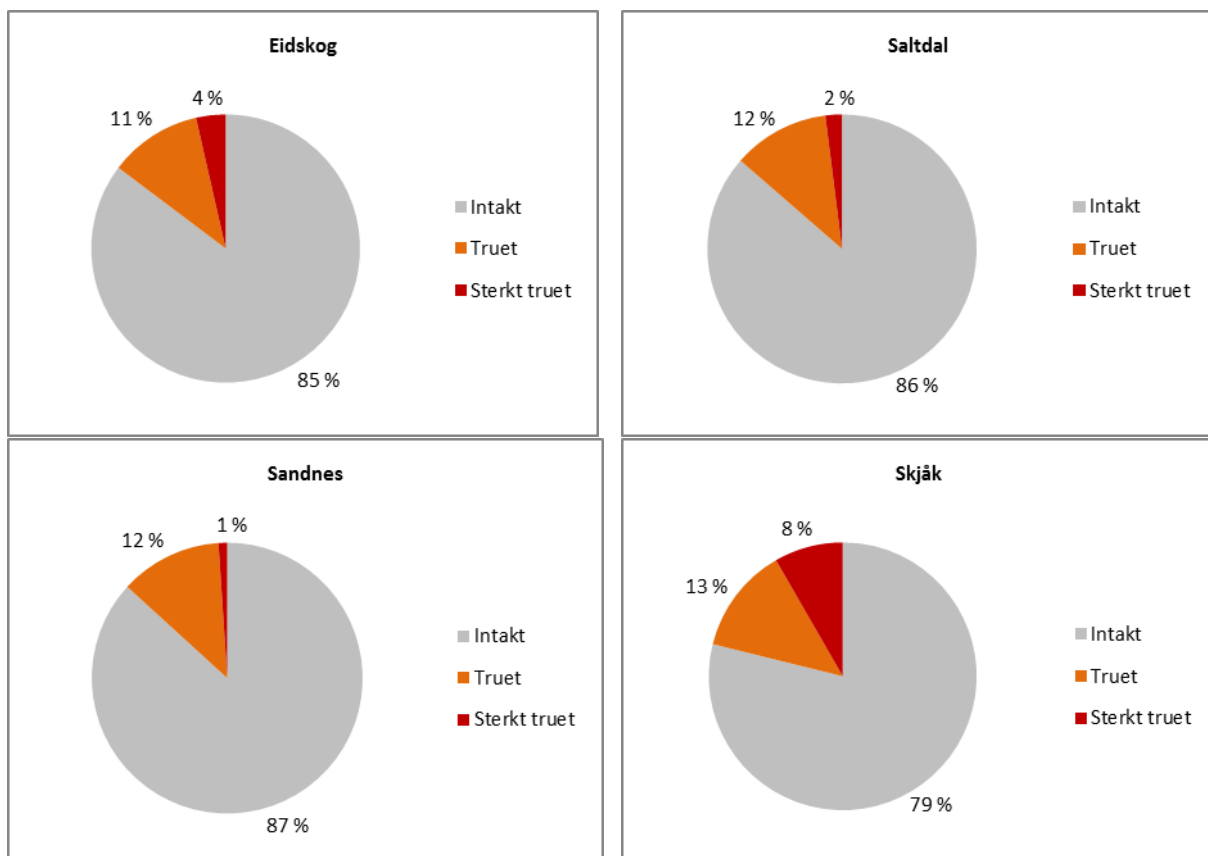

Figur 28: Endringer. Kommunevis resultat

Samlet resultat tilstand

Figur 29: Bygningstilstand. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk

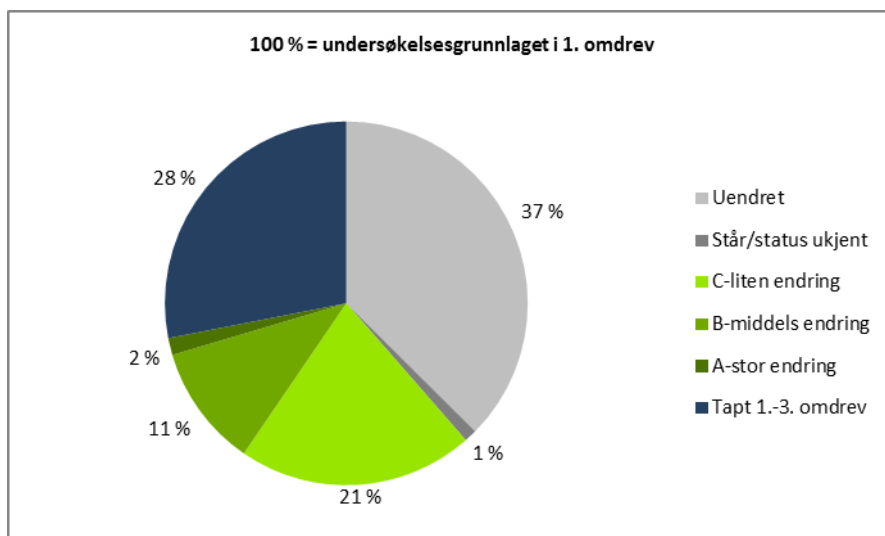

Figur 30: Bygningstilstand. Kommunevis resultat

Samlet resultat akkumulert

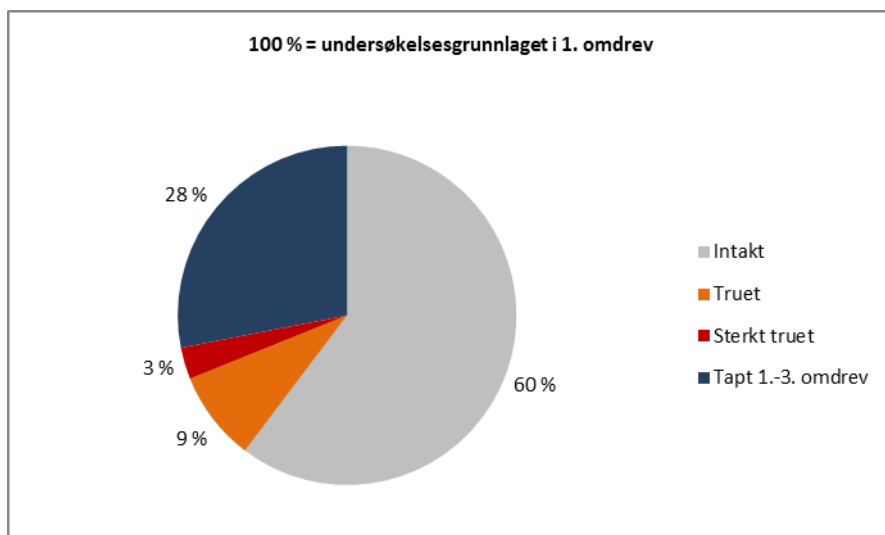
Med utgangspunkt i alle bygningene som inngikk i undersøkelsesgrunnlaget for 1. omdrev, er akkumulert andel tapte bygninger i Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk kommune etter 3. omdrev på 28 %, mot 25 % i 2. omdrev og 21 % i 1. omdrev.

Akkumulert andel bygninger som er tapt, sterkt truet og sterkt endret (A-endring) etter 3. omdrev er 33 %, som i 2. omdrev, mens denne andelen i 1. omdrev var på 30 %. Tar man også med bygningene som er registrert som truet, blir andelen i 3. omdrev på 41 %.

Uendret	1188
Står/status ukjent	36
C-liten endring	667
B-middels endring	345
A-stor endring	48
Tapt 1.-3. omdrev	893
Totalt 1. omdrev	3177

Figur 31: Akkumulert tap og endringer. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk

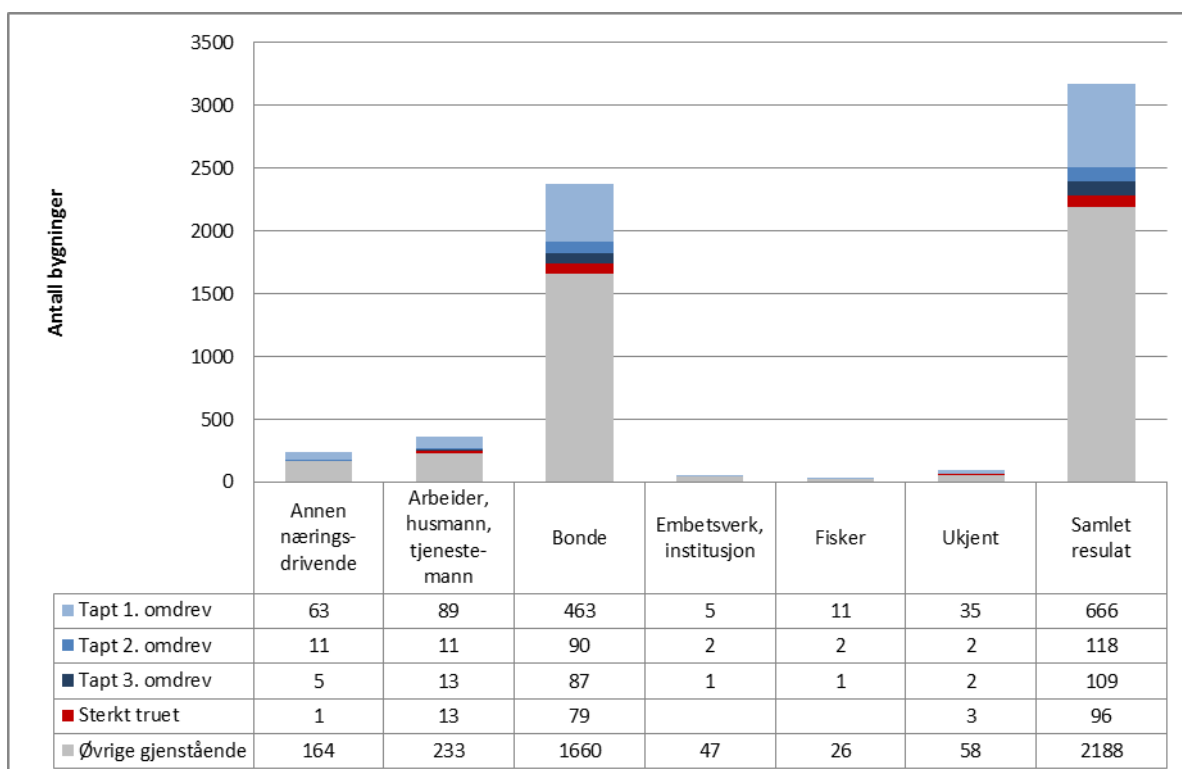
Intakt	1915
Truet	273
Sterkt truet	96
Tapt 1.-3. omdrev	893
Totalt 1. omdrev	3177

Figur 32: Akkumulert tap og bygningstilstand. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk

6.2 Kvalitative forandringer

6.2.1 Bestandsutviklingen i forhold til sosial miljøsammenheng

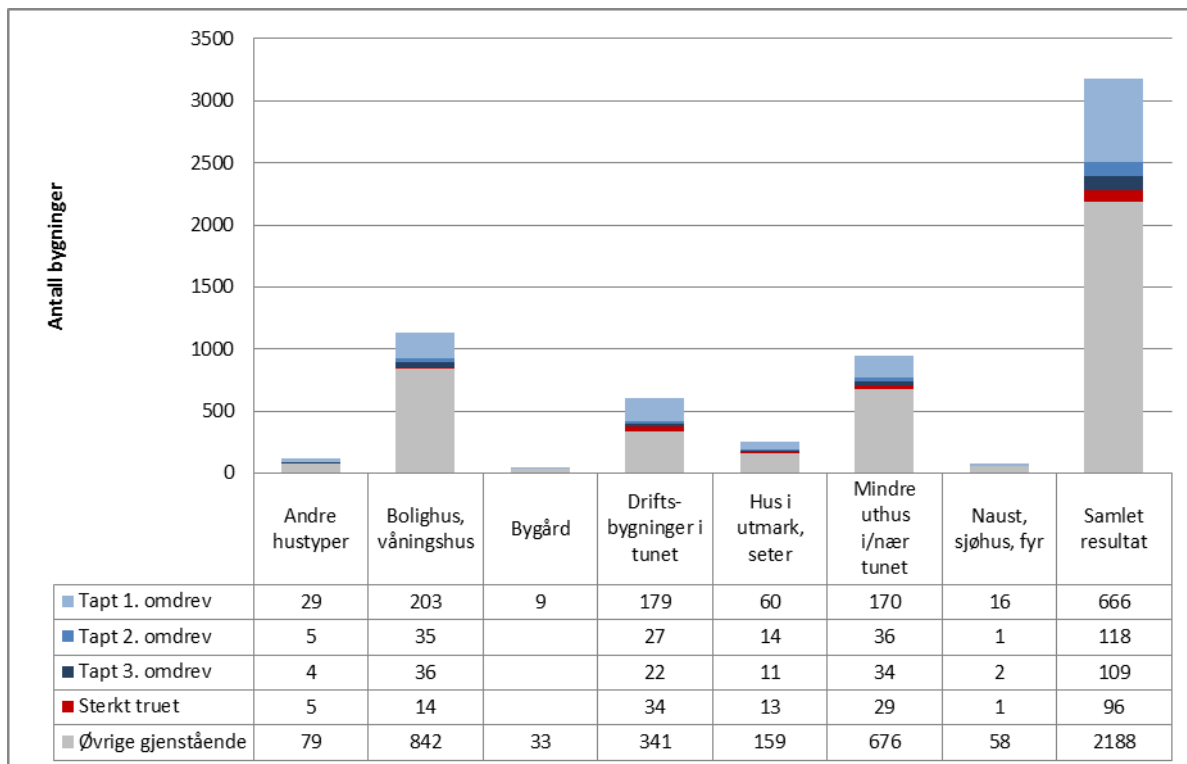
	Annen næringsdrivende	Arbeider, husmann, tjenestemann	Bonde	Embetsverk, institusjon	Fisker	Ukjent	Samlet
Tapt 1. omdrev	26 %	25 %	19 %	9 %	28 %	35 %	21 %
Tapt 2. omdrev	5 %	3 %	4 %	4 %	5 %	2 %	4 %
Tapt 3. omdrev	2 %	4 %	4 %	2 %	3 %	2 %	3 %
Sterkt truet 3. omdrev	0 %	4 %	3 %	0 %	0 %	3 %	3 %
Antall bygn 3. omdrev	170	259	1826	48	27	63	2393
Andel av samlet antall	7 %	11 %	76 %	2 %	1 %	3 %	100 %

Figur 33: Akkumulert tap og bygningstilstand for ulike sosiale miljøsammenhenger. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk

6.2.2 Bestandsutviklingen i forhold til bygningstyper

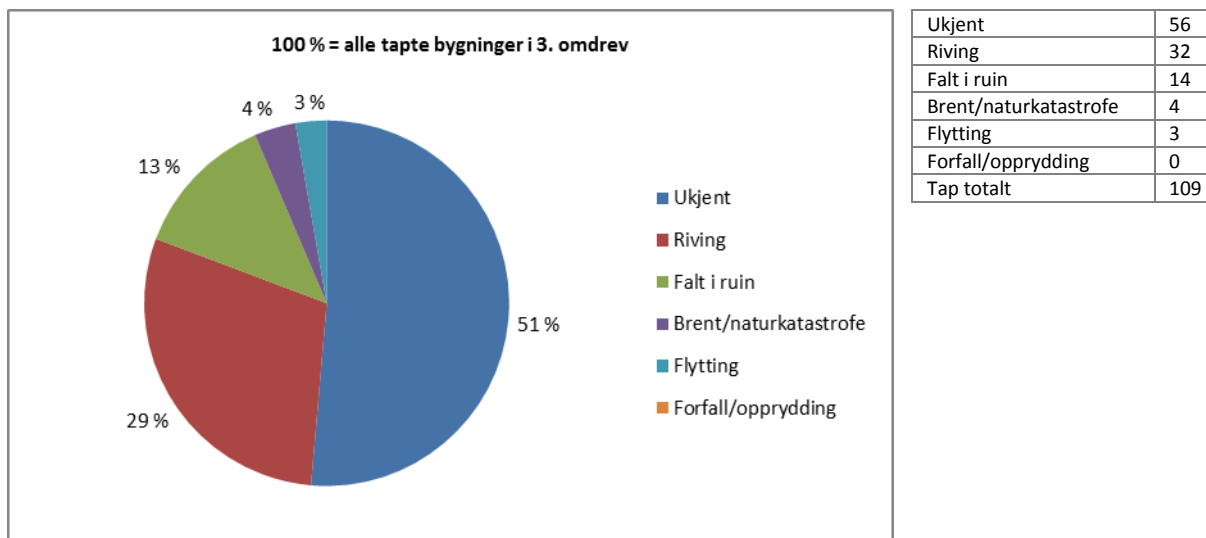
	Andre hustyper	Bolighus, våningshus	Bygård	Driftsbygninger i tunet	Hus i utmark, seter	Mindre uthus i/nær tunet	Naust, sjøhus, fyr m.m.	Samlet
Tapt 1. omdrev	24 %	18 %	21 %	30 %	23 %	18 %	21 %	21 %
Tapt 2. omdrev	4 %	3 %	0 %	4 %	5 %	4 %	1 %	4 %
Tapt 3. omdrev	3 %	3 %	0 %	4 %	4 %	4 %	3 %	3 %
Sterkt truet	4 %	1 %	0 %	6 %	5 %	3 %	1 %	3 %
Antall bygn 3. omdrev	88	892	33	397	183	739	61	2393
Andel av samlet antall	4 %	37 %	1 %	17 %	8 %	31 %	2 %	100 %

Figur 34: Akkumulert tap og bygningstilstand for ulike bygningstyper. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk

6.2.3 Tapsårsaker

For 51 % av de tapte bygningene i Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk i 3. omdrev er tapsårsaken ukjent. 29 % av de tapte bygningene i 3. omdrev er revet, 13 % har falt i ruin, 4 % er brent og 3 % flyttet.

Figur 35: Tapsårsaker. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk

Figurliste

1. Tapte og gjenstående bygninger
2. Endrete og uendrete bygninger
3. Bygningstilstand
4. Akkumulert tap og endringer
5. Akkumulert tap og bygningstilstand
6. Undersøkelsergrunnlaget i Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk i forhold til opprinnelige SEFRAK-registreringer
7. Undersøkelsergrunnlaget i Eidskog i forhold til opprinnelige SEFRAK-registreringer
8. Tapte og gjenstående bygninger
9. Akkumulert tapte og gjenstående bygninger
10. Tapte bygninger fordelt på samfunnssektor
11. Tapte bygninger fordelt på sosial miljøsammenheng
12. Tapte bygninger fordelt på bygningstype
13. Tapsårsaker
14. Endringer
15. Endringer fordelt på bygningstyper
16. Bygningstilstand
17. Bygningstilstand fordelt på sosial miljøsammenheng
18. Bygningstilstand fordelt på bygningstyper
19. Tapte bygninger fordelt på områdene Sentrumsbygder og Utkant
20. Tapte bygninger fordelt på tettbygde og spredtbygde strøk
21. Endringer fordelt på områdene Sentrumsbygder og Utkant
22. Endringer fordelt på tettbygde og spredtbygde områder
23. Bygningstilstand fordelt på områdene Sentrumsbygder og Utkant
24. Bygningstilstand fordelt på tettbygde og spredtbygde områder
25. Tapte og gjenstående bygninger. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk
26. Tapte og gjenstående bygninger. Kommunevise resultat
27. Endringer. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk
28. Endringer. Kommunevise resultat
29. Bygningstilstand. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk
30. Bygningstilstand. Kommunevise resultat
31. Akkumulert tap og endringer. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk
32. Akkumulert tap og bygningstilstand. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk
33. Akkumulert tap og bygningstilstand for ulike sosiale miljøsammenhenger. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk
34. Akkumulert tap og bygningstilstand for ulike bygningstyper. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk
35. Tapsårsaker. Samlet resultat for Eidskog, Saltdal, Sandnes og Skjåk

Kilder

Litteratur

Broe, Unni og Solrun Skogstad: Gamle hus da og nå 2002-2007. Status for SEFRAK-registrerte bygninger Eidskog kommune, Hedmark fylke 2007, 2. omverv. Riksantikvaren 2009

Broe, Unni og Solrun Skogstad: Gamle hus da og nå. Status for SEFRAK-registrerte bygninger Eidskog kommune, Hedmark fylke 2002. Riksantikvaren 2007

Kommunedelplan. Kulturplan 2010-2014. Eidskog kommune.

Kommuneplan for Eidskog 2011-2023. Planstrategi. Planprogram for samfunnsdelen. Høringsutkast 05.11.

Kommuneplanens arealdel 2004-2015, Eidskog kommune.

Riksantikvaren: Strategi for miljøovervåking på kulturminnefeltet 2009-2020

St.meld. nr. 16 (2004-2005). Leve med kulturminner

Utrykte kilder

BraArkiv. Skjemaer og foto fra SEFRAK-registreringen i Eidskog

Gamle hus da og nå – kontrollregistrering 2002 og 2007. Foto

Kartgrunnlag – Statens kartverk, Geovekst

Riksantikvarens hjemmeside. www.ra.no

Statistisk sentralbyrå. <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken>

www.cittaslow.com

www.eidskog.kommune.no

Vedlegg

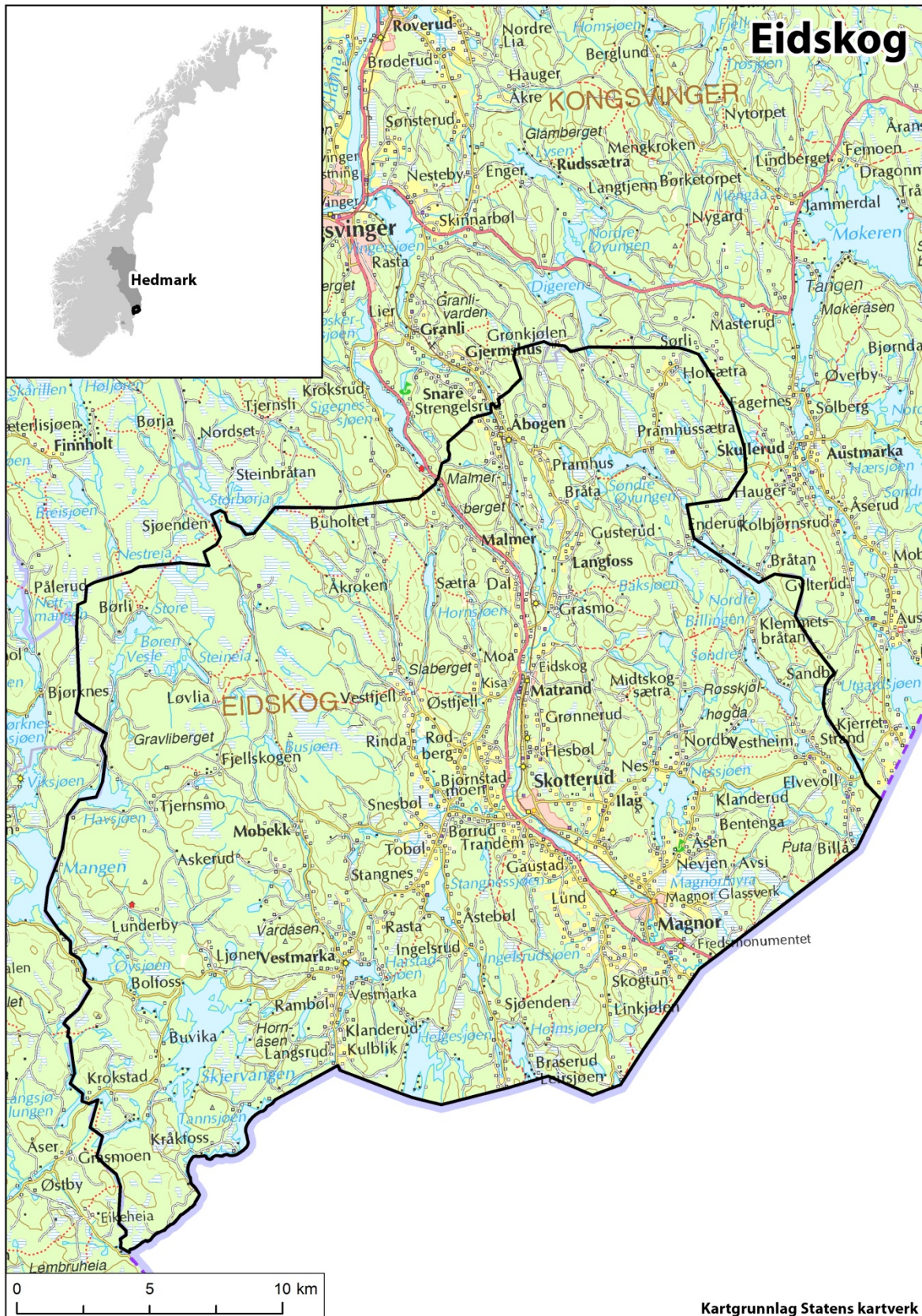
Vedlegg 1: Tap, endring og tilstand i Eidskog fordelt på bygningstyper

Eidskog kommune	Under søkt 1. omdrev	Tapt 1. omdrev		Under søkt 2. omdrev	Tapt 2. omdrev		Under søkt 3. omdrev	Tapt 3. omdrev		Gjenstående 3. omdrev	Endret totalt		A-stor endring		B-middels endring		C-liten endring		Står	Sterkt truet		Truet	
			%			%			%			%		%		%		%			%		%
Bolig	35	5	14 %	30	4	13 %	26	3	12 %	23	19	83 %	4	17 %	6	26 %	9	39 %	1	0	0 %	1	4 %
Våningshus	316	51	16 %	265	6	2 %	259	8	3 %	251	171	68 %	17	7 %	69	27 %	85	34 %	2	7	3 %	17	7 %
Bolighus/våningshus	353	57	16 %	296	10	3 %	286	11	4 %	275	191	69 %	21	8 %	75	27 %	95	35 %	3	7	3 %	18	7 %
Mindre uthus i/nær tunet	118	32	27 %	86	7	8 %	79	9	11 %	70	17	24 %	0	0 %	3	4 %	14	20 %	5	7	10 %	15	21 %
Sidebygning	34	9	26 %	25	1	4 %	24	0	0 %	24	9	38 %	0	0 %	5	21 %	4	17 %	0	2	8 %	4	17 %
Stabbur, loft	281	24	9 %	257	7	3 %	250	5	2 %	245	87	36 %	1	0 %	5	2 %	81	33 %	1	2	1 %	25	10 %
Uthus knyttet til bolig/bygård	5	1	20 %	4	1	25 %	3	0	0 %	3	1	33 %	0	0 %	0	0 %	1	33 %	0	0	0 %	0	0 %
Mindre uthus i/nær tunet	438	66	15 %	372	16	4 %	356	14	4 %	342	114	33 %	1	0 %	13	4 %	100	29 %	6	11	3 %	44	13 %
Driftsbygning	80	28	35 %	52	2	4 %	50	1	2 %	49	30	61 %	0	0 %	25	51 %	5	10 %	0	4	8 %	10	20 %
Fjøs, stall, låve	91	37	41 %	54	2	4 %	52	3	6 %	49	23	47 %	1	2 %	11	22 %	11	22 %	0	2	4 %	8	16 %
Driftsbygninger i tunet	171	65	38 %	106	4	4 %	102	4	4 %	98	53	54 %	1	1 %	36	37 %	16	16 %	0	6	6 %	18	18 %
Andre hus i utmark	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	1	1	100 %	0	0 %	0	0 %	1	100 %	0	0	0 %	0	0 %
Koie	1	0	0 %	1	1	100 %	0	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %
Kvern, sag	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	1	100 %	0	0 %
Seterbu/set	2	1	50 %	1	0	0 %	1	0	0 %	1	1	100 %	0	0 %	0	0 %	1	100 %	0	0	0 %	0	0 %
Utløe, sommerfjøs	15	7	47 %	8	1	13 %	7	0	0 %	7	2	29 %	0	0 %	0	0 %	2	29 %	0	1	14 %	3	43 %
Hus i utmark/seter	20	8	40 %	12	2	17 %	10	0	0 %	10	4	40 %	0	0 %	0	0 %	4	40 %	0	2	20 %	3	30 %
Bygård	9	2	22 %	7	0	0 %	7	0	0 %	7	5	71 %	0	0 %	1	14 %	4	57 %	0	0	0 %	0	0 %
Annet	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %
Forretningsbygg	3	1	33 %	2	0	0 %	2	0	0 %	2	1	50 %	0	0 %	0	0 %	1	50 %	0	0	0 %	0	0 %
Forsamlingshus	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %
Hotell, gjestgiveri, skystasjon, kafé m.m.	4	2	50 %	2	0	0 %	2	1	50 %	1	1	100 %	0	0 %	0	0 %	1	100 %	0	0	0 %	0	0 %
Næringsbygg	2	0	0 %	2	0	0 %	2	0	0 %	2	1	50 %	0	0 %	0	0 %	1	50 %	0	1	50 %	0	0 %
Skole	6	1	17 %	5	0	0 %	5	0	0 %	5	2	40 %	0	0 %	1	20 %	1	20 %	0	0	0 %	0	0 %
Stasjonsbygning	12	0	0 %	12	0	0 %	12	0	0 %	12	1	8 %	0	0 %	0	0 %	1	8 %	0	0	0 %	0	0 %
Ukjent	9	3	33 %	6	0	0 %	6	0	0 %	6	2	33 %	0	0 %	1	17 %	1	17 %	1	0	0 %	2	33 %
Andre hustyper	36	6	17 %	30	0	0 %	30	1	3 %	29	7	24 %	0	0 %	2	7 %	5	17 %	1	1	3 %	2	7 %
Eidskog totalt	1027	204	20 %	823	32	4 %	791	30	4 %	761	374	49 %	23	3 %	127	17 %	224	29 %	10	27	4 %	85	11 %

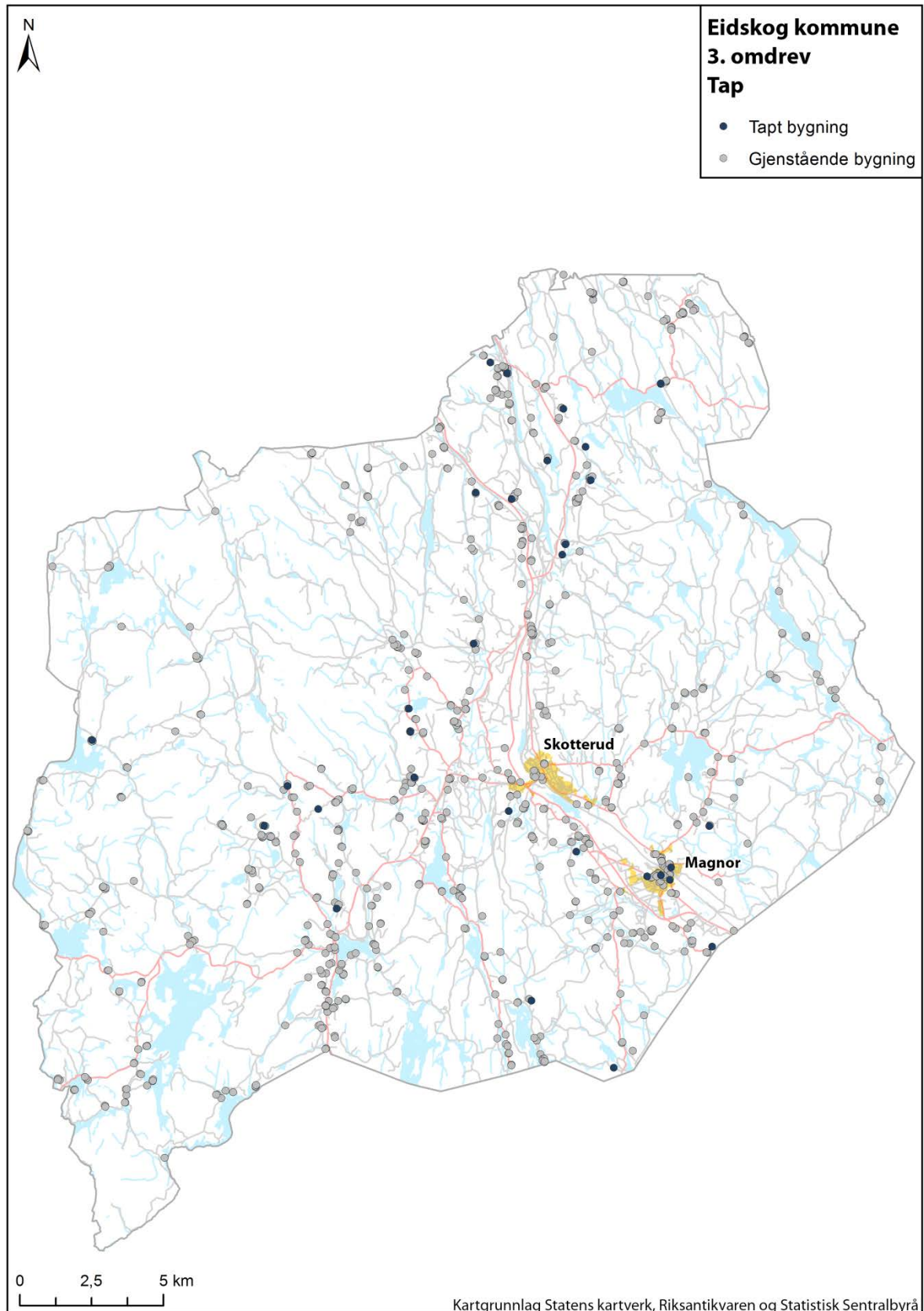
Vedlegg 2: Tap, endring og tilstand i Eidskog fordelt på registreringskretser

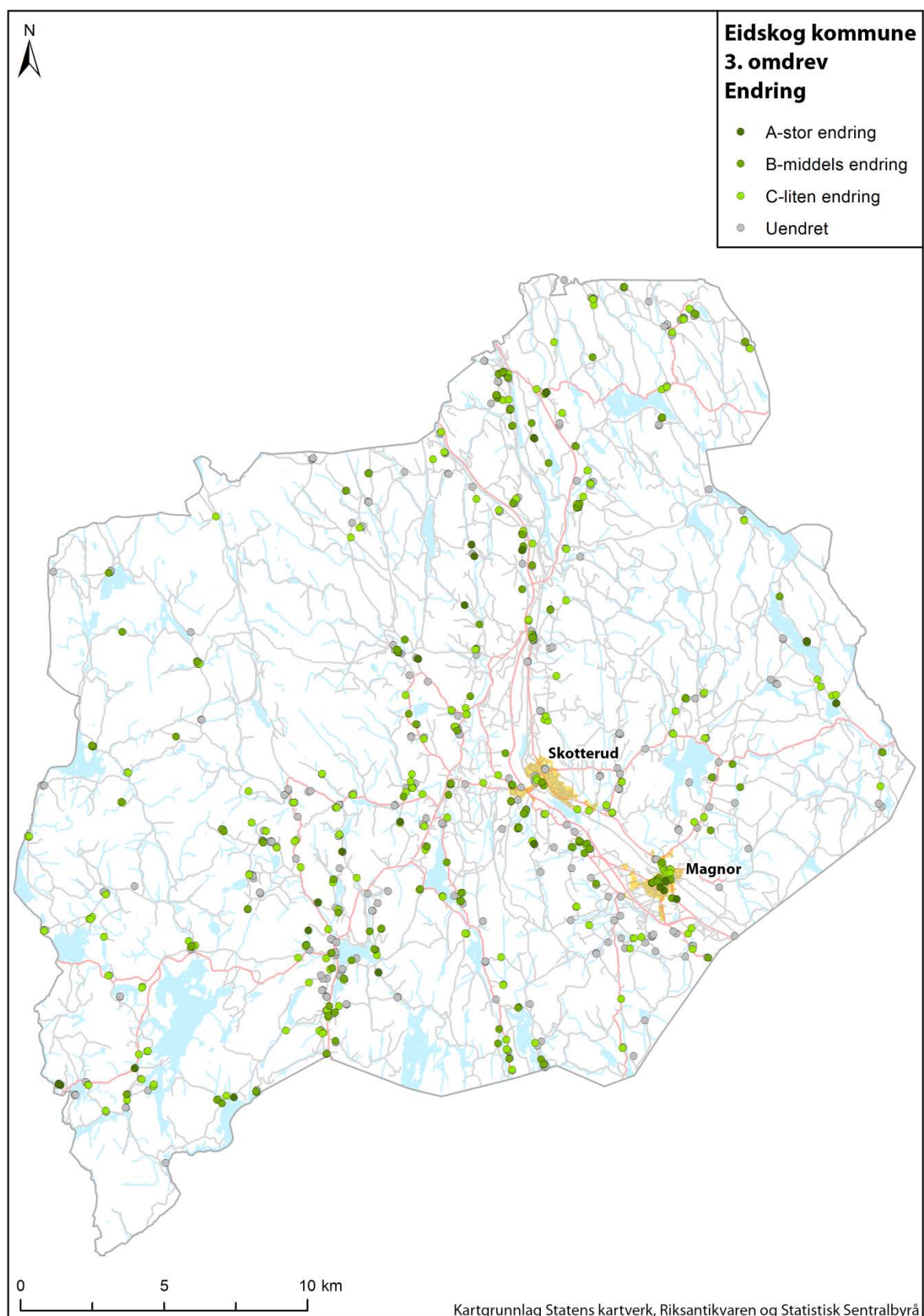
Eidskog kommune	Under søkt 1. omdrev	Tapt 1. omdrev		Under søkt 2. omdrev	Tapt 2. omdrev		Under søkt 3. omdrev	Tapt 3. omdrev		Gjenstående 3. omdrev	Endret totalt		A-stor endring		B-middels endring		C-liten endring		Står	Sterkt truet		Truet	
			%			%			%			%		%		%		%			%		%
1 Bolfoss	86	23	27 %	63	1	2 %	62	0	0 %	62	33	53 %	3	5 %	2	3 %	28	45 %	0	0	0 %	5	8 %
2 Rud	48	2	4 %	46	0	0 %	46	0	0 %	46	25	54 %	2	4 %	11	24 %	12	26 %	0	1	2 %	1	2 %
3 Harstad	50	6	12 %	44	1	2 %	43	1	2 %	42	18	43 %	3	7 %	6	14 %	9	21 %	0	0	0 %	4	10 %
4 Grusjø	61	13	21 %	48	3	6 %	45	2	4 %	43	15	35 %	0	0 %	4	9 %	11	26 %	0	1	2 %	4	9 %
5 Fjellskogen	37	10	27 %	27	0	0 %	27	1	4 %	26	13	50 %	0	0 %	7	27 %	6	23 %	0	0	0 %	0	0 %
6 Fjell	33	8	24 %	25	0	0 %	25	2	8 %	23	12	52 %	1	4 %	6	26 %	5	22 %	0	0	0 %	6	26 %
7 Snesebøl	53	3	6 %	50	2	4 %	48	2	4 %	46	24	52 %	1	2 %	3	7 %	20	43 %	0	2	4 %	3	7 %
8 Tollefsbøl	37	5	14 %	32	0	0 %	32	0	0 %	32	14	44 %	0	0 %	8	25 %	6	19 %	1	2	6 %	3	9 %
9 Gransbråten	49	3	6 %	46	1	2 %	45	1	2 %	44	27	61 %	0	0 %	11	25 %	16	36 %	0	0	0 %	4	9 %
10 Magnor	53	13	25 %	40	3	8 %	37	4	11 %	33	22	67 %	3	9 %	7	21 %	12	36 %	1	1	3 %	1	3 %
11 Gaustad	87	18	21 %	69	4	6 %	65	3	5 %	62	24	39 %	1	2 %	10	16 %	13	21 %	0	4	6 %	8	13 %
12 Skotterud	19	5	26 %	14	2	14 %	12	0	0 %	12	5	42 %	0	0 %	3	25 %	2	17 %	0	0	0 %	1	8 %
13 Trandum	70	15	21 %	55	4	7 %	51	1	2 %	50	26	52 %	1	2 %	7	14 %	18	36 %	0	3	6 %	9	18 %
14 Østre Matrand	22	9	41 %	13	2	15 %	11	2	18 %	9	5	56 %	0	0 %	1	11 %	4	44 %	0	1	11 %	2	22 %
15 Vestre Matrand	54	11	20 %	43	0	0 %	43	1	2 %	42	22	52 %	4	10 %	7	17 %	11	26 %	0	0	0 %	2	5 %
16 Dal	58	8	14 %	50	0	0 %	50	2	4 %	48	19	40 %	0	0 %	10	21 %	9	19 %	4	2	4 %	9	19 %
17 Åklangberget	22	4	18 %	18	0	0 %	18	2	11 %	16	5	31 %	0	0 %	3	19 %	2	13 %	0	0	0 %	3	19 %
18 Bråta	57	12	21 %	45	4	9 %	41	4	10 %	37	26	70 %	2	5 %	8	22 %	16	43 %	0	1	3 %	1	3 %
19 Holseter	59	13	22 %	46	2	4 %	44	1	2 %	43	15	35 %	0	0 %	5	12 %	10	23 %	4	5	12 %	12	28 %
20 Finsrud	37	17	46 %	20	0	0 %	20	0	0 %	20	11	55 %	2	10 %	3	15 %	6	30 %	0	1	5 %	3	15 %
21 Nevjen	35	6	17 %	29	3	10 %	26	1	4 %	25	13	52 %	0	0 %	5	20 %	8	32 %	0	3	12 %	4	16 %
Eidskog totalt	1027	204	20 %	823	32	4 %	791	30	4 %	761	374	49 %	23	3 %	127	17 %	224	29 %	10	27	4 %	85	11 %

Vedlegg 3: Kommune- og fylkeskart

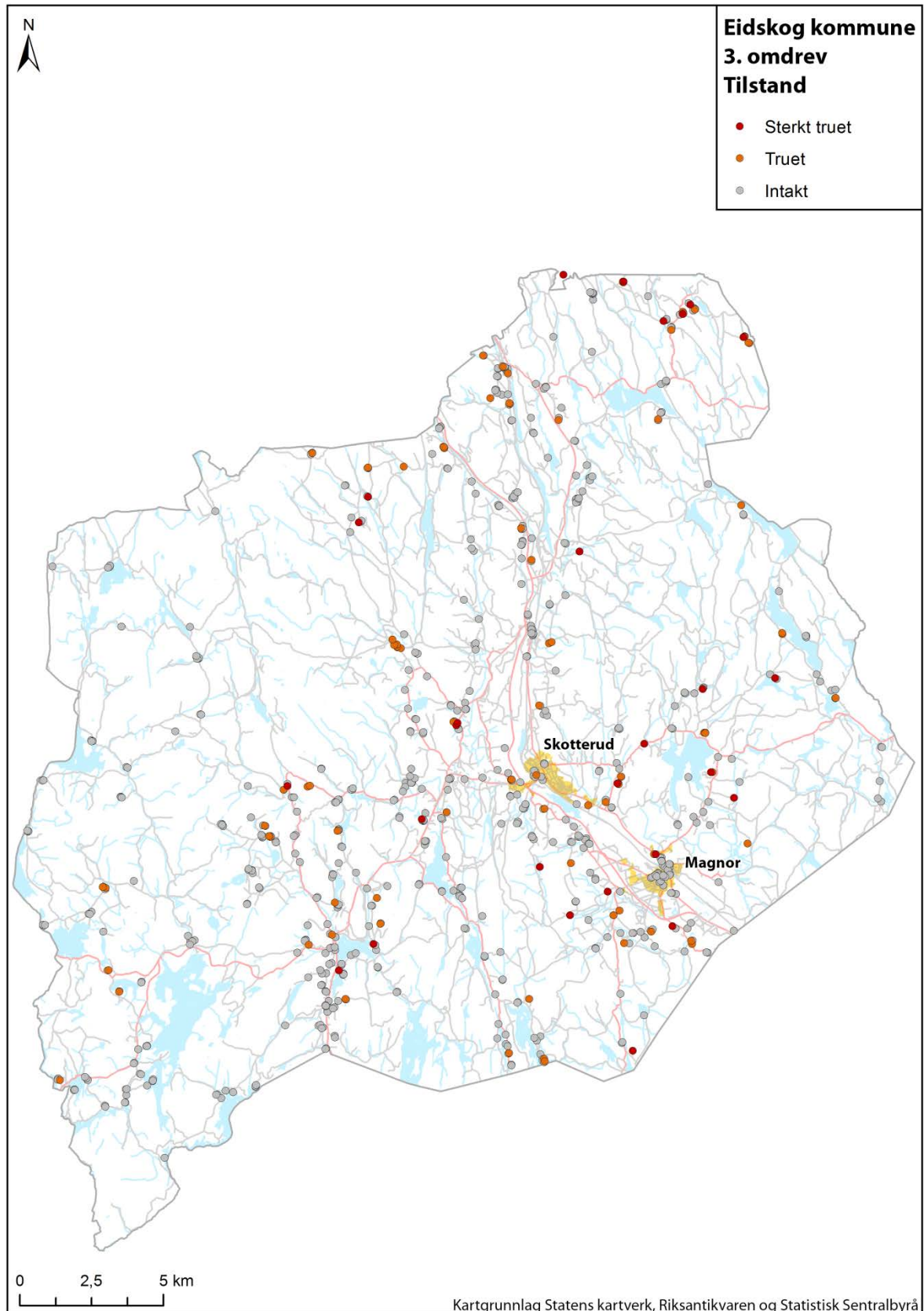

Vedlegg 4: Kart over tapte bygninger i Eidskog 3. omdrev

Vedlegg 5: Kart over endrete bygninger i Eidskog 3. omdrev

Vedlegg 6: Kart over truete bygninger i Eidskog 3. omdrev

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 62
ISSN 1503-4895
ISBN 978-82-8101-136-6

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 934 66 230

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 922 89 252

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 25
7013 TRONDHEIM
Telefon: 922 66 779 /
405 50 126

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00